

2020

Autorský kolektív: Ing. Zdenko Kováč
Ing. Slavka Lenčేశová
prof. Ing. Július Novotný, CSc.
Ing. Štefan Orolin
Ing. Marián Radocha, CSc.
RNDr. Timotej Brenkus

Využitie potenciálu obecných lesov – viac chrániť alebo viac hospodáriť

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

www.esf.gov.sk

www.employment.gov.sk

www.ia.gov.sk

NÁRODNÝ PROJEKT

Podpora kvality sociálneho dialógu

Typ projektu: Neinvestičný
Termín realizácie projektu: 07/2018 – 02/2023
ITMS projektu: 312031V749

Autorský kolektív : Ing. Zdenko Kováč

Ing. Slavka Lenčéšová

prof. Ing. Július Novotný, CSc.

Ing. Štefan Orolin

Ing. Marián Radocha, CSc.

RNDr. Timotej Brenkus

Garant za ZMOS: Ing. Slavka Lenčéšová

Autorské dielo bolo vypracované v rámci hlavnej aktivity „Posilnenie odborných a analytických kapacít sociálnych partnerov, budovanie infraštruktúry a komunikačnej platformy sociálneho dialógu a rozvoja sociálneho partnerstva na národnej a medzinárodnej úrovni“ v rámci podaktivity 1.1 Posilnenie kapacít sociálnych partnerov prostredníctvom analytickej činnosti Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu expertným tímom sociálneho partnera Združenie miest a obcí Slovenska. Vyjadruje názory a postoje sociálneho partnera na predmetnú tému. Autorské dielo nevyjadruje názory ani postoje prijímateľa projektu a bolo schválené Riadiacim výborom Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu.

OBSAH

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ A TABULIEK	7
ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK	9
ÚVOD	11
1. POSTOJ SAMOSPRÁV K VYUŽÍVANIU A OBHOSPODAROVANIU LESNÉHO MAJETKU MIEST A OBCÍ – VÝSLEDKY PRIESKUMU.....	14
2. MIESTNA A REGIONÁLNA SAMOSPRÁVA A JEJ VPLYV NA LESNÉ HOSPODÁRSTVO KRAJINY, ZHODNOTENIE POZÍCIE OBCENÝCH LESOV V LESNOM HOSPODÁRSTVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	26
2.1. Zhodnotenie pozície obecných lesov v lesnom hospodárstve SR – porovnanie formy a spôsobu obhospodarovania	26
2.1.1. Formy vlastníctva a obhospodarovania lesných pozemkov v Slovenskej republike.....	26
2.1.2. Spôsob obhospodarovania obecných lesov	27
2.1.3. Inštitucionálne začlenenie obecných lesných podnikov	29
2.1.4. Vybrané charakteristiky obecných lesov.....	30
2.2. Miestna a regionálna samospráva a jej vplyv na lesné hospodárstvo územia.....	34
2.2.1. Postavenie a možnosti miestnej a regionálnej samosprávy na formovanie lesného hospodárstva	34
2.2.2. Rozhodnutie samospráv s dopadom na lesné hospodárstvo – daň z lesných pozemkov	40

3.	EKONOMICKÝ ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV	42
3.1.	Definovanie rozhodujúcich prírodných a výrobných ukazovateľov ovplyvňujúcich ekonomiku hospodárenia obecných lesov	42
3.2.	Analýza nákladov a výnosov obecných lesov	44
4.	EKOLOGICKÝ ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV – ÚLOHA OBECNÝCH LESOV PRI PODPORE A ROZVOJI EKOLOGICKÝCH FUNKCIÍ LESOV V KRAJINE	51
4.1.	Priorizácia ekosystémových služieb z pohľadu obecných lesov	51
4.2.	Implementácia ekosystémových služieb do programu starostlivosti o lesy	55
5.	SOCIÁLNY ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV - LESNÝ MAJETOK OBCÍ, JEHO POTENCIÁL ZLEPŠOVAŤ SOCIÁLNE POSTAVENIE OBYVATEĽOV VIDIEKA A PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKÝCH AKTIVÍT V REGIÓNOCH	58
5.1.	Ponuka práce v rámci lesných podnikov obcí.....	58
5.2.	Postavenie obecných lesných podnikov vo vzdelávacom procese	62
5.3.	Využitie potenciálu lesného majetku obcí na rekreačné účely	63
5.4.	Aktivity obecných lesných podnikov pre verejnosť.....	65
5.5.	Vplyv miestnych komunít na obhospodarovanie lesov.....	66
6.	VÝZNAM LESNÉHO MAJETKU MIEST A OBCÍ NA ROZVOJ VIDIEKA A REGIÓNOV	68
6.1.	Slovensko ako vidiecka krajina a význam tejto skutočnosti pre aktivity miestnej samosprávy smerujúce k podpore rozvoja vidieka a regiónu.....	68
6.1.1.	Charakteristika Slovenska z pohľadu osídlenia	68
6.1.2.	Podpora rozvoja vidieka na národnej úrovni	70
6.1.3.	Úloha miestnych samospráv pri podporovaní rozvoja vidieka	71

6.2.	Využívanie lesného majetku miest a obcí na napĺňanie strategických cieľov rozvoja vidieka	75
6.2.1.	Lesný majetok miest a obcí ako priestor na podnikateľské aktivity miestnych samospráv	76
6.2.2.	Lesný majetok miest a obcí ako priestor na podnikateľské aktivity iných subjektov	82
6.2.3.	Lesný majetok miest a obcí ako nástroj na poskytovanie požadovaných ekosystémových služieb pre verejnosť	85
6.3.	Finančné mechanizmy naviazané na lesný majetok miest a obcí, podporujúce územný rozvoj	88
6.3.1.	Program rozvoja vidieka	88
6.3.2.	Integrovaný regionálny operačný program	91
6.3.3.	Operačný program Kvalita životného prostredia	94
6.3.4.	Iné vhodné formy finančnej podpory	95
6.4.	Ako podporiť rozvoj vidieka s využitím lesného majetku miest a obcí	98
7.	MOŽNOSTI EFEKTÍVNEHO VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV – ZÁKLADNÉ MODELY	101
8.	ODPORÚČANIA	110
	ZÁVER	124
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	128

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ A ZOZNAM TABULIEK

- Graf 1: Spôsob zabezpečenia obhospodarovania lesného majetku
- Graf 2: Ekonomický a hospodársky prínos lesa do rozpočtu samospráv
- Graf 3: Prínos lesa pre ekológiu a životné prostredie v regióne
- Graf 4: Príjem samospráv z obhospodarovania lesa k celkovým príjmom
- Graf 5: Vyhodnotenie odpovede na otázku o poberaní nenávratnej finančnej podpory z eurofondov
- Graf 6: Vyhodnotenie odpovede na otázku nákladov na ekologické prístupy a princípy hospodárenia v lesoch
- Graf 7: Produkty a služby vyplývajúce zo správy lesa poskytované občanom
- Graf 8: Vyhodnotenie odpovede na otázku prínosu lesného majetku
- Graf 9: Vývoj priemerných tuzemských cien ihličnatého a listnatého dreva za obdobie rokov 2009 – 2019 v štátnych lesoch
- Graf 10: Vývoj priemerných tuzemských cien ihličnatého a listnatého dreva za obdobie rokov 2009 – 2019 v neštátnych lesoch

- Tabuľka 1: Súhrnné informácie o stave lesov SR
- Tabuľka 2: Obhospodarovanie lesných majetkov obcí
- Tabuľka 3: Veľkostná štruktúra obhospodarovateľov obecných lesných majetkov
- Tabuľka 4: Funkčná typizácia obecných lesov v roku 2014
- Tabuľka 5: Funkčná typizácia obecných lesov v roku 2018
- Tabuľka 6: Dane organizácií neštátnych lesov
- Tabuľka 7: Vývoj nákladov v lesnom hospodárstve
- Tabuľka 8: Náklady v lesnom hospodárstve v roku 2018 podľa vlastníctva lesov
- Tabuľka 9: Vývoj tržieb a výnosov v lesnom hospodárstve
- Tabuľka 10: Hospodársky výsledok organizácií neštátnych lesov SR
- Tabuľka 11: Zamestnanosť obecných lesných podnikov

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

DPH	daň z pridanej hodnoty
EN	európska norma
EÚ	Európska únia
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
LHP	lesný hospodársky plán
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MS SR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NLC	Národné lesnícke centrum
NLC-ÚLPV	Národné lesnícke centrum - Ústav lesníckeho poradenstva a vzdelávania
OL	obecný les
OP	operačný program
OP KŽP	operačný program Kvalita životného prostredia

IA MPSVR SR

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

PRV	Program rozvoja vidieka
PRV SR	Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky
PSL (PSoL)	program starostlivosti o les
SOP	stupeň ochrany prírody
SR	Slovenská republika
s.r.o.	spoločnosť s ručeným obmedzeným
ŠOP	Štátna ochrana prírody
ŠR	štátny rozpočet
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ZOL SR	Združenie obecných lesov Slovenskej republiky
Z. z.	zbierka zákonov

ÚVOD

Slovenská republika je jednou z najlesnatejších krajín v strednej Európe. Lesy pokrývajú až 41 % územia Slovenskej republiky. Viac ako polovica lesov na Slovensku je majetkom neštátnych vlastníkov lesov. Medzi významných neštátnych vlastníkov lesa patria aj mestá a obce. Samospráva (obce a mestá) spravuje lesy o celkovej výmere 170-tisíc ha, čo predstavuje až 8,6 % výmery všetkých lesov na Slovensku.¹

Obhospodarovanie lesného majetku je z pohľadu miest a obcí veľmi špecifickou a súčasne aj mimoriadne náročnou oblasťou ich pôsobenia. Náročnosť spravovania tohto majetku ešte viac zvyšuje rozsiahla škála interakcií súvisiacich s lesom a lesným majetkom, ako sú vzťahy s ostatnými vlastníkmi lesov v katastroch miest a obcí, vzťahy s nárokovými skupinami požadujúcimi plnenie hlavných funkcií lesa a plnenie ekosystémových služieb, komplikácie súvisiace so sociálnymi previazanosťami lesného majetku na zamestnanosť, sociálnu inklúziu, sociálne aspekty rozvoja vidieka a podobne.

Úspešne riadiť takýto vzťahovo zložitý komplex si vyžaduje, aby samospráva mala jasnú stratégiu, ale aj podrobný plán, ako efektívne využívať tento špecifický majetok miest a obcí na uspokojovanie potrieb občanov. Pritom musí byť samospráva dokonale zorientovaná v možnostiach, ako využiť ekonomický, ekologický aj sociálny potenciál lesného majetku na dynamizáciu rozvoja obcí, miest, ale aj regiónov. Vyžaduje si to rozvinúť široký sociálny dialóg o možnostiach a nástrojoch, ako by samosprávy mohli využívať lesný majetok, ktorý spravujú.

Vzhľadom na uvedené charakteristiky bude kľúčovým cieľom tejto analýzy zistiť, aký je súčasný stav vo využívaní lesného majetku miest a obcí na Slovensku, posúdiť odbornú

¹ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – ZELENÁ SPRÁVA. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2019.

úroveň obhospodarovania lesov vo vlastníctve samosprávy a definovať racionálne možnosti využitia potenciálu lesného majetku miest a obcí v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti.

Logicky sa týmto vytvára aj možnosť analyzovať ďalšie dôležité parametre efektívneho nakladania s lesným majetkom, a to napríklad odlišnosti v hospodárení z pohľadu majetkovej podstaty, vplyv hospodárenia na rozpočty miest a obcí, dopady na zamestnanosť a impulzy pre miestny rozvoj.

Dôležitým finálnym smerovaním tejto analytickej štúdie je definovanie strategických odporúčaní. Základným predpokladom formulovania odporúčaní súvisiacich s využívaním potenciálu obecných lesov je zrealizovanie analýz niekoľkých rozhodujúcich oblastí. Ide najmä o tieto tri oblasti:

- A. Zmapovanie aktuálnej pozície miest a obcí v hospodárení so svojim lesným majetkom. Nutné bude rozanalyzovať oblasti, ako ekonomické, ekologické a sociálne aspekty využívania potenciálu obecných lesov, ale aj vplyv miestnej a regionálnej samosprávy na lesné hospodárstvo.
- B. Identifikácia hlavných faktorov, ktoré významným spôsobom ovplyvňujú plnenie funkcií lesa, ako aj identifikácia možností ovplyvňujúcich vzťahy v regiónoch pri naplňaní hospodárskych, environmentálnych a ochranných priorít. Potrebná bude podrobná analýza vplyvu obecných a mestských lesov na rozvoj územia (vplyv na rozvoj vidieka a regionálny rozvoj), ale aj definovanie základných možností (napr. modely) komplexného využívania potenciálu obecných lesov.
- C. Definovanie legislatívneho a finančného prostredia a podporných nástrojov na zlepšenie podpory lesného majetku miest a obcí a zefektívnenie pôsobnosti orgánov verejnej správy. Nevyhnutné bude zostaviť odporúčania definujúce ekonomické, ekologické, sociálne, legislatívne, finančné a administratívne nástroje na zlepšenie využívania potenciálu lesného majetku miest a obcí.

Očakáva sa, že finálnym výsledkom analýzy bude nielen vznik kvalitnej argumentačnej bázy, ale aj návrhy reálnych riešení a tiež odborná pripravenosť na diskusiu v rámci sociálneho dialógu na hlavnú otázku, ktorú si analytická štúdia stanovila, a to:

„AKO VYUŽÍVAŤ POTENCIÁL OBECNÝCH LESOV – VIAC CHRÁNIŤ ALEBO VIAC HOSPODÁRIŤ?“

1. POSTOJ SAMOSPRÁV K VYUŽÍVANIU A OBHOSPODAROVANIU LESNÉHO MAJETKU MIEST A OBCÍ – VÝSLEDKY PRIESKUMU

Prieskum postoja samospráv k využívaniu ich lesného majetku bol významnou informačnou bázou na vytvorenie adekvátnych a efektívnych záverov v rámci tohoto analytického výstupu (projektu). Dôležité bolo zistiť názor samospráv na spôsob obhospodarovania lesného majetku a odhaliť problémy spojené so spravovaním veľmi špecifického majetku spravovaného mestami a obcami. Preto bol v období od 27. januára 2020 do 28. februára 2020 realizovaný prieskum zameraný na lesný majetok spravovaný mestami a obcami na Slovensku.

Prieskum uskutočnilo Združenie miest a obcí Slovenska prostredníctvom národného projektu Modernizácia miestnej územnej samosprávy realizovaného s podporou Európskeho sociálneho fondu v rámci operačného programu Efektívna verejná správa. Na realizáciu prieskumu bola použitá metodika definovaná v publikácii M. Kaliňáka (2019).²

Kvantitatívnym prieskumom bol zisťovaný postoj samospráv k spôsobu obhospodarovania lesného majetku, ale aj definovania najpodstatnejšieho prínosu lesného majetku.

Dôležité bolo zistiť, do akej miery samospráva spája lesný majetok s očakávaniami finančných benefitov (príjmov), s naplnením predstáv o zabezpečovaní ochrany prírody, s tvorbou pracovných miest, prípadne s rekreačnými a oddychovými funkciami.

Skúmaný bol aj postoj štatutárnych predstaviteľov miest a obcí k využívaniu súčasných podporných finančných mechanizmov Európskej únie (eurofondov) smerovaných k podpore

² Kaliňák, M. a kol. 2019. Dobrovoľníctvo v samospráve – krok k aktívnym komunitám. Národný projekt Podpora kvality sociálneho dialógu, operačný program Ľudské zdroje, Európsky sociálny fond. Bratislava: ZMOS, 2019. 174 s.

rozvoja vidieka a regionálneho rozvoja prostredníctvom zveľadovania lesného majetku samospráv.

Cieľovou skupinou kvantitatívneho prieskumu boli predstavitelia samosprávy. Reprezentatívna vzorka pozostávala z 501 respondentov. V tejto vzorke bolo zastúpených 466 obcí a 35 miest. Najväčšiu vzorku respondentov (83 %) tvorili obce s veľkosťou do 1999 obyvateľov. Z respondentov zaradených do prieskumu vlastní les alebo lesný pozemok 28 % samospráv a z toho 51 % pripadá na mestá a 27 % na obce.

Prvou mimoriadne dôležitou informáciou vyplývajúcou z prieskumu je poznatok, akým spôsobom zabezpečuje samospráva obhospodarovanie svojich lesov. Samospráva zabezpečuje obhospodarovanie lesného majetku najmä prenájmom lesného majetku inému subjektu (31 % respondentov).

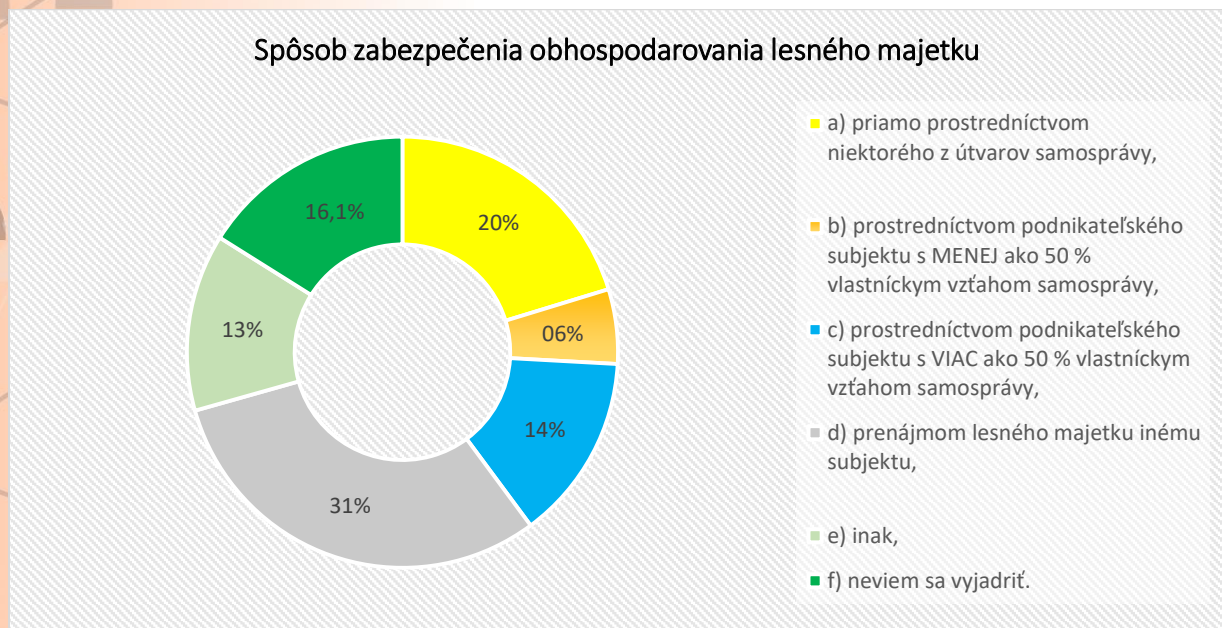
V poradí druhý najrozšírenejší spôsob obhospodarovania je priame zabezpečenie obhospodarovania (20 %).

Tretím najčastejším riešením (14 %) je obhospodarovanie prostredníctvom podnikateľského subjektu, v ktorom má samospráva nadpolovičnú väčšinu.

Následne je to poskytnutie lesov podnikateľskému subjektu (13 %), napríklad prostredníctvom samostatne zárobkovo činnnej osoby, kombináciou obce a dodávateľsko-podnikateľské subjekty bez vlastníckeho vzťahu samosprávy.

Z uvedeného vyplýva fakt, že samospráva iba v cca v 20 % obhospodaruje svoj majetok priamo. Väčšinovým prístupom je poskytnutie lesného majetku iným subjektom na obhospodarovanie, napr. cez prenájom alebo v kombinácii podnikateľský subjekt - samospráva (graf 1).

Graf 1: Spôsob zabezpečenia obhospodarovania lesného majetku

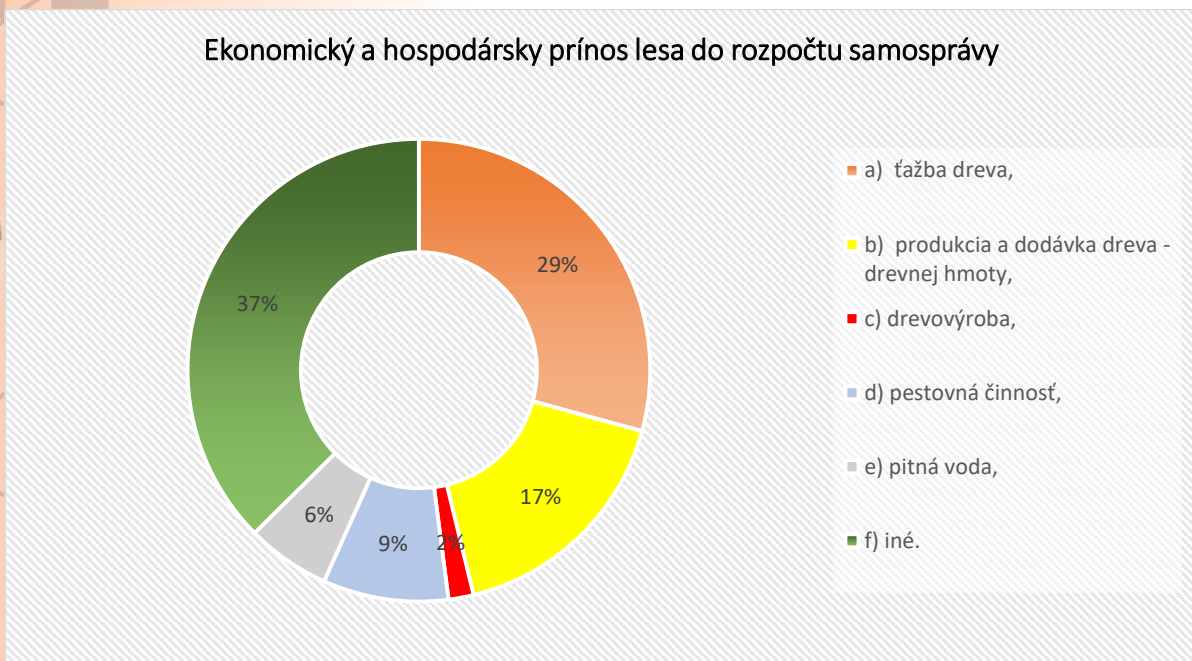

Ďalšou významnou informáciou z prieskumu je zhodnotenie najpodstatnejšieho prínosu lesného majetku pre mestá a obce. Prieskum sa zameril na ekonomické, ekologické a sociálne prínosy, ako aj prínosy pre zdravie obyvateľstva a rekreáciu.

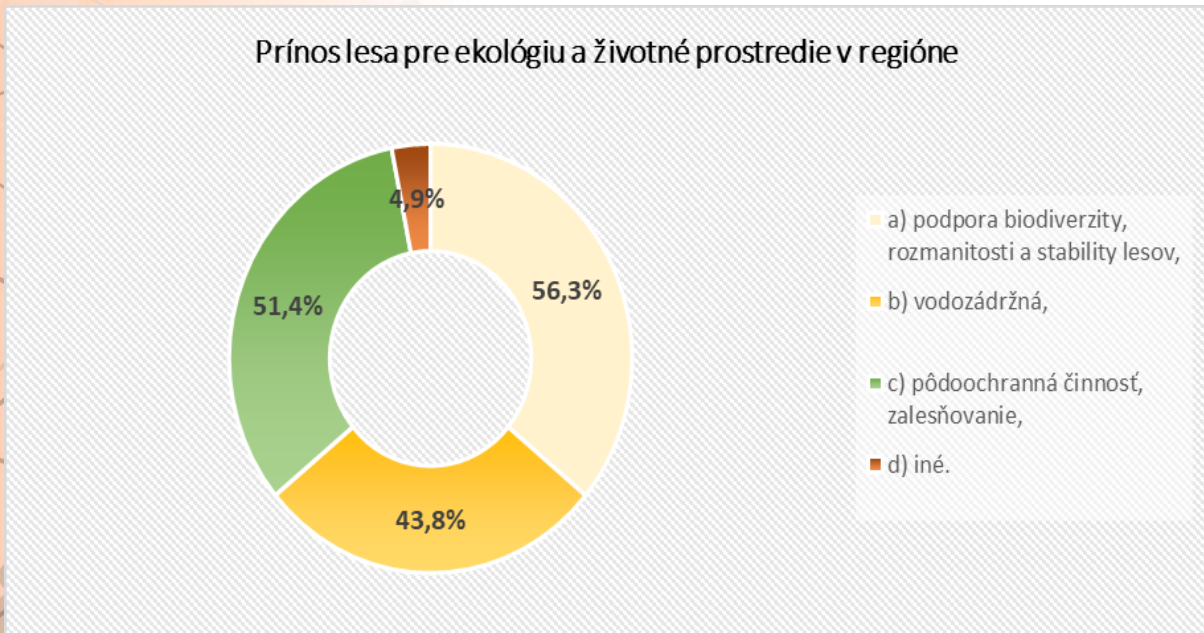
Z ekonomického hľadiska považuje samospráva za najprínosnejšie aktivity súvisiace s ťažbu dreva 29 %, drevovýrobou 37 %, s predajom a produkciou drevnej hmoty 17 %, čo spolu predstavuje až 83 %. Zdá sa, že produkcia dreva, ako trvalo obnoviteľnej ekologickej suroviny, je v súčasnosti najpodstatnejší zdroj ekonomických benefitov samosprávy z lesného majetku (graf 2).

Z ekologického hľadiska za najpodstatnejší prínos označilo až 56 % starostov a primátorov podporu biodiverzity a stability lesov, súčasne 51 % považuje za dôležitú pôdochrannú funkciu lesa a zalesňovanie a 44 % vodozadržnú funkciu lesa. Z toho vyplýva, že týmito trom dôležitým ekologickým funkciami lesa prikladá samospráva najväčšiu dôležitosť (graf 3).

Graf 2: Ekonomický a hospodársky prínos lesa do rozpočtu samosprávy

Graf 3: Prínos lesa pre ekológiu a životné prostredie v regióne

Z hľadiska sociálnych istôt predstavuje les prínos najmä na vytváranie nových pracovných miest (41 % opýtaných). Toto konštatovanie je veľmi logické, lebo vytváranie nových

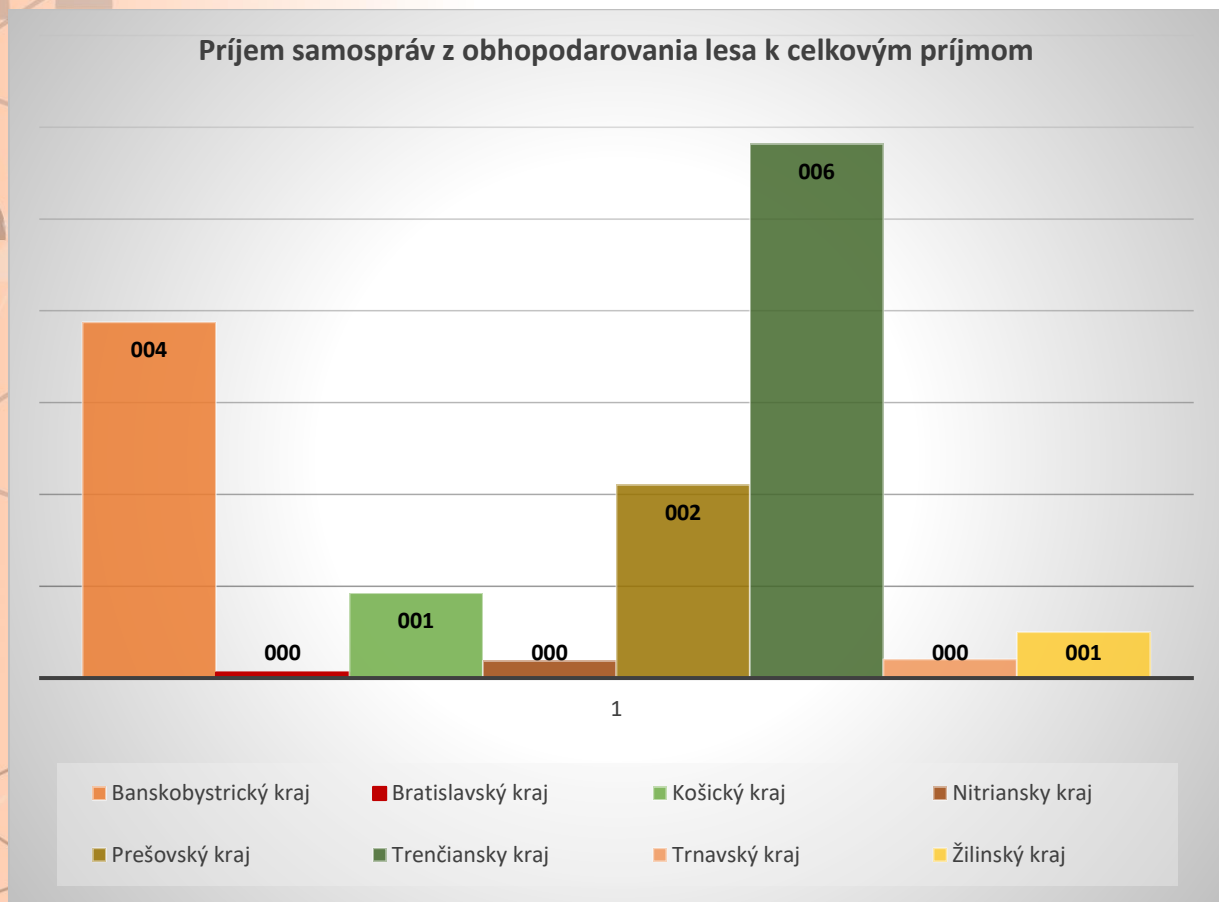
pracovných miest na vidieku je značne limitované podnikateľskými možnosťami, a práve lesný majetok miest a obcí poskytuje niekoľko významných možností na vytváranie nových pracovných príležitostí.

Prekvapujúce je zistenie, že z hľadiska podpory zdravia občanov, rekreácie a turistiky vidia predstavitelia samosprávy najväčší prínos v poľovníctve (66 %). S poľovníctvom je úzko spätý alebo môže byť spätý rozvoj turisticko-športových a voľnočasových aktivít pre občanov (61 % opýtaných). Z tohto je viditeľné, že samospráva ešte nedokázala celkom odhaliť významný ekonomický potenciál poľovníctva a služieb súvisiacich s poľovníctvom. Zaujímavou informáciou je aj fakt, že až 14 % respondentov považuje za dôležitú funkciu na podporu zdravia a rekreácie aj lesnú pedagogiku a prácu s deťmi. To je pozitívne zistenie.

Významnou informáciou pochádzajúcou z prieskumu bolo aj percentuálne vyjadrenie výšky príjmu samospráv z lesného majetku k celkovým príjmom. Udivujúce je, že za Slovensko má priemer percentuálneho podielu výnosu z lesa na príjmoch samospráv iba cca 2 %. Tento údaj však dosť podstatne varíruje podľa krajov, najvyšší je v Trenčianskom kraji takmer 6 %, a v Banskobystrickom kraji takmer 4 %. Najnižší v Bratislavskom kraji iba 0,06 % a v Nitrianskom kraji iba 0,19 %.

Tieto údaje signalizujú, že lesný majetok miest a obcí má ešte potenciál zvyšovať svoju ekonomickú silu a tým môže rásť aj jeho finančný príspevok do rozpočtu miest a obcí. Priestor na ekonomický rast je tak v oblasti lepšieho speňažovania dreva a iných tovarov i produktov z lesa, ale najmä speňažovania ekosystémových služieb pochádzajúcich z lesa. Treba však brať do úvahy, že efekt zvyšovania ekonomickej výnosovosti bude meniť v závislosti na regiónoch. Lesnatejšie regióny s vitálnymi lesmi budú mať vyšší ekonomický potenciál (graf 4).

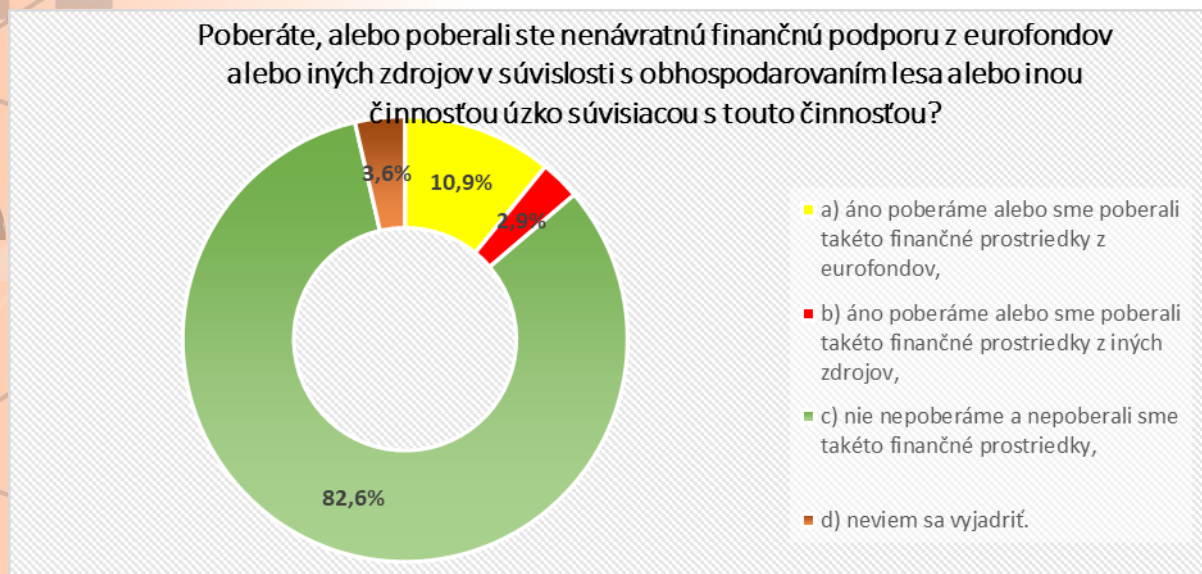
Graf 4: Príjem samospráv z obhospodarovania lesa k celkovým príjmom

Významným podporným finančným mechanizmom obhospodarovania, ale aj výnosovosti lesného majetku sú finančné mechanizmy EÚ. Preto sa prieskum zaujímal o využívanie týchto finančných nástrojov orgánmi miestnej samosprávy.

Poberateľom nenávratnej finančnej podpory z eurofondov alebo iných zdrojov v súvislosti s obhospodarovaním lesa, alebo inou činnosťou úzko súvisiacou s lesom nie je a nikdy nebolo až 83 % respondentov z radov starostov a primátorov. Podporu z eurofondov poberá 11 % opýtaných samospráv (graf 5).

Graf 5: Vyhodnotenie odpovede na otázku o poberaní nenávratnej finančnej podpory z eurofondov

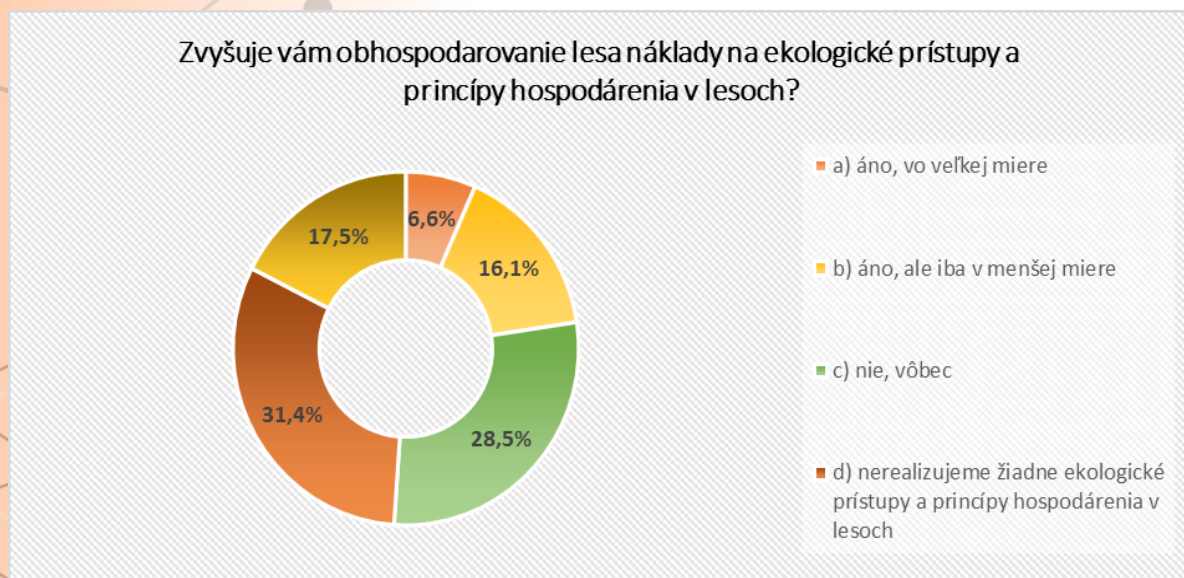

K otázke využívania finančného mechanizmu Európskej únie na podporu obhospodarovania a ochrany lesov, najmä projektová podpora Programu rozvoja vidieka – lesné hospodárstvo a Operačný program kvalita životného prostredia, sa nevedelo vyjadriť 69 % starostov a primátorov zaradených do prieskumu. 18 % predstaviteľov samospráv považuje aktuálne nastavený finančný mechanizmus EÚ na podporu obhospodarovania a ochrany lesov za nesprávne nastavený a finančne podhodnotený. Finančný mechanizmus na podporu lesa v aktuálnych podmienkach vyhovuje iba 3 % starostov a primátorov. Respondenti označili za veľký nedostatok skutočnosť, že proces súvisiaci s finančným mechanizmom EÚ je veľmi byrokratický, zbytočne náročný a zložitý. V mnohých prípadoch je systém finančného mechanizmu považovaný za negarantovaný a rizikový z dôvodu straty investičných nákladov v etape spracovania prípravných podkladov. Toto možno charakterizovať ako veľmi vážne a zásadné výhrady konečných prijímateľov podpôr EÚ.

Podporné finančné mechanizmy EÚ by mali podporovať najmä ekologické princípy a prístupy k obhospodarovaniu lesov. Preto sa prieskum zaujímal aj o to, či ekologické obhospodarovanie lesov zvyšuje náklady samosprávam a či má samospráva tieto zvýšené náklady nejako kompenzované.

Prieskum ukázal, že ekologické princípy obhospodarovania lesov nevyužíva 32 % opýtaných respondentov. Tie subjekty, ktoré ekologické princípy obhospodarovania lesov implementujú, sa vyjadrili, že pre 28 % opýtaných samospráv to neznamená zvýšenú finančnú záťaž. Zvýšené finančné náklady v tejto súvislosti pociťuje 7 % opýtaných respondentov (graf 6).

Graf 6: Vyhodnotenie odpovede na otázku nákladov na ekologické prístupy a princípy hospodárenia v lesoch

Na otázku, či sú obciam a mestám refundované náklady na ekologické obhospodarovanie lesov, odpovedali iba respondenti, ktorí realizujú ekologické prístupy a princípy hospodárenia v lesoch. Až 74 % obhospodarovateľov lesa nemá refundované vynaložené finančné prostriedky a 22 % opýtaných sú náklady refundované čiastočne.

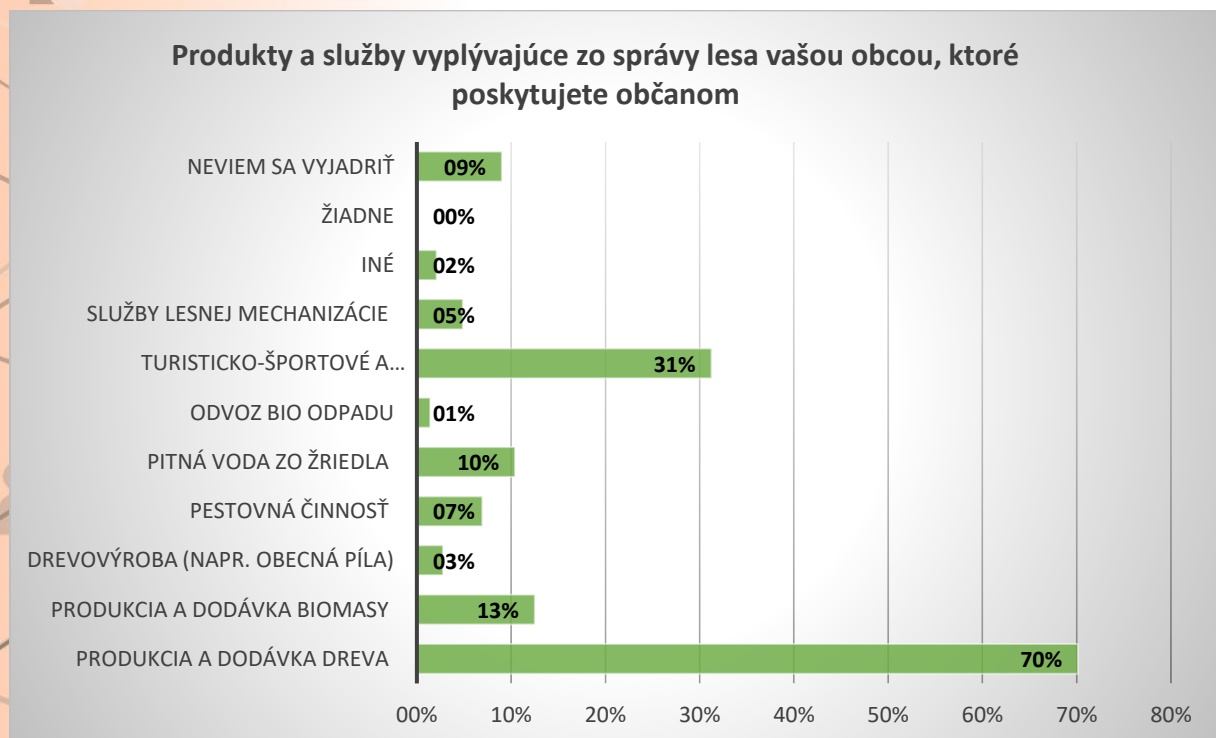
Z uvedených údajov vidieť, že využívanie podporných mechanizmov EÚ v mestských a obecných lesoch, najmä podpora ekologického obhospodarovania, má ešte veľký priestor na podstatne vyššie využívanie. Súčasne však treba pripomenúť i nutnosť odstránenia indikovaných prekážok a problémy, ktoré komplikujú až znemožňujú mestám a obciam dostať sa k finančným mechanizmom EÚ v oblasti obhospodarovania lesov.

V neposlednom rade sa prieskum zaujímal aj o rozsah produktov a služieb, ktoré obecné a mestské lesy poskytujú obyvateľstvu a tiež o to, aké funkcie a služby očakávajú občania od lesov, ktoré pre nich spravuje samospráva.

Prevahu pri produktoch a službách, ktoré sú poskytované samosprávou, má produkcia a dodávka dreva alebo drevnej hmoty pochádzajúcej z obecného lesa. Predstavuje až 70 % z celkových služieb poskytovaných občanom. Produkcia a dodávka biomasy pochádzajúcej zo spracovania odpadov z obecného lesa (napr. drevná štiepka) predstavuje 12 %. Drevovýrobu v obci s lesným pozemkom, prostredníctvom služieb obecnej pily, obecnej výroby nábytku a podobne, ponúka 3 % samospráv.

Pestovnú činnosť, napríklad produkciu sadeníc v obecnej lesníckej škôlke, poskytuje 7 % samospráv. Pitnou vodou zo žriedla nachádzajúceho sa v obecnom lese disponuje 10 % opýtaných samospráv. Turisticko-športové a voľnočasové aktivity na území obecného lesa zabezpečuje pre svojich obyvateľov 31 % samospráv. Služby lesnej mechanizácie na súkromné potreby obyvateľov obce alebo mesta zabezpečuje 5 % opýtaných samospráv (graf 7).

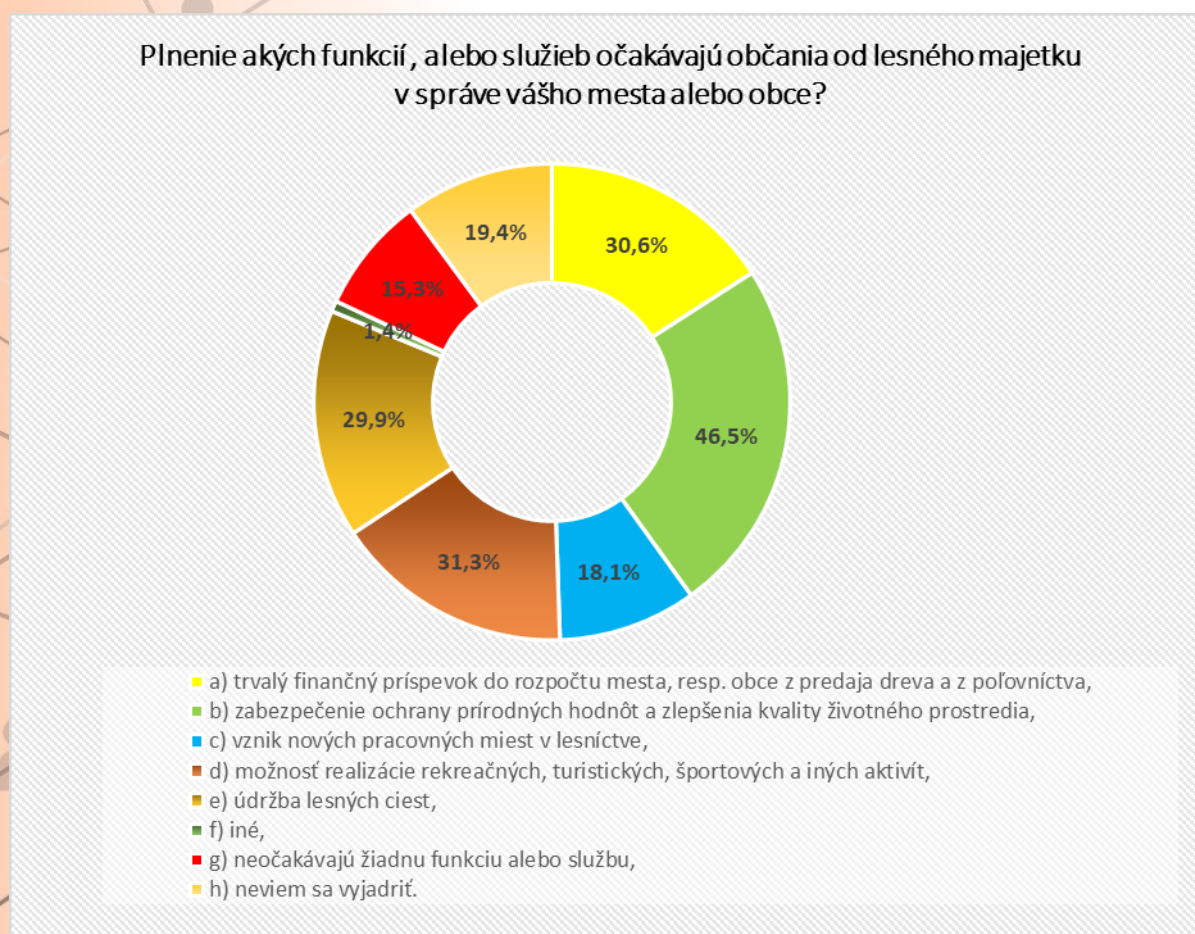
Graf 7: Produkty a služby vyplývajúce zo správy lesa poskytované občanom

Naproti tomu prieskum ukázal, aké služby a funkcie lesa by si želali občania. Až 46 % občanov očakáva najväčší prínos najmä v oblasti zabezpečenia ochrany prírodných hodnôt a zlepšenia kvality života. 32 % respondentov považovalo kvalitu životného prostredia za dôležitú na rozvíjanie rekreačných, turistických a športových aktivít.

Finančný prínos z vlastníctva lesov očakáva 31 % obyvateľov, pričom občania vidia prínos najmä z odpredaja dreva a z poľovníctva. V jednotlivých regiónoch sú štatistické rozdiely v názore na potrebu vzniku pracovných miest v lesníctve, v priemerne je však tento údaj dôležitý pre 18 % obyvateľstva. Žiadnu službu ani funkciu súvisiacu s lesným majetkom neočakáva 15 % respondentov (graf 8).

Graf 8: Vyhodnotenie odpovede na otázku týkajúce sa očakávaných funkcií od lesného majetku

Výsledky prieskumu priniesli veľmi zaujímavé informácie. Ide najmä o tieto zistenia:

- Iba 20 % samospráv zabezpečuje obhospodarovanie lesov priamo. Prevažuje prenájom lesného majetku alebo obhospodarovanie prostredníctvom podnikateľského subjektu, kde má samospráva nadpolovičnú väčšinu. Priama správa by mohla výrazne zvýšiť ekonomickú výnosovosť, ale aj ekologické a sociálne prínosy pre samosprávu aj občanov.
- Z hľadiska ekonomických benefitov dominuje predaj dreva. Na zvýšenie ekonomických prínosov z lesa by bolo vhodné zamerať sa na ekonomické prínosy poľovníctva a iných tovarov a služieb (aj ekosystémových služieb), ktoré poskytuje les.
- Z ekologického hľadiska sú prínosy lesných ekosystémov, ktoré preferuje samospráva, v logickej rovnováhe, ale pre ich systémový manažment by bolo vhodné začať efektívne využívať finančné nástroje EÚ (eurofondy), podporujúce ekologické obhospodarovanie lesov a využívanie ekologických funkcií lesných ekosystémov.
- Vo vidieckej krajine treba intenzívnejšie uprednostňovať možnosti využitia lesného majetku na zvýšenie sociálnych prínosov (v prieskume to deklarovalo iba 41 % opýtaných). Preto by bolo vhodné systematicky rozvíjať a využívať možnosti, ktoré poskytuje lesný majetok, hlavne na rozvoj zamestnanosti, podporu vidieckych komunít, predovšetkým mladých rodín vo vidieckej krajine.
- Na podporu rozvoja zdravia, rekreácie a turistiky existuje oveľa širšie spektrum ekosystémových služieb, ktoré poskytuje les, než ako je poľovníctvo, ktoré v tomto zmysle deklarovalo až 66 % starostov ako rozhodujúcu aktivitu. Poľovníctvo by malo patriť do aktivít zabezpečujúcich ekonomické prínosy pre obce a mestá.

- Prekvapujúcim zistením je, že lesný majetok prispieva do rozpočtu samospráv iba na úrovni 2 % (priemer za SR). V tomto smere majú samosprávy evidentne veľký ekonomický priestor na zvyšovanie výnosov z lesného majetku. Tento majetok má potenciál prispievať do rozpočtu obcí výraznejším percentom. Súvisí to najmä s rozširovaním ponuky tovarov a služieb pochádzajúcich z lesa a s efektívnejším zhodnocovaním dreva ako ekologickej suroviny.
- Využívanie eurofondov v súvislosti s lesným majetkom a lesnými ekosystémami možno považovať za ďalší významný nástroj, ktorý by obce a mestá mohli využívať oveľa intenzívnejšie, než to ukázal prieskum.
- Samospráva vidí hlavné benefity z lesa v produkcii dreva a v obchode s touto komoditou. Naproti tomu občania očakávajú hlavné benefity z lesa v oblasti ochrany prírodných hodnôt a v zlepšení kvality života. V tomto procese je nevyhnutné nájsť optimálny prienik medzi ekonomickými a ekologickými benefitmi, ktoré môže poskytovať lesný majetok.

Všetky získané údaje a zistenia budú slúžiť ako podklad na formulovanie záverov a odporúčaní na zlepšenie a zefektívnenie využitia potenciálu obecných a mestských lesov a na zodpovedanie hlavnej otázky súvisiacej s týmto analytickým výstupom, t. j. či sa v lesoch patriacich mestám a obciam má viac chrániť, alebo viac hospodáriť.

2. MIESTNA A REGIONÁLNA SAMOSPRÁVA A JEJ VPLYV NA LESNÉ HOSPODÁRSTVO KRAJINY, ZHODNOTENIE POZÍCIE OBECNÝCH LESOV V LESNOM HOSPODÁRSTVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

2.1. Zhodnotenie pozície obecných lesov v lesnom hospodárstve SR – porovnanie formy a spôsobu obhospodarovania

2.1.1. Formy vlastníctva a obhospodarovania lesných pozemkov v Slovenskej republike

Obecné lesné podniky majú historicky svoje miesto v rámci obhospodarovania lesov na Slovensku. Forma vlastníctva lesov na Slovensku je veľmi rôznorodá. Vlastníkmi lesov môže byť štát, samospráva, čiže mestá a obce, cirkevné inštitúcie, podielový vlastníci, družstvá, fyzické osoby, komposesoráty, ale veľký podiel predstavujú taktiež vlastníci, ktorí nie sú známi.

Najväčším vlastníkom lesov na Slovensku je štát. V jeho vlastníctve sa nachádza v priemere 44 % z celkovej výmery lesov. Mestá a obce vlastnia 8,6 % z výmery lesov. Najmenší podiel výmery lesných pozemkov vlastní cirkev, a to približne 1 %. Nezisteným vlastníkom patrí 19 % lesných pozemkov. Druhý najvyšší podiel, čo sa výmery týka, predstavujú spoločenstvá vlastníkov.³

Napriek rôznej forme vlastníckych vzťahov platia pre všetkých vlastníkov rovnaké práva, povinnosti. Zájmy všetkých vlastníkov lesov a záujmy spoločnosti musia byť zosúladené. Veľmi dôležité je vytvorenie ekonomických podmienok na trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch.

Súhrnné informácie o stave lesov v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 až 2018 sú uvedené v tabuľke 1. Klesajúci trend vo vlastníctve obecných lesov je spôsobený vo väčšine

³ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – ZELENÁ SPRÁVA. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2019. 44 s. Dostupné na: <<https://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2019/123---14927/>>.

prípadov zmenou administratívnej klasifikácie vlastníctva, a to výlučne na základe C registra katastra nehnuteľností. Vlastníctvo zapísané v E registri katastra nehnuteľností je považované za „nezistené“ v zmysle Pracovných postupov hospodárskej úpravy lesov.

Tabuľka 1: Súhrnné informácie o stave lesov v Slovenskej republike

Rok	Štátne		Súkromné		Spoločenstevné		Cirkevné		Poľnohospodárske družstvá		Obecné		Nezistené ⁴		Spolu
Porastová pôda; vo vlastníctve / v obhospodarovaní															
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha
2018	784 684	40,29	233 318	11,98	348 402	17,89	47 017	2,41	5 289	0,27	157 186	8,07	371 856	19,09	1 947 752
	1 005 208	51,61	152 253	7,82	596 085	30,60	16 168	0,83	7 450	0,38	170 588	8,76	-	-	
2016	772 232	39,7	207 391	10,7	376 193	19,4	47 589	2,4	5 390	0,3	168 585	8,7	366 743	18,90	1 944 123
	1 032 447	53,1	150 204	7,7	573 401	29,5	16 058	0,8	6 695	0,3	165 318	8,5	-	-	
2014	776 854	40,0	205 572	10,6	406 730	20,9	50 166	2,6	5 072	0,3	170 029	8,7	327 569	16,90	1 941 992
	1 040 921	53,6	143 070	7,4	560 961	28,9	24 283	1,2	6 902	0,4	165 855	8,5	-	-	
2012	785 851	40,5	220 061	11,3	448 752	23,1	51 259	2,7	5 549	0,3	180 359	9,3	248 469	12,80	1 940 300
	1 059 297	54,6	136 586	7,0	543 456	28,0	26 557	1,4	6 978	0,4	167 426	8,6	-	-	
2010	793 168	40,9	239 030	12,3	484 057	25,0	57 031	2,9	5 514	0,3	181 013	9,4	179 091	9,20	1 938 904
	1 074 278	55,4	124 167	6,4	531 301	27,4	27 969	1,4	5 544	0,3	175 645	9,1	-	-	
2008	777 107	40,2	252 192	13,0	495 051	25,6	57 818	3,0	4 437	0,2	187 818	9,7	159 167	8,20	1 933 590
	1 067 124	55,1	139 080	7,2	519 361	26,9	32 530	1,7	5 232	0,3	170 263	8,8	-	-	
2006	794 047	41,1	289 897	15,0	489 677	25,3	59 427	3,1	3 834	0,2	189 845	9,8	105 322	5,50	1 932 049
	1 083 537	56,1	139 961	7,2	492 065	25,5	38 817	2,0	5 080	0,3	172 589	8,9	-	-	
2004	811 935	42,1	282 839	14,6	470 900	24,4	66 642	3,4	3 208	0,2	190 502	9,9	104 666	5,40	1 930 692
	1 146 259	59,4	119 938	6,2	443 636	23,0	48 253	2,5	4 793	0,2	167 813	8,7	-	-	

Zdroj: NLC-ÚLZÍ Zvolen, Súhrnné informácie o stave lesov SR, 2004-2018.

2.1.2. Spôsob obhospodarovania obecných lesov

Lesné majetky vo vlastníctve obcí sú spravované rôznym spôsobom. Forma obhospodarovania obecných lesov je znázornená v tabuľke 2.

⁴ Nie je to neznáme vlastníctvo v pravom slova zmysle; parcely nemajú LV na C stav katastra nehnuteľností (KN), ale na E KN.

Tabuľka 2: Obhospodarovanie lesných majetkov obcí

Právna forma	s. r. o.	a. s.	obec	príspevkové organizácie	združené obecné podniky	spolu
Počet subjektov	57	2	179	1	7	239
Výmera	129 275	20 730	14 822	3 130	5 363	173 320

Zdroj: NLC Zvolen (dáta za rok 2019).

Najrozšírenejšou formou spravovania obecných lesných majetkov sú **obecné lesné podniky**. Samostatných lesných obecných podnikov je v súčasnosti 60. Do tejto kategórie sú započítané len podniky s primárnym zameraním na správu lesného majetku obcí. Ich podiel je približne na úrovni 88 % obhospodarovanej výmery. Najrozšírenejšou právnou formou sú spoločnosti s ručením obmedzeným - 57 obecných lesných podnikov. Akciovou spoločnosť ako formu obhospodarovania obecných lesov majú 2 obecné lesné podniky a príspevkové organizácie obce 1 obecný lesný podnik.⁵

Nie sú v nej započítané podniky so širokým zameraním na jednej strane spravujúce lesy a zároveň vykonávajúce iné činnosti (napr. technické služby, všeobecné obecné podniky, podniky odpadového hospodárstva a podobne).

Lesný majetok je obhospodarovaný spravidla odplatne na základe nájmovej zmluvy uzavretej medzi obcou a lesným podnikom obce. Ďalšou formou obhospodarovania lesných majetkov obcí je ich obhospodarovanie priamo obcou. Osobitnou formou užívania lesného majetku obcí je postúpenie užívacieho práva tretím osobám. Najčastejšie ide o lesné majetky obcí s veľkosťou do 100 ha. Obhospodarovanie vo vlastnej rézii je pri takto malých majetkoch spravidla ekonomicky neefektívne. V lesných majetkoch väčšej výmery sa taktiež sporadicky využíva, ale vo väčšine prípadov dochádza po skončení prenájmu k opätovnému užívaniu

⁵ Zdroj: Dostupné na internete: < <http://www.zolsr.sk/adresar%20zolsr.pdf>>.

obcami alebo obecnými lesnými podnikmi. Poslednou formou je spoločné užívanie lesného majetku s inou formou vlastníctva, pričom údaje za takto spravované lesy nie sú k dispozícii.

Tabuľka 3 znázorňuje veľkostnú štruktúru obhospodarovateľov lesných majetkov na Slovensku.

Tabuľka 3: Veľkostná štruktúra obhospodarovateľov obecných lesných majetkov (obecné lesy)

Veľkostná skupina	Veľmi malé 0 – 100 ha	Malé 100 – 500 ha	Stredné 500 – 1000 ha	Veľké 1000 – 5000 ha	Veľmi veľké Nad 5000 ha
Počet subjektov	153	32	9	45	7
Výmera	3 267	6 953	5 811	97 555	64 503

Zdroj údajov: NLC Zvolen (dáta za rok 2019).

2.1.3. Inštitucionálne začlenenie obecných lesných podnikov

Obecné lesné podniky založili 10. novembra 1994 Združenie obecných lesov Slovenskej republiky, ktoré je záujmovým združením právnických osôb vlastniacich alebo obhospodarujúcich lesy. Pôvodne združovalo len obecné lesné podniky zriadené obcami alebo obce obhospodarujúce lesy. V súčasnosti je otvorené pre všetkých obhospodarovateľov neštátneho sektora.

Poslaním ZOL SR je podieľať sa na tvorbe a realizácii lesníckej politiky štátu. Združenie podporuje diskusiu a formuláciu spoločných záujmov svojich členov a ich presadzovanie, pričom spolupracuje s príslušným odborovým zväzom a orgánmi štátnej správy. ZOL SR koordinuje spoločné aktivity svojich členov, zabezpečuje pre nich vzdelávanie, exkurzie a iné akcie podľa ich záujmu.

V súčasnosti má 55 členov obhospodarujúcich lesné pozemky o celkovej výmere 123 553,55 ha, čo predstavuje 72,43 % z celkovej výmery obhospodarovanej obecnými lesnými podnikmi.⁶

⁶ Zdroj: Dostupné na internete: < <http://www.zolsr.sk/> >.

2.1.4. Vybrané charakteristiky obecných lesov

Funkčné zameranie lesov je znázornené v tabuľke 4 a tabuľke 5. Na porovnanie zhodnotenia funkčnej typizácie obecných lesov bol ako východiskový rok použitý rok 2014.

Tabuľka 4: Funkčná typizácia obecných lesov v roku 2014

FT	Názov funkčného typu	Konkrétna funkcia	Výmera v ha	%
1	produkčný	produkčná	21 947,13	
2	protierózno-produkčný		53 156,45	
3	vodohospodársko-produkčný		9 283,10	
4	protideflačno-produkčný		84,19	
6	ochr. prírody-produkčný		15 291,07	
7	protiimiso-produkčný		7 408,19	
SPOLU			107 170,13	64,62 %
9	protierózny	protierózna	990,25	
10	produkčno-protierózny		4 827,09	
11	vodohospodársko-protierózny		3 684,20	
12	vodoochrano-protierózny		2 796,24	
13	rekreačno-protierózny		2,59	
15	ochr. prírody-protierózny		8 370,94	
16	protiimiso-protierózny		2 312,94	
SPOLU			22 984,25	13,86 %
18	vodohospodársky	vodohospodárska	1,71	
19	produkčno-vodohospodársky		346,80	
20	protierózno-vodohospodársky		1 368,16	
21	ochr. prírody-vodohospodársky		2 197,02	
49	protiimiso-vodohospodársky		171,51	

SPOLU			4 085,20	2,46 %
24	brehoochranný	brehoochranná	0,34	
SPOLU			0,34	
25	protideflačný	protideflačná	160,11	
52	protiimisko-protideflačný		19,63	
SPOLU			179,74	0,11 %
27	vodoochranný	vodoochranná	319,19	
60	protiimisko-vodoochranný		2,97	
SPOLU			322,16	0,19 %
28	rekreačný	rekreačná	3 111,12	
29	produkčno-rekreačný		117,99	
30	protieróznost-rekreačný		3 750,35	
31	vodohospodársko-rekreačný		517,36	
32	ochrany prírody-rekreačný		593,87	
61	protiimisko-rekreačný		3 250,64	
SPOLU			11 341,33	6,84 %
62	protiimisko-kúpeľno-liečebný	kúpeľno-liečebná	5,27	
SPOLU			5,27	0,00 %
37	ochrany prírody	ochrana prírody	7 661,25	
SPOLU			7 661,25	4,62 %
63	protiimisko-ochrany prírody		2 093,61	
SPOLU			2 093,61	1,26 %
38	protiimisný	protiimisná	69,95	
44	protieróznost-protiimisný		7 777,32	
45	vodohosp.-protiimisný		451,53	
53	vodoochranno-protiimisný		564,29	
54	rekreačno-protiimisný		12,82	

64	produkčno-protiimisný		807,85	
SPOLU			9 683,76	5,84 %
40	produkčno-poľovný	poľovná	159,70	
41	protierózno-poľovný		65,42	
65	protiimisno-poľovný		5,27	
SPOLU			230,39	0,14 %
88	produkčno-obrany štátu	obrany štátu	97,96	
SPOLU			97,96	0,06 %
Všetko spolu			165 855,39	100,00 %

Zdroj: NLC-ÚLZI Zvolen.

Tabuľka 5: Funkčná typizácia obecných lesov v roku 2018

FT	Názov funkčného typu	Konkrétna funkcia	Výmera v ha	%
0	nezaradené		1 014,47	
SPOLU			1 014,47	0,59 %
1	produkčný	produkčná	28 026,03	
2	protierózno-produkčný		55 898,64	
3	vodohospodársko-produkčný		14 263,58	
4	protideflačno-produkčný		248,06	
5	rekreačno-produkčný		0,64	
6	ochr. prírody-produkčný		17 839,39	
SPOLU			116 276,34	68,17 %
9	protierózny	protierózna	1 452,18	
10	produkčno-protierózny		6 430,42	
11	vodohospodársko-protierózny		3 776,46	
12	vodoochrano-protierózny		3 221,88	
13	rekreačno-protierózny		11,32	

15	ochr. prírody-protierózny		10 552,19	
SPOLU			25 444,45	14,92%
18	vodohospodársky	vodohospodárska	1,71	
19	produkčno-vodohospodársky		481,88	
20	protierózno-vodohospodársky		858,78	
21	ochr. prírody-vodohospodársky		3 747,33	
SPOLU			5 089,70	2,98 %
24	brehoochranný	brehoochranná	9,35	
SPOLU			9,35	0,01 %
25	protideflačný	protideflačná	8,56	
SPOLU			8,56	
27	vodoochranný	vodoochranná	1 011,90	
SPOLU			1 011,90	0,59 %
28	rekreačný	rekreačná	3 838,41	
29	produkčno-rekreačný		389,67	
30	protierózno-rekreačný		5 931,39	
31	vodohospodársko-rekreačný		518,13	
32	ochrany prírody-rekreačný		1 555,84	
SPOLU			12 233,44	7,17 %
37	ochrany prírody	ochrana prírody	8 906,85	
74	ochr. gen. zdroj. -ochrany prírody		249,72	
SPOLU			9 156,57	5,37 %
39	poľovný	poľovná	5,03	
40	produkčno-poľovný		159,70	
41	protierózno-poľovný		80,67	
SPOLU			245,40	0,14 %
88	produkčno-obrany štátu	obrany štátu	97,96	
SPOLU			97,96	0,06 %

Všetko spolu	170 588,14	100,00 %
---------------------	-------------------	--------------------

Zdroj: NLC-ÚLZI Zvolen.

K zásadnej zmene vo funkčnom zameraní obecných lesov za posledných 5 rokov nedošlo. V roku 2018 boli vypustené funkčné typy spojené s protiimisnou funkciou. Tieto lesy boli priradené k ostatným funkciám podľa ich skutočného poslania.

Hlavnou funkciou lesa v porovnávanom období je jeho produkčná funkcia, čiže produkcia akostnej drevnej hmoty pri súčasnom zabezpečovaní ostatných funkcií lesov.

2.2. Miestna a regionálna samospráva a jej vplyv na lesné hospodárstvo územia

2.2.1. Postavenie a možnosti miestnej a regionálnej samosprávy na formovanie lesného hospodárstva

Miestna a regionálna samospráva v Slovenskej republike môže mať priamy aj nepriamy vplyv na formovanie lesného hospodárstva, v konečnom meradle s viacerými podstatnými sférami vplyvu aj na jednotlivé obecné lesné podniky.

Vplyv miestnej samosprávy na inštitucionálny a ekonomický chod obecného lesného podniku

Najväčší vplyv miestnej samosprávy na lesné hospodárstvo je preukázateľný priamo na obecných lesných podnikoch. Miestna samospráva prostredníctvom obecného alebo mestského úradu, prostredníctvom starostov, primátorov a poslancov rozhodujú o najdôležitejších inštitucionálnych, ale aj ekonomických činnostiach lesného podniku. Lesné podniky prevažne ako spoločnosti s ručením obmedzeným vznikajú a sú zriaďované zakladateľskou listinou formou notárskej zápisnice na základe rozhodnutia nadpolovičnej väčšiny poslancov obecného zastupiteľstva. Najdôležitejším orgánom s rozhodovacími

právmocami vo vzťahu k založenej s. r. o. je valné zhromaždenie, ktoré tvorí štatutár obce alebo mesta. Valné zhromaždenie rozhoduje o menovaní, resp. odvolaní riaditeľa, prípadne konateľa lesného podniku. Taktiež schvaľuje ročnú účtovnú uzávierku lesného podniku s prerozdelením zisku, rozhoduje o všetkých dôležitých činnostiach lesného podniku, strategických zámeroch a investíciách. Konateľ má rozhodovacie právomoci obmedzené, stanovené podľa jeho mandátnej zmluvy. Poslanci obecného zastupiteľstva rozhodujú o kreovaní dozornej rady ako hlavného kontrolného orgánu lesného podniku, rozhodujú o jej založení aj personálnom obsadení. Pri rozhodovaní sa opierajú o jej stanoviská a odporúčania.

Vplyv miestnej samosprávy na stanovenie nájmu alebo odvodu lesných podnikov do rozpočtu obce

Nájom, odvod lesného podniku je jedna z najdôležitejších ekonomických veličín ovplyvňujúcich obecné lesné podniky. Od určenia primeraného nájmu lesného obecného podniku závisí na jednej strane rozvoj obce, ale na druhej strane aj miera rozvoja lesného podniku a s tým súvisiaci stav lesných porastov (ich zdravotný stav).

Pri určovaní nájmu do obecného rozpočtu nie je možné prihliadať iba na aktivity a investície spojené s rozvojom obce, ale samospráva musí v plnej miere zväziť ekonomickú rovnováhu medzi rozvojom obce a rozvojom i potrebami lesného podniku. Ekonomická stratégia miestnej samosprávy pri stanovení nájmu sa prevažne opiera o predpokladané náklady a výnosy lesného podniku. Základným elaborátom na posúdenie nájmu (odvodu) je program starostlivosti o lesy, ktorý sa vypracováva spravidla na 10 rokov a špecifikuje jednotlivé výrobné ukazovatele. Jedným z najdôležitejších ukazovateľov je výška ťažby, ktorá má najväčší vplyv na hospodárenie obecných lesov. Vysoká ťažba (najmä z dôvodu kalamičných ťažieb) v jednom roku spôsobuje zákonné zníženie ťažieb v nasledujúcich rokoch, navyše s väčšími nákladmi na pestovné činnosť (zalesnenie, výžin, ochranu mladých porastov). To spôsobuje nekonštantný medziročný odvod. Miestna samospráva musí citlivo posudzovať tieto ekonomické parametre vyplývajúce najmä z nepredvídateľného pôsobenia prírodných živlov spôsobujúcich lesné kalamity (vietor, sneh, lykožrút a pod.). Program starostlivosti

o lesy obsahuje aj predpoklad ťažieb na ďalšie desaťročia, avšak ten nie je aktuálny v lesných podnikoch, ktoré boli postihnuté rozsiahlymi kalamitami. Pri neúmerne vysokom nájme hrozí celkové pozastavenie investícií do lesných podnikov, technickej a strojovej vybavenosti, do budovania lesných ciest, oslabenie údržby lesných ciest, nedostatočný rozvoj technológií spracovania dreva, šetrenie na výkonoch v pestovnej činnosti, čo sa môže prejavíť v budúcich rokoch na nekvalitne založených lesných porastoch.

Vplyv miestnej samosprávy na schvaľovanie územného plánu

Miestna samospráva prostredníctvom stavebného úradu zohráva dôležitú úlohu v oblasti využívania svojho územia – katastra. Na základe územného plánu, ktorý schvaľuje obecné zastupiteľstvo, možno určovať územné limity rozvoja územia – stavebná činnosť, rekreačná činnosť – najmä v extraviláne obce, a umiestňovať stavby, meniť využitie územia a chrániť dôležité záujmy v území. Územným plánovaním je riešené usporiadanie územia vo verejnom záujme a určujú sa zásady využívania územia tak, aby zabezpečovali ekologickú rovnováhu, chránili životné prostredie, kultúrno-historické pamiatky a koordinujú sa rôzne činnosti v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja celého územia vrátane lesných pozemkov. Pri využívaní prírodných zdrojov majú preto dokumenty územného plánu veľmi dôležitú funkciu. Tu je zahrnutý napríklad vplyv stavebného úradu na rozvoj cestnej dopravnej infraštruktúry v intraviláne, ale aj v extraviláne. Lesné hospodárstvo je odkázané na dobrú cestnú sieť, najmä kvôli preprave dreva z lesných porastov na lesné sklady a následne k odberateľovi na spracovanie. V súčasnom období vystupujú do popredia požiadavky samospráv na lesné podniky, ale aj prepravcov dreva o sanáciu poškodených ciest predovšetkým kamiónovou dopravou, alebo refundáciu zvýšených nákladov na ich opravu a údržbu. Samosprávy pri nedosiahnutí dohody o spolupodieľaní sa na opravách a údržbe pristupujú k osadeniu dopravných značiek, ktoré obmedzujú vstup nákladných vozidiel na komunálne cesty. Nadmerné poškodenie ciest, mostov ale nesúvisí iba s prepravou dreva, ale aj iných priemyselných komodít. V niektorých regiónoch poškodenie ciest súvisí aj s útlmom železničnej nákladnej dopravy.

Vplyv miestnej samosprávy na zabezpečenie poriadku a čistoty v katastri

Zabezpečenie poriadku a čistoty hlavne v extraviláne je zabezpečované zriaďovaním obecnej a mestskej polície, prípadne poriadkovej komisie pri obecnom zastupiteľstve. Vzhľadom na spravovanie rozsiahleho územia lesnými podnikmi je potrebná súčinnosť všetkých zložiek v obci, aby sa zabránilo najmä krádežiam dreva, výrubom drevín, pytliactvu, ale aj neoprávnenému vývozu smetí do extravilánu a na lesné pozemky.

Obec môže v zmysle § 52 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov poberať príspevok na aktivačnú činnosť orientovanú okrem iného na tvorbu, ochranu, udržiavanie a zlepšovanie životného prostredia obyvateľov obce. V rámci tejto činnosti je možné využiť aktivačné práce aj na starostlivosť o lesný majetok obce. Možná je údržba ciest, priepustov, vodných tokov, vodozádržných jám a rigolov, čo má veľký význam z hľadiska protipovodňových opatrení aj pre intravilány obcí.⁷

Taktiež je možné aktivačných pracovníkov využívať na okamžité odstraňovanie tvoriacich sa malých čiernych skládok odpadu. V tomto prípade je lacnejšia prevencia ako následné sanácie rozrastajúcich sa čiernych skládok odpadov, za ktoré zodpovedá miestna samospráva, a je povinná pri neodhalení vinníka odstraňovať ich na svoje vlastné náklady, a to v prípade, ak ide o drobný stavebný odpad alebo o komunálny odpad.

Vplyv miestnej samosprávy na zabezpečenie protipožiarnej prevencie a požiarnej ochrany v obecných lesoch

V rámci ochrany života osôb a zvierat, ale aj majetku je dôležitá úloha miestnej samosprávy pri vytvorení podmienok na existenciu dobrovoľných hasičských zborov v obci, s plne funkčným technickým vybavením a vytvorením smerníc koordinujúcich záchranné práce v prípade požiarov. Zvlášť na odľahlých lesných pozemkoch so zlou dostupnosťou je dôležitá rýchla pomoc, aby sa zabránilo škodám veľkého rozsahu. Veľmi dôležité je budovanie, ale aj následné udržiavanie protipožiarnych umelých nádrží, ale hlavne prírodných so

⁷ Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

zabezpečením prístupu techniky najmä v letných mesiacoch pri zníženej hladine vodných tokov.

Opatrenia v oblasti zvyšovania povedomia a vzdelávania

Cieľom opatrení má byť zmena negatívneho vnímania ťažby dreva na uznanie lesného hospodárstva, ako systému udržateľného obhospodarovania založeného na vedeckých poznatkoch o lesoch, a prekonať protiklad ochrany i obhospodarovania pomocou koncepcie udržateľného obhospodarovania lesov, ktoré umožňuje ich kompatibilitu.

Spoločnosť by mala byť lepšie informovaná o prírodnom kapitáli a ekosystémových službách lesov pre spoločnosť a tam, kde je to možné, by sa mali posilniť prepojenia medzi miestnymi spoločenstvami a lesmi, ktoré sú v ich vlastníctve.

Zmena klímy a strata rozmanitosti lesov môžu viesť k tomu, že veľké plochy lesov budú vystavené pôsobeniu abiotickým a biotickým činiteľom, požiarom, búrkam, chorobám a škodám súvisiacim s biotickými škodcami. V takýchto prípadoch sa v rozhodnutiach správy musia vždy zohľadniť riziká vyplývajúce z nečinnosti. Na takéto situácie sa treba pripraviť, a to aktualizáciou právnych predpisov na podporu lesného hospodárstva, a predchádzať takýmto škodám aj prostredníctvom financovania. Mohli by sa vyčleniť finančné prostriedky na predchádzanie škodám, riadenie krízových situácií a zdevastovaných oblastí, podporu obnovy a zalesňovania i kompenzáciu pre veľké oblasti postihnuté katastrofou a čeliace hospodárskym problémom. V tejto súvislosti je potrebné na regionálnej úrovni financovať vypracovanie mapy hroziacich potenciálnych rizík.

Vplyv miestnej, ale aj regionálnej samosprávy na podporu spracovania dreva a lesných produktov v katastri obce, prípadne regiónu

Kompletný systém opatrení od územného rozhodnutia po podporu kvality produktov, služieb, iniciatív (udeľovanie značky kvality, oceňovanie inovačných prístupov), šírenia dobrého mena firmy v regióne a pomoc pri zvyšovaní jeho konkurencieschopnosti vhodnými marketingovými aktivitami.

Vplyv miestnej a regionálnej samosprávy pri vyhlásení chránených území

Opatrenia ochrany prírody obmedzujúce vlastníkom lesa hospodárske využívanie lesov spôsobujú lesným podnikom nemalé finančné straty. Tieto obmedzenia však majú aj širšie sociálno-ekonomické súvislosti, ktoré môžu v určitých oblastiach obmedzovať a brzdiť rozvoj regiónov. Opatrenia majú zásadný vplyv na zníženie odvodu lesných podnikov do rozpočtu obce, ale aj vplyv na zamestnanosť obyvateľov obce aj celého regiónu, a to najmä z dôvodu bezzásadového alebo obmedzeného režimu hospodárenia v lesných porastoch. To môže mať následne negatívny vplyv na osídlenie územia, rozvoj služieb v obci, jej demografický vývoj a z neho odvíjajúci sa stav v podielových daniach až po udržateľnosť existencie materskej a základnej školy, služieb zvlášť v menších obciach a mestách.

Stanovenie podielu využívania majetku

Problémom zostáva stanovenie podielu využívania majetku na komerčné a nekomerčné aktivity. Potrebne je identifikovať a zabezpečiť financovanie nekomerčných aktivít prostredníctvom podielového financovania tými subjektmi (produktovody, hotely, rekreačné, vodárenské a ďalšie podniky), ktoré sa podieľajú na spotrebe úžitkov z nekomerčných, ale i komerčných aktivít lesných podnikov. Tu môžeme zaradiť aj lesy osobitného určenia vo všetkých zákonných kategóriách. Doplnkovým zdrojom by mali byť nenávratné cudzie zdroje (dotácie), ktoré by mali byť využívané na plnenie tých častí ekosystémových služieb lesa, kde nie je možné očakávať príjmy (lesná pedagogika, turistika - náučné chodníky, cyklotrasy, vyhliadky), ale je verejný záujem na ich zabezpečení a plnení.

Súčasťou opatrení by malo byť vytvorenie systému ohodnotenia pozitívneho vplyvu ekosystémových služieb lesov na život a zdravie obyvateľstva, ako aj systém na meranie miery ich využívania. Následne treba zabezpečiť ich financovanie nenávratnou plošnou dotáciou v závislosti od výmery a intenzity plnenia ekosystémových služieb lesa. Objem dotácií by bolo možné znížiť v lesoch, ktoré sú menej využívané verejnosťou, a, naopak, zvýšiť podporu pre oblasti s intenzívnym využívaním ekosystémových služieb.

Miestne a regionálne samosprávy musia byť úzko zapojené do navrhovania a vykonávania opatrení v odvetví lesného hospodárstva, ktoré zavádza a financuje EÚ

Obce, ako vlastníci lesov, ale aj regionálne samosprávy sú zodpovedné za lesné hospodárstvo a správu lesov, preto musia zohrávať dôležitú úlohu pri posilňovaní udržateľného využívania lesov a majú jednoznačnú zodpovednosť voči obyvateľom vidieka a vidieckemu hospodárstvu.

2.2.2. Rozhodnutie samospráv s dopadom na lesné hospodárstvo – daň z lesných pozemkov

Dane sú vo všeobecnosti zákonom nariadené platby súvisiace s produkciou a dovozom statkov a služieb, zamestnávaním pracovníkov, vlastníctvom alebo užívaním pôdy, nehnuteľností a ostatného majetku. Predstavujú dôležitú príjmovú položku štátneho rozpočtu, no aj rozpočtu miestnych samospráv, sú dôležitým nástrojom makroekonomickej regulácie ponuky a dopytu a stimulátorom ovplyvňovania rôznych aktivít podnikateľských subjektov a obyvateľstva, využívaným na financovanie výdavkov verejného sektora.

Daň z lesných pozemkov patrí medzi **dane z nehnuteľností**, ktoré sú miestne a odlišujú sa podľa jednotlivých samosprávnych celkov (miest a obcí).

Zákonom č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady sa ustanovujú miestne dane a miestny poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

V § 6 ods. 1, písm. d) menovaného zákona sa vymedzuje predmet dane z pozemkov, na ktorých sú hospodárske lesy, rybníky s chovom rýb a ostatné hospodársky využívané vodné plochy. Zdaňované teda nie sú ochranné lesy a lesy osobitného určenia, kde nie je prvotným cieľom hospodárska produkcia, čiže drevná hmota.

Základom dane z pozemkov podľa § 6 ods. 1, písm. d) zákona je hodnota pozemku bez porastov určená vynásobením výmery pozemkov v m² a hodnoty pozemku zistenej na

1m² podľa predpisov o stanovení všeobecnej hodnoty majetku. Zákon bol doteraz veľakrát novelizovaný, naposledy v roku 2019.

Podľa § 8 ods. 1 zákona je ročná sadzba dane z pozemkov 0,25 %.

Ročnú sadzbu dane z pozemkov podľa odseku 1 môže správca dane všeobecne záväzným nariadením podľa miestnych podmienok v obci alebo v jej jednotlivej časti alebo v jednotlivom katastrálnom území znížiť alebo zvýšiť s účinnosťou od 1. januára príslušného zdaňovacieho obdobia. Správca dane môže všeobecne záväzným nariadením podľa miestnych podmienok v obci alebo v jej jednotlivej časti alebo v jednotlivom katastrálnom území ustanoviť ročné sadzby dane rôzne pre jednotlivé skupiny pozemkov podľa § 6 ods. 1 zákona.

Takto ustanovená ročná sadzba dane z pozemkov pre pozemky podľa § 6 ods. 1, písm. d) zákona, kde patria lesné pozemky, nesmie presiahnuť 10-násobok ročnej sadzby dane z pozemkov podľa odseku 1.⁸

Správca dane môže na základe § 17 ods. 2, písm. i) zákona oslobodiť od dane alebo znížiť daň z pozemkov všeobecne záväzným nariadením obce podľa miestnych podmienok v obci alebo jej jednotlivej časti pre pozemky od nasledujúceho roka po vzniku holiny do roku plánovaného začatia výchovnej ťažby (prvej prebierky).

Základom zdaňovania za lesné pozemky je všeobecná hodnota pozemkov a stavieb a ostatného uvedeného majetku stanovená podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku.

Z uvedeného vyplýva, že miestna samospráva prostredníctvom dane z nehnuteľností vo výraznej miere ovplyvňuje a rozhoduje o výške daňového zaťaženia lesných podnikov.

⁸ Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

3. EKONOMICKÝ ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV

3.1. Definovanie rozhodujúcich prírodných a výrobných ukazovateľov ovplyvňujúcich ekonomiku hospodárenia obecných lesov

Spôsoby hospodárenia v obecných lesoch a **ekonomické výsledky** obecného lesného podniku ovplyvňuje množstvo faktorov vyplývajúcich z **prírodných a výrobných podmienok**, v ktorých sa lesy nachádzajú. Kým prírodné podmienky a z nich vyplývajúce ovplyvňujúce faktory sú relatívne nemenné a treba ich akceptovať; výrobné faktory možno cieľavedomým úsilím meniť a usmerňovať. Na ekonomické obhospodarovanie lesa je nevyhnutné poznať tieto ukazovatele.

Medzi najzávažnejšie **prírodné faktory** ovplyvňujúce hospodárenie obecných lesných podnikov patria: nadmorská výška, expozícia a sklon svahov, klimatické faktory, úrodnosť pôdy a prírodné katastrofy.

Medzi najvýraznejšie **výrobné faktory** ovplyvňujúce hospodárenie v lesoch patria: drevinové zloženie porastov, veková štruktúra porastov, kategórie lesov (produkčné, ochranné, špeciálne), sprístupnenosť lesných komplexov, dopyt po produktoch lesnej výroby, ponuka pracovnej sily, dostupnosť progresívnej technológie a techniky, dane a odvody.

V súčasnosti má obhospodarovateľ lesa takmer jediný zisk z predaja dreva. Z tohto zdroja hradí všetky náklady na obnovu a výchovu lesných porastov, ale aj na zabezpečovanie celospoločensky žiadaných funkcií, ekosystémových služieb a tiež nákladov súvisiacich s manažmentom lesov ochranných a osobitného určenia. Tento fakt významne ovplyvňuje ekonomiku subjektu obhospodarujúceho lesný majetok.

Na zabezpečenie dodávok dreva na spoločenské potreby je nevyhnutná ťažba dreva. Tržby z jeho predaja sú potrebné na zaistenie komplexnej starostlivosti o lesy, ich pestovanie, ochranu, obnovu.⁹

Subjekty obhospodarujúce lesy odvádzajú dane do štátneho rozpočtu a do rozpočtov obcí. Do štátneho rozpočtu ide daň z pridanej hodnoty (rozdiel odvedenej a vrátenej dane), cestná daň a daň z príjmov. Priamo do rozpočtov miest a obcí sa odvádza daň z nehnuteľností. Od roku 2015 klesá daň z príjmov organizácií neštátnych lesov, čo vyplýva z ich hrubého zisku a rastu miezd v uvedenom období; naopak – daň obciam z nehnuteľností systematicky rastie od roku 2010 (tabuľka 6).

Tabuľka 6: Dane organizácií neštátnych lesov

Druh dane	Rok			
	2010	2015	2016	2017
Daň z pridanej hodnoty, mil. €	13,3	12,3	11,4	14,3
Daň z nehnuteľností, mil. €	1,5	2,0	2,1	2,3
Cestná daň, mil. €	0,3	0,4	0,3	0,4
Daň z príjmov, mil. €	5,7	8,7	7,8	7,4
Dane spolu, mil. €	20,2	20,9	20,0	22,2

Zdroj: Zelená správa Slovenska, 2018.

Väčšina miest a obcí má na obhospodarovanie svojich lesov zriadené samostatné organizačné jednotky vo forme spoločností s ručením obmedzeným alebo akciových spoločností, kde jediným akcionárom je mesto alebo obec. Za užívanie lesného majetku tieto subjekty platia mestu alebo obci nájomné, ktoré sa dohodne zmluvne buď pevnou čiastkou, alebo podielom z hospodárskeho výsledku, či sadzbou na 1 ha obhospodarovanej plochy lesov alebo na 1 m³ vyťaženého dreva. Nájomné sa stanovuje obyčajne na jeden rok, pričom sa zohľadňujú plánované úlohy v pestovnej a ťažbovej činnosti.

⁹ KOVALČÍK, M. 2018. Význam lesnícko-drevárskeho sektora na Slovensku – Ekonomické výsledky v roku 2017. In.: Sarvašová Z., Kovalčík M., Moravčík M. 2018. Aktuálne otázky lesníckej politiky a ekonomiky LH SR 2018 : zborník vedeckých prác z konferencie. Zvolen: 2018, s. 43 – 57. ISBN 978-80-8095-259-6.

Výška nájomného pre obhospodarovateľov obecných lesov sa pohybuje v širokom rozpätí; z vykonaného prieskumu vyplýva, že nájomné sa pohybuje od symbolickej sumy 4 eur po 110 eur na hektár obhospodarovaných lesov. Výška nájomného môže závisieť aj od vonkajších ekonomických podmienok – napríklad v časoch hospodárskej krízy bolo v niektorých prípadoch zhruba polovičné oproti bežnému obdobiu; výška nájomného na konci platnosti programu starostlivosti o lesy môže byť tretinová až štvrtinová oproti rokom v strede platnosti programu starostlivosti o les.

3.2. Analýza nákladov a výnosov obecných lesov

Náklady a výnosy sú z ekonomického hľadiska najpodstatnejšie veličiny, ktoré rozhodujú o ekonomickej prosperite lesného obecného podniku, teda o vykazanom zisku alebo o jeho strate. Na predpokladanie potenciálneho zisku alebo straty v hospodárskej činnosti najmä v najbližšom účtovnom období sa používa rozbor nákladových a výnosových položiek. Tomuto rozboru, samozrejme, predchádza úplný ekonomický rozbor aktuálne ukončeného roka, na základe ktorého môžeme čerpať najaktuálnejšie údaje. Lesná výroba je špecifická na množstvo nepredvídaných okolností, ktoré vstupujú do plánovaných činností, ako napr. prírodné činitele, pretlak na trhu s drevom, z čoho pramenia zmeny v cenách dreva smerom nadol. Preto je veľmi zložitý ekonomicky predvídať a naplánovať podnikateľský plán (biznis plán) lesného obecného podniku na nasledujúci rok. Aj z toho dôvodu je žiaduce vytvárať v ekonomicky úspešných rokoch účtovnú rezervu na pestovnú činnosť, ktorú je možné účtovne rozpúšťať v ďalšom ekonomicky horšom roku alebo rokoch.

Náklady lesného obecného podniku

Pod týmto pojmom rozumieme peňažné vyjadrenie skutočnej spotreby výrobných faktorov, materiálnych aj nemateriálnych statkov a služieb vrátane ceny práce. Súčet jednotlivých nákladových položiek tvorí konečný náklad, ktorý je zosumarizovaný v ročnej ekonomickej účtovnej uzávierke.

Medzi najdôležitejšie nákladové položky obecného lesného podniku patria jednoznačne prevádzkové náklady, ktoré najviac ovplyvňujú ekonomiku obecných lesov, preto ich správna podrobná analýza a analýza predpokladaného vývoja je najpodstatnejšia; ďalej je dôležité spomenúť cenu práce v ťažbovej činnosti, cenu práce pre odvoz drevnej hmoty, cenu práce v pestovateľskej činnosti, cenu práce pri umelej obnove lesa, cenu práce pri prečistkách, cenu práce pri ochrane mladých lesných porastov proti burine, cenu práce pri ochrane mladých lesných porastov proti zveri, cenu práce pri uhadzovaní a odstraňovaní haluziny po ťažbe, cenu práce pri ochrane lesa.

Výnosy lesného obecného podniku

Najväčšiu časť výnosov tvoria tržby za drevo, biomasu, poľovníctvo a iné. Ďalšiu časť výnosov tvoria vnútropodnikové výnosy. Nie všetky výnosy sa však viažu na výkony, napr. úroky z poskytnutých pôžičiek, mimoriadne výnosy a pod.

Medzi ekonomicky najdôležitejšie **výnosové položky obecných lesov** patria prevádzkové výnosy, a to najmä tržby za predaj dreva, predaj biomasy, poľovníctvo, preprava dreva, predaj sadbového materiálu, v niektorých lesných podnikoch tržby za služby zemnými strojmi a ďalšie.

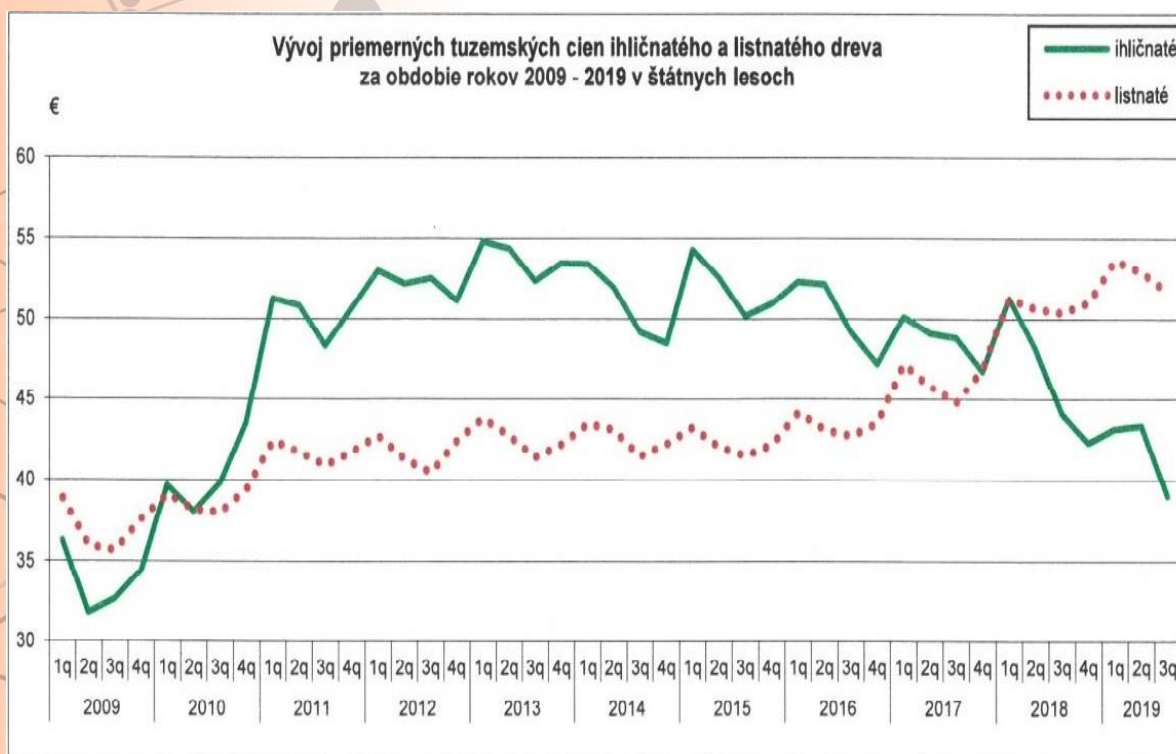
Predaj dreva predstavuje pre obecné lesy nosnú tržbotvornú ekonomickú veličinu. Vo všeobecnosti sa s rozvojom trhu so surovým drevom vyvíjala aj štandardizácia, ktorá má pre potreby vnútorného trhu Slovenskej republiky rozvinutý systém so systémom európskych noriem EN na uplatnenie sa na spoločnom trhu EÚ, pričom stále vzrastá význam individuálnych zmluvných obchodných špecifikácií v rámci obchodnej politiky jednotlivých subjektov, ktoré sú účastníkmi trhu s drevom.

Trh s drevom v rámci Slovenskej republiky prešiel od roku 1990 zložitým turbulentným vývojom, keď v počiatočnom období sa výrazne prejavovala absencia fungujúceho trhu. Nedodržovanie obchodných zmlúv a nízka platobná disciplína zo strany odberateľov a spracovateľov bola bežná. V posledných 10 rokoch nastal priaznivý vývoj a zlepšilo sa

prostredie dodávateľsko-odberateľských vzťahov. Pri predaji dreva je potrebná zásada, že až zaplatené drevo má dobrú cenu. Dôkladná analýza predaja dreva je najdôležitejšou biznis operáciou každého lesného obecného podniku. Pod predajom dreva rozumieme predaj všetkých sortimentov od zvláštnej akosti až po palivové drevo, prípadne drevný odpad na sklade.

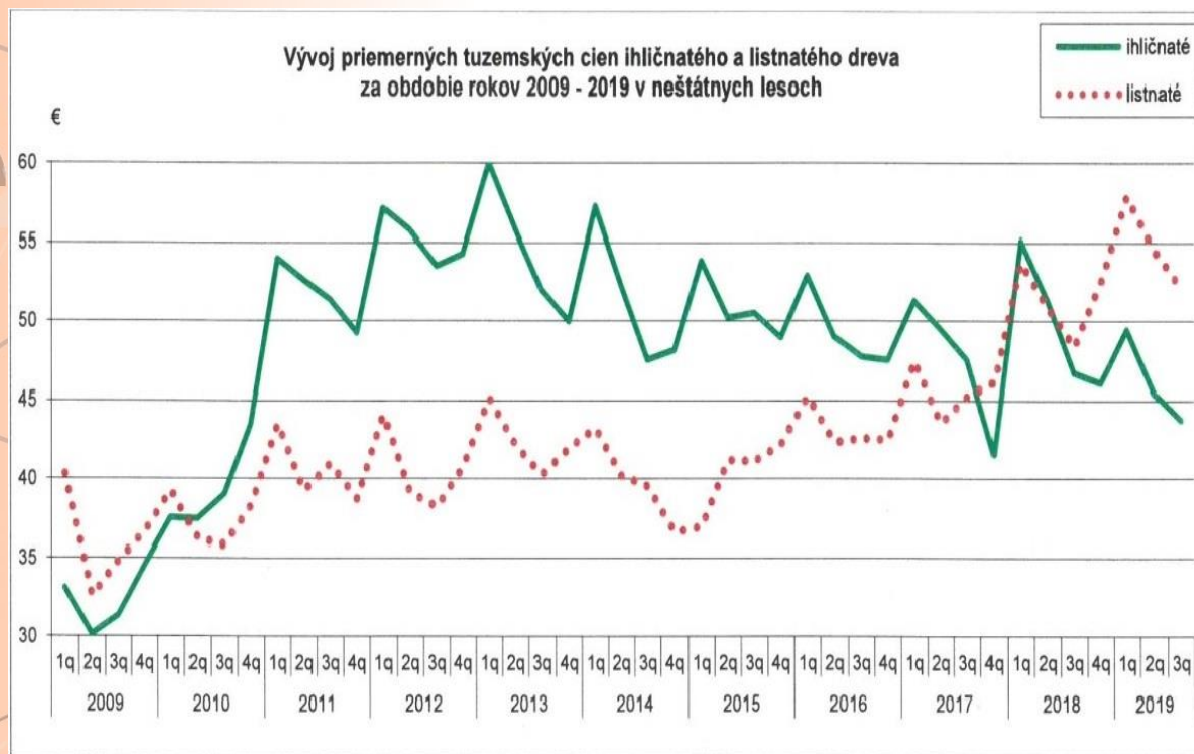
V grafoch 9 a 10 je uvedený vývoj priemerných tuzemských cien ihličnatého a listnatého dreva za obdobie rokov 2009 – 2019 v štátnych a neštátnych lesoch.

Graf 9: Vývoj priemerných tuzemských cien ihličnatého a listnatého dreva za obdobie rokov 2009 – 2019 v štátnych lesoch

Zdroj: NLC, 2018.

Graf 10: Vývoj priemerných tuzemských cien ihličnatého a listnatého dreva za obdobie rokov 2009 – 2019 v nešťátnych lesoch

Zdroj: NLC, 2018.

K tržbám v obecných lesoch dopomáha novodobý fenomén, a to poľovníctvo a rybárstvo. Nastáva tu veľký záujem o prenájom celých poľovných revírov, odkúpenie časti odstreľu, ale pretrvávajú aj záujem klientov o bežný poplatkový odstreľ. Taktiež je možné umiestniť na trh mäso z diviny po splnení viacerých veterinárnych predpisov.

Medzi výnosmi nemôžu chýbať tržby za predaj sadeníc, tržby za výkony strojovou mechanizáciou, tržby v pridruženej výrobe, tržby v cestovnom ruchu, tržby z výroby a predaja lesných produktov.

Ako vyplýva z tabuľky 7, náklady od roku 1995 systematicky rastú a v roku 2018 dosiahli hodnotu 560 mil. eur. Najväčší podiel pripadá na materiálové náklady.¹⁰

Tabuľka 7: Vývoj nákladov v lesnom hospodárstve v mil. €

Druh	Rok							
	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Nákladov								
Materiálové	107	142	171	274	289	316	326	374
Osobné	77	136	139	104	119	125	131	137
Ostatné	63	55	125	83	39	23	31	49
Spolu	247	333	435	461	447	464	488	560

Zdroj: Zelená správa 2018, 2019.

Štruktúru nákladov v roku 2018 podľa vlastníctva lesov uvádza tabuľka 8. V porovnaní s predchádzajúcou tabuľkou je tabuľka doplnená o tovarové náklady.

Tabuľka 8: Náklady v lesnom hospodárstve v roku 2018 podľa vlastníctva lesov v mil. €

Druh nákladov	Vlastníctvo lesov		
	štátne	neštátne	spolu
Tovarové	0,21	4,16	4,37
Materiálové	184,48	189,58	374,06
Osobné	92,22	44,58	136,80
Ostatné	15,99	28,74	44,73
Spolu	292,69	262,9	559,96

Zdroj: Zelená správa 2019.

Celkové tržby a výnosy v lesnom hospodárstve v období rokov 1995 – 2018 vzrástli z 249 mil. eur na 550 mil. eur (tabuľka 9).

¹⁰ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za 2018 – ZELENÁ SPRÁVA. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2019.

Tabuľka 9: Vývoj tržieb a výnosov v lesnom hospodárstve v mil. €

Ukazovateľ	Rok							
	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Štátne lesy								
Tržby za drevo	118	153	253	220	221	237	242	246
Ostatné tržby a výnosy	52	63	69	67	43	29	39	34
Spolu	170	216	322	287	264	266	281	280
Neštátne lesy								
Tržby za drevo	69	82	123	157	195	196	199	226
Ostatné tržby a výnosy	10	23	12	35	33	46	53	44
Spolu	79	105	135	192	228	242	252	270
LH SR celkom	249	321	457	479	492	508	533	550

Zdroj: Zelená správa 2018, 2019.

Hospodársky výsledok lesného hospodárstva v roku 2018 bol 40,62 mil. eur a bol nižší ako v rokoch 2015 – 2017.¹¹ Pokles hospodárskeho výsledku je vyvolaný najmä zvýšenými nákladmi na pestovanie lesa, ťažbu dreva a rastom mzdových nákladov.

Organizácie neštátnych lesov dosiahli v roku 2018 pokles hospodárskeho výsledku oproti roku predchádzajúcemu. Kým v rokoch 2001 – 2016 ich hospodársky výsledok rástol, v ďalších rokoch sa pomerne strmo znižuje (tabuľka 10).

¹¹ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za 2018 – ZELENÁ SPRÁVA. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2019.

Tabuľka 10: Hospodársky výsledok organizácií nešťátnych lesov SR

Hospodársky výsledok	Rok						
	2001	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Celkom, mil. €	13,1	12,0	16,1	33,3	35,2	33,9	27,9
Na 1 m ³ ťažby dreva, €	6,0	3,5	4,0	7,6	7,8	7,2	5,8
Na 1 ha lesa, €	17	14	18	36	38	36	29

Zdroj: Zelená správa, 2018, 2019.

Celková ťažba za posledných päť rokov dosiahla v priemere 86,7 % z celkového bežného prírastku za uvedené obdobie. Realizovaná ťažba je na udržateľnej úrovni zabezpečujúcej možnosť dlhodobého odčerpávania drevnej hmoty z lesných majetkov obcí.

Ako vyplýva zo zhodnotenia ekonomických aspektov využívania potenciálu obecných lesov, najväčším ekonomickým benefitom pre obecné lesy je predaj dreva. Avšak na zvýšenie ekonomických prínosov by bolo vhodné zamerať sa aj na ďalšie produkty a služby, ktoré les obciam ponúka.

4. EKOLOGICKÝ ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBEČNÝCH LESOV – ÚLOHA OBEČNÝCH LESOV PRI PODPORE A ROZVOJI EKOLOGICKÝCH FUNKCIÍ LESOV V KRAJINE

4.1. Priorizácia ekosystémových služieb z pohľadu obecných lesov

Lesy bez ohľadu na formu vlastníctva sú pri správnom manažmente schopné plniť širokú škálu rôznych funkcií, ale aj rozsiahlu škálu ekosystémových služieb pre celú spoločnosť, ale aj pre rôzne skupiny obyvateľstva. Podstatným je definovanie, ktoré ekosystémové služby prioritne požaduje od lesa občianska spoločnosť, či nárokové skupinu a tomu potom prispôbiť aj spôsob obhospodarovania lesov.

Zrejmé je, že na Slovensku už dlhodobejšie existuje spoločenská objednávka na ekologicky orientované lesné hospodárstvo. Znamená to, že je tu požiadavka aj na iné benefity z lesa, ako je len produkcia dreva. Ide teda v podstate o požiadavku verejnosti presmerovať priority lesného hospodárstva do oblasti prioritizácie ekosystémových služieb, ktoré les poskytuje občianskej spoločnosti (napr. zvýšenie a ochrana biodiverzity lesných ekosystémov, ochrana prírodného prostredia, hospodárenie s vodou, ochrana pôdy, kvalita ovzdušia, rekreácia a pod.).

V tejto súvislosti je potrebné definovať, čo sú to ekosystémové služby, osobitne ekosystémové služby poskytované lesnými ekosystémami pre občiansku spoločnosť. Ekosystémové služby všeobecne sa členia do rôznych skupín, jedným z najkomplexnejších členení je členenie podľa P. Mederlyho a J. Černeckého (2019).¹²

¹² Mederly, P. – Černecký, J. a kol. 2019. Katalóg ekosystémových služieb Slovenska. Nitra: ŠOP SR, UKF; Banská Bystrica: ÚKE SAV, 2019. 215 strán. ISBN: 978-80-8184-067-8.

Autori delia ekosystémové služby takto:

1. Produkčné ekosystémové služby (biomasa, voda zver).

2. Regulačné ekosystémové služby:

- regulácia kvality ovzdušia,
- regulácia kvality vody,
- regulácia erózie a iných prírodných rizík,
- regulácia odtokových pomerov a ochrana pred povodňami,
- regulácia miestnych klimatických pomerov,
- regulácia klimatickej zmeny – zadržiavanie uhlíka,
- regulácia škodcov a ochorení.

3. Podporné ekosystémové služby:

- podpora druhovej a ekosystémovej diverzity,
- podpora životných cyklov a procesov,
- podpora tvorby a prirodzeného zloženia pôdy.

4. Kultúrne ekosystémové služby:

- rekreácia a turizmus – fyzické využívanie prírody a krajiny,
- krajinný ráz a estetika – estetické hodnoty,
- prírodné a kultúrne dedičstvo – intelektuálne a vedecké hodnoty.

V lesníctve sa používa tiež škála rôznych členení ekosystémových služieb, jednou z najčastejšie používaných je táto štruktúra ekosystémových služieb pochádzajúcich z lesa:

- **Ekosystémové služby lesa v celospoločenskom záujme:**
 - ekosystémové služby v ochrane prírody a ochrane krajiny,

- hydrické služby lesa (ovplyvňovanie kvality a kvantity vôd),
- ochrana pred eróziou,
- regulácia klímy a zmierňovanie dôsledkov klimatickej zmeny viazaním uhlíka.

- **Ekosystémové služby lesa pre nárokové skupiny (verejnosť, občania):**

- rekreačné služby poskytované lesným prostredím,
- poskytovanie podmienok na liečebno-kúpeľnícke účely,
- vytváranie podmienok na šport a turistiku,
- poskytovanie možností na realizáciu výchovno-vzdelávacích procesov,
- poskytovanie podmienok na realizáciu vedecko-výskumných aktivít,
- iné ekosystémové služby požadované verejnosťou.

Obecné a mestské lesy patria v oblasti vzťahu medzi lesom a občanmi k veľmi špecifickým lesným územiám. V princípe obecné a mestské lesy vlastní občania príslušného mesta alebo obce a lesný majetok pre nich spravuje miestna samospráva či už priamo, alebo sprostredkované. Znamená to, že občania miest a obcí sú hlavnou nárokovou skupinou, ktorá si môže nárokovať na určitý druh ekosystémových služieb od obhospodarovateľa týchto lesov, t. j. od miestnej samosprávy.

Na efektívne obhospodarovanie lesného majetku by miestna samospráva mala mať vypracovanú dlhodobú stratégiu obhospodarovania obecných, resp. mestských lesov (ďalej len „stratégia OL“), v ktorej by si mohla jasne zdefinovať prioritné ekosystémové služby, ktoré by mal spravovaný les poskytovať občanom príslušného územia.

Tieto priority by mohli byť stanovené v trojstupňovej hierarchii:

1. stupeň:

Definovanie ekosystémových služieb celospoločenského významu, ktoré si zdefinovala samotná miestna samospráva. Znamená to, napríklad: ak územie má problém s nedostatkom vody, resp. opačne má značné problémy s povodňami a záplavami, musí si do stratégie OL zabudovať ekosystémovú službu „podpora hydrických služieb poskytovaných lesnými

ekosystémami“. Príslušné lesy sa potom budú obhospodarovať tak, aby sa zabezpečilo naplnenie tejto ekosystémovej služby. Obhospodarovanie lesa na podporu hydrických funkcií sa bude financovať buď zo zdrojov samosprávy, prípadne z financií MPRV SR alebo MŽP SR prostredníctvom projektov PRV alebo OP KZP.

Iným príkladom je situácia, keď sa v území mestských alebo obecných lesov nachádzajú chránené územia spadajúce do sústavy ochrany prírody národného alebo európskeho významu. V tomto prípade si miestna samospráva zaradí do stratégie OL zabezpečenie „ekosystémovej služby v ochrane prírody“. Pritom si miestna samospráva môže žiadať finančné prostriedky na zabezpečenie tejto ekosystémovej služby od MŽP SR formou kompenzácie, súvisiace s obmedzeniami pri obhospodarovaní lesného majetku, z titulu ochrany prírody.

2. stupeň:

Miestna samospráva lokálne zaužívaným spôsobom (prostredníctvom poslancov, dotazníkov, mítingov s nárokovými skupinami, komunikácií v tímoch a podobne) zistí reálne nároky občanov združených v nárokových skupinách na ekosystémové služby pochádzajúce z lesa. Ide napríklad o nárok občanov poľovať v mestských lesoch, nárok cyklistických klubov mesta používať les na cykloturistiku, miestne školy využívať lesný majetok ako inštruktážny objekt na ekologické vzdelávanie alebo výskum a podobne. Miestna samospráva musí sústrediť všetky takéto relevantné požiadavky, rozhodnúť, ktoré z nich zaradí ako požadované ekosystémové služby do stratégie OL, rozhodne do akej miery si takéto ekosystémové služby vyžadujú špeciálne prístupy k hospodáreniu v lesoch, resp. k vybudovaniu nutnej infraštruktúry a následne rozhodne, či tieto náklady budú hradené z rozpočtu miestnej samosprávy, alebo sa na financovaní týchto ekosystémových služieb bude podieľať aj príslušná nároková skupina.

3. stupeň:

S požiadavkami na ekosystémové služby z mestských či obecných lesov sa na mestskú samosprávu môžu obrátiť aj obyvatelia širšieho regiónu, ako je len kataster mesta či obce,

respektíve nárokové skupiny majúce regionálny alebo až celoštátny charakter. V takomto prípade miestna samospráva najskôr rozhodne, či poskytne takýmto nárokovým skupinám požadované ekosystémové služby z obecného či mestského lesa. Ak sa rozhodne tieto ekosystémové služby poskytnúť, opäť by ich mala zaradiť do stratégie OL, náklady na obhospodarovanie lesov s poskytovaním uvedenej ekosystémovej služby by mali znášať nárokové skupiny, ktoré o takúto službu požiadali.

Po zostavení nárokov na ekosystémové služby zo všetkých troch stupňov stanovovania a po definovaní nárokov na obhospodarovanie lesov na naplnenie ekosystémových služieb sa tieto opatrenia premietnu do programu starostlivosti o lesy. Z logiky vecí teda vyplýva, že stanovenie ekosystémových služieb by malo vždy predchádzať príprave a tvorbe nového PSL (čo je každých 10 rokov).

Na takýto mechanizmus stanovovania nárokov na ekosystémové služby pochádzajúce z lesa zatiaľ neexistuje právny mechanizmus. Preto je plne v kompetencii miestnej samosprávy, či použije uvedený modelový spôsob stanovovania ekosystémových služieb, alebo si zvolí vlastný mechanizmus.

4.2. Implementácia ekosystémových služieb do programu starostlivosti o lesy

Hospodárenie vo všetkých lesoch na Slovensku, bez ohľadu na vlastníctvo a výmeru, sa riadi programom starostlivosti o lesy nazývaný aj PSL. Plní úlohu nástroja lesníckej politiky štátu, preto jeho financovanie hradí štát. Súčasne je aj nástrojom vlastníka na obhospodarovanie jeho lesov, takže vlastník alebo správca lesného majetku je súčasťou celého legislatívneho procesu súvisiaceho s vyhotovovaním a realizáciou PSL. Program sa vyhotovuje každých 10 rokov na dobu trvania 10 rokov.

Celý proces prípravy, vyhotovovania a implementácie PSL sa riadi **zákonom č. 326/2005 Z. z. o lesoch**, a to konkrétne § 40, §41 a §42.¹³

Ak sa vlastník alebo správca lesných pozemkov, v tomto prípade mestských alebo obecných lesov, rozhodnú, že chcú obhospodarovať svoj les tak, aby plnil zvolené ekosystémové služby, mali by tak urobiť v štádiu prípravy PSL.

Je vysoko pravdepodobné, že dosiahnutie určitých ekosystémových služieb môže znamenať určité zmeny v štandardnom obhospodarovaní lesov, alebo aj zmenu kategorizácie lesov, napr. z lesov hospodárskych na lesy ochranné či lesy osobitného určenia.

Takéto zmeny môže vlastník alebo správca lesného majetku uplatniť v procese prípravy PSL, a to konkrétne buď ešte pred vyhotovením správy o hospodárení (ak ide o zmenu kategórie lesov), alebo v procese prerokovávaní správy o hospodárení, keď môže v protokole uplatniť svoje požiadavky na spôsob obhospodarovania svojho majetku a podobne.

Ako to deklarujú L. Kulla a M. Moravčík (2014) z procesného hľadiska sú pre vlastníka lesa podstatné dve súčasti konania spojeného s vyhotovením PSL– základný protokol a záverečný protokol.¹⁴

Pri týchto konaniach dozorovaných štátnou správou lesného hospodárstva sa záväzným spôsobom (a v rámci zákonných možností) premietnu špecifické požiadavky vlastníka, respektíve obhospodarovateľa lesa, ako aj ostatných zainteresovaných subjektov v danom území do PSL. Tu je vytvorený ideálny priestor pre vlastníka lesa, efektívnym spôsobom presadiť svoje záujmy na najbližšie desaťročie.

Na Slovensku v posledných rokoch silnie tlak verejnosti s prihliadnutím najmä na ochranu lesa. Obyvateľstvo podľa dostupných štatistík opúšťa priestor vidieka a sústreďuje sa najmä v mestách, a práve priestor lesov využíva na rekreáciu a šport. Na druhej strane si treba uvedomiť, že hospodárske lesy sú stále určené na komerčné účely a drevná hmota v nich je

¹³ Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch.

¹⁴ Kulla, L. a Moravčík M. 2014. Programy starostlivosti o lesy a vlastníka lesa. In: Les & Letokruhy, 2014, č.1.

v prvom rade ekonomická surovina. Netreba zabúdať ani na to, že na tento priestor je naviazaná široká skupina dodávateľov služieb a tovarov, ktorá by pri plošnej uzávere ťažby ostala bez finančných prostriedkov. Tieto dve záujmové skupiny budú pravdepodobne aj v nasledujúcich rokoch stupňovať svoje požiadavky na priestor lesa ako taký. Reálne riešenie vhodné pre obidve záujmové skupiny však existuje. Ide o to, aby štát našiel dostatočné finančné prostriedky na kompenzovanie strát obhospodarovateľom lesa pri zložitejších alebo ekologickejších spôsoboch obhospodarovania. Samotní obhospodarovatelia sa určite nebudú brániť takejto pomoci. Na druhej strane aj obhospodarovateľ lesa by si mal uvedomiť, že hodnota lesa nie je iba v drevnej hmote, ale tiež v pridaných ekosystémových službách, a reflektovať na potreby obyvateľov do takej miery, aby zároveň vytvoril podmienky tak pre obyvateľov, ako aj pre svoj ekonomický rast.

5. SOCIÁLNY ASPEKT VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV - LESNÝ MAJETOK OBCÍ, JEHO POTENCIÁL ZLEPŠOVAŤ SOCIÁLNE POSTAVENIE OBYVATEĽOV VIDIEKA A PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKÝCH AKTIVÍT V REGIÓNOCH

5.1. Ponuka práce v rámci lesných podnikov obcí

Zamestnanecké príležitosti súvisiace so správou obecných lesných podnikov sú úzko prepojené s organizačným usporiadaním týchto podnikov a formou ich riadenia.

V prípade začlenenia obecných lesov priamo pod samosprávu dochádza k výkonu pridružených pracovných činností zamestnancami samosprávy (ako napr. konateľ sa rovná starosta; mzdové a finančné účtovné operácie sú zabezpečované zamestnancami samosprávy) pričom zamestnaneckou príležitosťou ostáva už len pracovná pozícia lesník, resp. odborný lesný hospodár. Ustálené a kompletne organizačné usporiadanie zabezpečované prostredníctvom zamestnancov sa týka spravidla väčších obecných lesných podnikov.

V prípade menších obecných podnikov ide zvyčajne o kombinovanú formu správy využívajúcu ako vlastných zamestnancov, tak aj pracovníkov dodávateľského spôsobu výkonu prác.

Doterajší vývoj vo sfére manažovania lesných majetkov obcí, zvyšovanie produktivity práce a zároveň aj tlak verejnosti na znižovanie tržbonosných činností dáva predpoklad pokračujúceho znižovania zamestnanosti v súvislosti so správou obecných lesných majetkov. Počet zamestnancov/podieľajúcich sa na správe lesných majetkov obcí je spravidla do 10. Zamestnanosť obecných lesných podnikov je znázornená v tabuľke 11.

Tabuľka 11: Zamestnanosť obecných lesných podnikov

Počet zamestnancov	0	1 – 4	5 – 9	10 – 19	20 – 29	30 – 49	50 – 69
Počet subjektov	2	15	16	19	3	3	2

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov www.finstat.sk.

Najvýraznejší zlom v zamestnanosti v obecných lesných podnikoch nastal po roku 2000. V tom období najväčší obhospodarovateľ lesov – LESY Slovenskej republiky, š. p., začal s projektom postupného outsourcingu výkonu lesníckych činností.¹⁵

Netýkalo sa to však len okrajových, menej dôležitých činností, ale zahŕňalo to takmer celý prierez lesníckymi činnosťami, počnúc ťažbou a približovaním dreva cez pestovateľské činnosti až po budovanie a údržbu lesnej cestnej siete. Na tento trend postupne nabehli aj takmer všetky obecné lesné podniky a začali nahrádzať vlastných zamestnancov vo výrobnjej sfére dodávateľmi prác. Systém bol plne funkčný, bez akýchkoľvek negatívnych dopadov na fungovanie obecných lesných podnikov.

Zmena nastala definovaním obecných lesných podnikov za verejných obstarávateľov zákonom o verejnom obstarávaní. Uvedená skutočnosť, ako aj systém nastavený na verejné obstarávanie, kde najnižšia cena sa rovná víťaz, znamenala postupné zhoršovanie kvality vykonávaných prác, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a zároveň sa dlhodobo udržiavané neprimerane nízke ceny prác podpísali pod devastáciu podnikateľského prostredia v oblasti prác v lesoch.

Čiastočná zmena nastala v roku 2015 zákonom č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý vyňal z povinnosti verejného obstarávania služby v ťažbovej činnosti alebo pestovateľskej činnosti spojené s realizáciou programu

¹⁵ Špeciálna forma externého obstarávania predtým interne vykonávaných výkonov, pričom je zmluvne stanovená dĺžka a predmet výkonu.

starostlivosti o lesy. Napriek uvedenej skutočnosti je v súčasnosti čoraz väčší problém zabezpečiť lesnícku výrobu kvalifikovanou pracovnou silou, pričom v posledných rokoch došlo k skokovému nárastu jednotkových cien prác. Pod uvedenú skutočnosť sa podpísali predovšetkým odliv pracovných síl do oblastí súvisiacich s automobilovým priemyslom, ťažká a nebezpečná práca, peňažné ohodnotenie práce a nechuť manuálne pracovať u nastupujúcej generácie. V uvedenej oblasti je predpokladaný postupný úbytok disponibilnej pracovnej sily, čo bude mať za následok nemožnosť vykonania primeraných lesohospodárskych opatrení. Môže sa to v budúcnosti prejavovať v zníženej dostupnosti ako drevnej hmoty, niektorých služieb poskytovaných verejnosti, ale aj výrazne nižšej starostlivosti o lesy, čo môže mať za následok zníženú kvalitu lesov.

Ekoturizmus sa v poslednej dobe javí ako možnosť zvýšenia ekonomickej prosperity lesných podnikov a zároveň ako príležitosť na vytvorenie nových zamestnaneckých príležitostí. Limitujúcimi faktormi rozširovania ekoturizmu sú atraktivita lokality, dostupnosť infraštruktúry, záujmy ochrany, ako aj vhodná prezentácia alebo reklama súvisiaca s ekoturizmom na obecnom lesnom podniku. Doterajšie poznatky ukazujú, že záujem o ekoturizmus zabezpečovaný lesníckymi subjektmi je relatívne nízky.

Na Slovensku sprostredkujú rozvoj ekoturizmu združenia a cestovné kancelárie, ktoré je možné vytvoriť ako súčasť lesných podnikov, prípadne už cez existujúce subjekty ponúkať konkrétne produkty.

Viacere obecné lesné podniky v rámci diverzifikácie výrobných a príjmových zdrojov vykonávajú rôzne činnosti pridružené k ich hlavnej náplni – starostlivosti o zverený lesný majetok. Ide predovšetkým o:

- pridruženú drevársku výrobu,
- ubytovacie služby,
- prenájom mechanizmov (poskytovanie služieb),
- včelárstvo,
- produkcia vianočných stromčekov a lesných plodov,
- poľovníctvo a rybárstvo.

V súvislosti na prepojenosť lesného majetku miest a obcí ako priestoru na podnikateľské aktivity miestnych samospráv sú služby ponúkané obecnými lesnými podnikmi popísané v kapitole 6.

Obce ako zriaďovatelia obecných lesných podnikov určujú aj rozsah a priestor podnikateľských aktivít svojich obecných lesných podnikov. Obecné lesné podniky výrazne napomáhajú samospráve pri výkone činností realizovaných v obciach. Ide predovšetkým o:

- správu verejnej zelene,
- organizovanie verejných športových, kultúrnych a spoločenských podujatí,
- služby súvisiace so správou a údržbou budov,
- čistenie a údržbu komunikácií, verejných priestranstiev a kanalizačných vpustí,
- zemné stavebné práce,
- prepravu tovaru a osôb.

Rozsah a ekonomická hodnota poskytovaných služieb závisí od viacerých faktorov. Predovšetkým ide o mieru presunu správy obecného majetku (pozemkov, budov, strojov...) v prospech obecných lesných podnikov. Ďalším faktorom je miera spolupodieľania sa na akciách organizovaných samosprávou, kde sú obecné lesné podniky spravidla v úlohe spoluorganizátora. Z tohto dôvodu nie je možná reálna kvantifikácia ekonomického prínosu pre samosprávu/verejnosť, aj keď prínos je zrejmý.

Obecné lesné podniky, ktoré sú zamestnávateľmi, majú možnosť sa v rámci platnej legislatívy zapájať do podpory zamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v zmysle § 50, § 50b alebo § 50j zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Obec môže v zmysle § 52 zákona č. 5/2004 Z. z. poberať príspevok na aktivačnú činnosť orientovanú okrem iného na tvorbu, ochranu, udržiavanie a zlepšovanie životného

prostredia obyvateľov obce. V rámci uvedeného je možné využiť aktivačné práce pri starostlivosti o lesný majetok obce.¹⁶

Práce vhodné ako aktivačné alebo ako práce vykonávané v rámci sociálnych podnikov sú orientované predovšetkým na jednoduchšie nízko kvalifikované práce bez potreby osobitnej kvalifikácie.

5.2. Postavenie obecných lesných podnikov vo vzdelávacom procese

Obecné lesné podniky s ohľadom na ich organizačné usporiadanie, zavedené kontrolné mechanizmy a v neposlednom rade aj ich postavenie v rámci lesného hospodárstva na Slovensku dávajú predpoklad ich uplatnenia v systéme odborného vzdelávania, ale tak isto je ich dôležité miesto aj v procese environmentálnej výchovy ako súčasti všeobecne vzdelávacieho procesu.

Vzdelávacie inštitúcie v SR, ktorých predmet výučby sa prekrýva s predmetom činnosti obecných lesných podnikov, sú pomerne dobre zastúpené v oblasti vysokých, ako aj stredných škôl.

Zapojenie obecných lesných podnikov do procesu vzdelávania závisí od rôznych podmienok

Záujem škôl je podmienený prístupom lesných podnikov obcí, komplexnosťou ich zamerania a lesníckej prevádzky, zavádzaním nových poznatkov do praxe a taktiež možnosťou technického zabezpečenia výučbového procesu.

Obecné lesné podniky a nimi spravované lesy musia byť pre školy v optimálnej vzdialenosti premietnutej do nákladov na prepravu študentov. Z tohto dôvodu sa uprednostňujú obhospodarovatelia lesov v čo najmenšej vzdialenosti. Spravovanie vlastných školských lesov znižuje požiadavku na uplatňovanie výučbového procesu u iných subjektov. V niektorých

¹⁶ Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

prípadoch, ako napríklad školské lesy Kysihýbeľ alebo školské lesy Cemjata majú samotné školy v nájme obecný lesný majetok (jeho časť), ktorá je a aj bola dlhodobo spätá s výučbovým procesom na týchto školách.

Spolupráca škôl je v súčasnosti zameraná na exkurzie a odbornú prax realizovanú spravidla hromadnou formou. Zmenou v zamestnávateľskom prostredí v lesníctve a jeho presunom do externej formy sa výrazne obmedzili možnosti odborných praxí v rámci robotníckych profesií. Z pohľadu postavenia obecných lesných podnikov je vhodné a žiaduce zapájať sa do vzdelávacieho procesu. Ide predovšetkým o možnosť oboznámenia sa s rôznymi spôsobmi fungovania lesníckych subjektov a zároveň obecné lesné podniky poskytujú garanciu odbornosti.

Všeobecné environmentálne vzdelávanie

Vzdelávanie smerom k trvalo udržateľnému rozvoju a využívaniu krajiny je jednou z hlavných priorít v rámci celoeurópskeho vzdelávania. Obec ako zriaďovateľ vzdelávacích inštitúcií (v zmysle zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov) rôznych stupňov má právomoc zabezpečiť v rámci vzdelávacích programov výučbu environmentálnej výchovy. Odporúča sa, aby bol vzdelávací proces zabezpečovaný prednostne prostredníctvom certifikovaných lesných pedagógov. Títo sú v rámci národných a taktiež celoeurópskych podujatí informovaní a vzdelávaní o spôsoboch a postupoch tvorby environmentálnych výučbových programov. K dispozícii sú viaceré vzdelávacie programy, postupy i návody, ako túto problematiku prezentovať medzi deťmi a verejnosťou prostredníctvom zážitkových programov environmentálneho vzdelávania a lesnej pedagogiky.

5.3. Využitie potenciálu lesného majetku obcí na rekreačné účely

Verejnosť čoraz častejšie vyžaduje odklon lesného hospodárstva (polyfunkčného) schopného zabezpečovať široké spektrum funkcií k takmer úplnému zastaveniu produkcie dreva

a jednostrannému preferovaniu rekreačnej funkcie. Miera intenzity využívania lesov na rekreačné účely a požiadaviek na jeho zavedenie závisí od viacerých faktorov:

- lokalizácia s ohľadom na významnosť lokality,
- lokalizácia s ohľadom na vzdialenosť komunity,
- veľkosť disponibilnej populácie ochotnej využívať rekreačnú funkciu lesov,
- vybavenosť infraštruktúrou vhodnou na rekreačné využitie.

V závislosti na uvedených faktoroch je možné lesy z hľadiska rekreačného využitia obecných lesov rozdeliť do týchto foriem a spôsobov obhospodarovania:

- **Lesoparky** z hľadiska produkčného využitia sú čisto nákladovými, bez možnosti očakávania výraznejších tržbosných položiek. Lesnícke obhospodarovanie je zamerané takmer výlučne na udržiavanie zdravotného stavu porastov, pričom je prioritou bezpečnosť návštevníkov lesoparkov.
- **Prímestské a rekreačné lesy** sa odporúča zriaďovať pri väčších mestách alebo lokalitách intenzívne navštevovaných verejnosťou. Podmienkou je relatívne dobrá dostupnosť pre verejnosť. Prímestské a rekreačné lesy sú tvorené zväčša zónou intenzívneho rekreačného využívania (oddychovou) a zónou rozptylovou (aktívnou – turistickou). V tejto zóne je ekonomická produkcia dreva výrazne obmedzená. Z titulu intenzívneho pohybu verejnosti je vykonávanie lesohospodárskych opatrení problematické, často vnímané návštevníkmi negatívne.
- **Ostatné lesy a ich využitie verejnosťou.** Zvyčajne ide o rozptýlenú návštevnosť lesa na základe voľného vstupu do lesov.

Požiadavka na rekreačné využívanie lesov so sebou prináša potrebu zabezpečenia primeranej vybavenosti infraštruktúrou využiteľnou na rekreačné účely. Miera potreby závisí od intenzity využívania lesov verejnosťou. Súčasný trend a nárast návštevnosti si bude v budúcnosti vyžadovať podstatné dobudovanie infraštruktúry súvisiacej s rekreačným

využívaním lesov, čo súčasne prináša obmedzenia v možnosti využívania drevoprodukčnej funkcie

Pokiaľ v minulosti nepredstavovala rekreačná funkcia výraznejší zásah do **ekonomiky obecných lesných podnikov**, v súčasnosti sa však prejavuje čoraz významnejšie, a to na nákladovej stránke z titulu potreby budovania rekreačnej infraštruktúry a na druhej strane zreteľným obmedzením možnosti ťažby dreva – tržbosnej položky.

Ekonomické dopady nie je jednoduché vyčíslieť, pretože každé jedno územie je špecifické.

Ako jeden z príkladov využitia lesov na rekreačnú funkciu sa dajú uviesť Mestské lesy v Bratislave, ktoré začali uplatňovať maximálnu podporu rekreačnej funkcie a výrazné utlmenie produkčnej funkcie. V tejto súvislosti však treba pripomenúť, že finančné zdroje potrebné na lesnícku činnosť a prevádzku rekreačných funkcií, ktoré sa v tomto kontexte nedokážu vytvoriť z tržbosných aktivít (ťažba a predaj dreva), musí samospráva pokryť zo svojho rozpočtu.

5.4. Aktivity obecných lesných podnikov pre verejnosť

Mestské a obecné lesy investujú množstvo energie a finančných prostriedkov do práce s verejnosťou na zlepšenie verejnej mienky. Jedným z hlavných nástrojov komunikácie s verejnosťou sú aktivity lesnej pedagogiky.

Ako súčasť environmentálnej výchovy je nástrojom komunikácie aj jedným zo zdrojov učenia o lesnom ekosystéme s cieľom vychovávať človeka k udržateľnému spôsobu života. Využíva formy zážitkového učenia a zmyslového vnímania. Poskytuje nielen vedomosti, ale oslovuje aj emocionálnu stránku človeka, rozvoj zručností a tak podporuje celostný rozvoj osobnosti. Určená je všetkým vekovým kategóriám, ale najmä mladej generácii.

Lesná pedagogika je a bude nosným mienkotvorným nástrojom v rukách lesníkov, ktorý je realizovaný vlastnými zamestnancami obecných lesných podnikov i ďalších lesníckych subjektov – lesnými pedagógmi, ale aj lesníkmi. Je to najprirodzenejšia forma komunikácie a najefektívnejší prostriedok, ktorým lesníci približujú širokej verejnosti prostredie lesa so

všetkými jeho funkciami, lesné hospodárstvo so všetkými jeho potrebami a v tomto kontexte aj obsah a význam práce lesníka v prospech spoločnosti.

5.5. Vplyv miestnych komunít na obhospodarovanie lesov

Vplyv miestnych komunít na ekonomiku obecných lesných podnikov má dvojaký rozmer.

Pozitívny – ako zákazníci – odberatelia drevnej hmoty a ostatných lesných produktov pomáhajú diverzifikovať produkciu obecných lesných podnikov a zároveň sú aj významným článkom v obchode s menej hodnotným drevom, ktoré je v drevospracujúcom odvetví problematické umiestniť. V období hospodárskej recesie (hospodárskej krízy) boli miestne komunity jediným obchodným partnerom bez zmeny dopytu a cien, čím výrazne napomáhali obecným lesným podnikom preklenúť problematické obdobie.

Negatívny – ako zodpovední za nelegálne aktivity. Negatívny vplyv je orientovaný na nelegálne prisvojovanie si drevnej hmoty, a to jej výrubom alebo krádežou už vyťaženého dreva. Ide o priamu škodu zodpovedajúcu hodnote odcudzeného dreva alebo hodnote miery kvalitatívneho znehodnotenia odcudzeného a neskôr prinavráteného dreva.

Ďalším negatívnym vplyvom je prisvojovanie si len stromov „vhodných“ dimenzií, čím dochádza k predčasnému odčerpávaniu drevnej hmoty bez možnosti využitia ich produkčných možností. Dochádza tak k nepriamej škode prejavenej nemožnosťou dosahovania budúcich výnosov.

Významným vplyvom verejnosti je vytváranie skládok odpadu alebo ponechávanie odpadu na lesných pozemkoch. Zodpovednosť za likvidáciu nezákonne umiestneného odpadu má v zmysle § 15 zákona č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov obec v prípade, ak ide o komunálne odpady alebo drobné stavebné odpady a pôvodca odpadu nie je známy.¹⁷ To platí pri väčšine nelegálneho odpadu umiestneného na lesných

¹⁷ Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

pozemkoch. Likvidácia drobného odpadu vrátane nelegálnych skládok odpadu vytvára náklady ako na strane obecných lesných podnikov, tak aj na strane samosprávy

6. VÝZNAM LESNÉHO MAJETKU MIEST A OBCÍ NA ROZVOJ VIDIEKA A REGIÓNOV

6.1. Slovensko ako vidiecka krajina a význam tejto skutočnosti pre aktivity miestnej samosprávy smerujúce k podpore rozvoja vidieka a regiónu

6.1.1. Charakteristika Slovenska z pohľadu osídlenia

Podľa kritérií Európskej únie (Eurostat) je Slovensko definované ako vidiecka krajina. Vidiecke regióny zaberajú 95,8 % rozlohy SR. Do tohto údaju sú zahrnuté tak čisto vidiecke regióny, ako aj prevažne vidiecke regióny, ale aj prechodné regióny. V týchto územiach na Slovensku žije 88,6 % obyvateľov. Pritom na Slovensku prevládajú malé obce do 1 000 obyvateľov. Počet takýchto obcí na Slovensku je 1 913. Podľa Eurostatu z ôsmich krajov na Slovensku je iba Bratislavský kraj charakterizovaný ako prevažne mestský región. Ostatné kraje sú charakterizované ako vidiecke, alebo prevažne vidiecke.¹⁸

Presun vidieckeho obyvateľstva do mestských aglomerácií sa zdynamizoval po prechode Slovenska na trhovú ekonomiku, čo prinieslo aj výrazný kolaps vidieckej ekonomiky v dôsledku kolapsu poľnohospodárskej veľkovýroby a krachu priemyselných výrobných jednotiek (lokálnych fabrík) poskytujúcich zamestnanie pre vidiecke obyvateľstvo. Tento trend vyludňovania vidieka stále pokračuje. Preto je programová podpora rozvoja vidieka a vyrovnávanie regionálnych rozdielov významnou sociálno-ekonomickou stratégiou tak EÚ, ako aj Slovenska.

Z hľadiska ekonomickej, ekologickej a sociálnej štruktúry a funkčnosti je až 86 % územia Slovenska definované ako územie vidieckeho charakteru. Napriek tomu sa vidiek stále viac a viac vyludňuje a obyvatelia sa presúvajú z vidieka do mestských aglomerácií. Tento trend je

¹⁸ Žoncová, M., Dubcový, A, 2015. Transformácie vidieckej krajiny na Slovensku. In: Geografická revue-Geografické a geoeologické štúdie. Banská Bystrica: FPV UMB, ročník 11, číslo 2, s. 13 – 24.

nevyhnutné zastaviť a udržať vidiek osídlený, aby neprišlo k jeho spustnutiu. Preto by bolo potrebné, aby sa vláda SR, ale aj regionálna a miestna samospráva zamerali na revitalizáciu vidieka a na súvisiacu vidiecku a regionálnu politiku.

Za najväčší problém vidieckych regiónov je možné považovať problémy v nasledujúcich oblastiach:

- zlá alebo nedostatočná infraštruktúra potrebná pre život ľudí v 21.storočí,
- nedostatok alebo zlá dostupnosť základných služieb,
- negatívny trend vývoja sociálno-demografickej štruktúry obyvateľov vidieka,
- vysoká nezamestnanosť spôsobená najmä nedostatkom pracovných príležitostí,
- slabé využívanie potenciálu vidieka na podnikateľské aktivity, zvlášť v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, vidieckej turistiky, ekoturistiky a podobne,
- slabá infraštruktúra na rozvoj podnikateľských aktivít a dynamizáciu ekonomiky vidieckej krajiny.

Cieľom podpory rozvoja vidieka teda musí byť skvalitnenie sídelných podmienok, čo znamená zlepšenie ekologickej, technickej a sociálnej infraštruktúry vidieka, komplexné skvalitnenie prostredia pre život, podmienok na podnikanie a podmienok na bývanie. To spôsobí vytváranie nových pracovných miest, diverzifikáciu podnikateľských aktivít, ale aj vytvorenie ekologicky priaznivejšieho bývania v porovnaní s mestskými aglomeráciami. V konečnom dôsledku možno očakávať pozitívny vplyv na zvýšenie kvality života vidieckeho obyvateľstva a tým aj na zastavenie pustnutia vidieckej krajiny.¹⁹

¹⁹ Žoncová, M., Dubcový, A. 2015. Transformácie vidieckej krajiny na Slovensku. Geografická revue- Geografické a geoekologické štúdie. Banská Bystrica: FPV UMB, ročník 11, číslo 2, s. 13 – 24.

6.1.2. Podpora rozvoja vidieka na národnej úrovni

Vzhľadom na fakt, že Slovensko je vidieckou krajinou, je rozvoj vidieka a podpora vidieckych komunít jednou z hlavných priorít štátnej politiky. Vláda SR kladie hlavný dôraz na politické rozhodnutia, ekonomické opatrenia a finančné mechanizmy smerujúce k snahe zvýšiť životnú úroveň vidieckeho obyvateľstva. To by malo v konečnom dôsledku zabezpečiť zastavenie vyludňovania a pustnutia vidieckych regiónov.

Možno konštatovať, že vláda SR má záujem využiť produkčný potenciál vidieka a v tejto súvislosti podporovať diverzifikáciu poľnohospodárskej výroby a lesníckych činností, ako strategických pilierov vidieckej ekonomiky. Následne by sa však vyžadovala aj podpora rozvoja ďalších odvetví, ako je turizmu (najmä agro- a lesoturistiky), turistické využívanie prírodných krás a daností regiónov (vrátane chránených území národného a európskeho významu, samozrejme, pri dodržaní pravidiel ochrany prírody), využívanie kultúrnych a historických predností vidieckych regiónov. Súbežne s tým je však nutné podporovať aj výrobu regionálnych produktov každého druhu, obchodovanie s takýmito produktmi a podobne. Okrem podpory rozvoja vidieka musia tieto aktivity viesť aj k podpore rozvoja regiónov a vzápätí aj k znižovaniu regionálnych rozdielov.

Vláda SR sa v rámci podporných mechanizmov zamerala najmä na rozvoj rastlinnej a živočíšnej výroby v poľnohospodárstve s cieľom plne využiť ekonomický potenciál týchto odvetví poľnohospodárstva. Výrobu regionálnych potravín a potravinových produktov z lokálnych surovín alebo plodín možno pokladať za dôležitú aktivitu podporujúcu vytváranie nových pracovných príležitostí pre vidiecke obyvateľstvo. Osobitne prioritou by mali byť biopotraviny z ekologicky produkovaných surovín.

Nutnou súčasťou takejto podpory musí byť na jednej strane vytváranie legislatívnych podmienok na jednoduché uvádzanie takýchto tovarov a produktov na trh (predaj z dvora), ale na druhej strane aj legislatívne zabezpečenie zdravotno-hygienickej bezpečnosti týchto potravín.

Pozornosť treba venovať aj podpore ekologizácie lesníctva, tak aby lesy plnili svoju ekologickú funkciu a poskytovali ekosystémové služby nielen pre obyvateľov vidieka, ale aj pre mestské komunity. Nutné je podporovať aj produkciu dreva ako ekologickej trvalo sa obnovujúcej suroviny, lež aj iných tovarov a služieb pochádzajúcich z lesa tak, aby sa na slovenskom vidieku naštartovala zelená ekonomika a zabezpečila sa jej trvalá udržateľnosť. Cieľom vlády SR by malo byť podporovanie prepojenia zelenej ekonomiky v lesníctve s ekologickým poľnohospodárstvom a s kaskádovým ekologickým využívaním drevnej hmoty v drevárskom priemysle do jedného uceleného komplexu, ktorého výsledkom bude „vidiecka zelená ekonomika“.²⁰

Rovnako si v rámci podpory rozvoja vidieka zaslúžia pozornosť aj ďalšie vidiecke aktivity s ekonomickým, resp. sociálnym potenciálom, akými sú drevárska výroba, včelárstvo, poľovníctvo či rybné hospodárstvo a podobne.

6.1.3. Úloha miestnych samospráv pri podporovaní rozvoja vidieka

Vládna politika podpory vidieka má zásadný vplyv na aktivity miestnej samosprávy. Hlavné finančné nástroje vlády smerujúce k ekonomickej, ekologickej a sociálnej podpore vidieka majú za cieľ podporovať udržanie vidieckeho obyvateľstva vo vidieckych osídleniach a tak zabrániť vyľudňovaniu a pustnutiu vidieka. To vyžaduje vytvoriť predpoklady na podporovanie nových podnikateľských aktivít na vidieku, s tým súvisiacu tvorbu nových pracovných miest prinášajúcich zvyšovanie zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva. V konečnom dôsledku tieto podporné mechanizmy majú zabezpečiť zvýšenie životnej úrovne obyvateľov žijúcich vo vidieckych komunitách a tým posilnenie a stabilizáciu života na vidieku.

²⁰ Slovakia - Rural Development Programme (National) / Program rozvoja vidieka SR 2014 - 2020. Bratislava: MPRV SR, 2014. 697s. Dostupné na: <[http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20\(1\).pdf](http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20(1).pdf)>.

Miestna samospráva pri svojich aktivitách smerujúcich k podpore rozvoja vidieka musí brať do úvahy najmä tieto základné charakteristiky vidieka a jeho obyvateľov:

- rozvoj vidieka je úzko viazaný na využívanie vidieckej krajiny, a to najmä dvomi vidiecky najdôležitejšími ľudskými činnosťami – poľnohospodárstvom a lesníctvom,
- obyvatelia na vidieku žijú v malých vidieckych sídlach, ktoré môžu byť nielen kompaktným, ale aj roztrúseným osídlením, kde je existencia, resp. bývanie spojené s využívaním krajiny a veľmi často s obhospodarovaním a využívaním pôdy,
- vidiecke obyvateľstvo má výrazne odlišný spôsob života ako urbárne spoločenstvo, a to najmä čo sa týka rešpektovania prírody, uctievania a zachovávania tradícií, preferovania zvykových práv a intenzívneho podporovanie súdržnosti rodov, skupín alebo väčších zoskupení tvoriacich jadro alebo sieťovú štruktúru vidieckych komunít.

Miestne samosprávy na podporu vidieka a vidieckych komunít musia rešpektovať aj jasný vývoj v smerovaní vidieka a jeho zásadné zmeny v určitom historickom kontexte. V minulosti, po II. svetovej vojne sa vidiek chápal ako územie, kde žili obyvatelia pracujúci v poľnohospodárstve, ktorí zabezpečovali zásobovanie mestských aglomerácií potravinami, eventuálne zabezpečovali potravinovú bezpečnosť krajiny. Tento model rozvoja vidieka prestal byť aktuálny po roku 1990 s rozpadom poľnohospodárskej veľkovýroby v podobe zániku jednotných roľníckych družstiev a skončenia plánovaného hospodárstva v poľnohospodárskej veľkovýrobe.

Po roku 1990 sa charakter vidieka a s ním aj ciele a záujmy vidieckeho obyvateľstva začali výrazne meniť. Zmena zriadenia priniesla rozpad poľnohospodárskych družstiev, zánik poľnohospodárskej veľkovýroby a lokálnej priemyselnej výroby situovanej na vidieku. To vyvolalo zánik množstva pracovných miest a následne intenzívnu migráciu vidieckeho obyvateľstva do mestských aglomerácií a do zahraničia. Tento negatívny trend sa spomalil a postupne začal naberať pozitívny trend po vstupe Slovenska do Európskej únie.

Zmenu priniesla najmä implementácia programov EÚ na podporu rozvoja vidieka. Začalo to finančnou podporou vidieka najskôr z predvstupového programu EÚ SAPARD (Plán rozvoja

poľnohospodárstva a vidieka). Od oficiálneho vstupu Slovenska do EÚ sa na Slovensku permanentne implementuje štandardný Program rozvoja vidieka EÚ (PRV). Tento program pod skratkou PRV SR sa na Slovensku uplatňoval v programovacích obdobiach rokov 2007–2013, 2014–2020 a v súčasnosti je už v príprave PRV SR na nové programovanie obdobe 2021 – 2027.

Pri implementácii tohto programu EÚ, vzhľadom na to, že ide o podporu vidieka, hrá mimoriadne dôležitú úlohu aj miestna samospráva, ktorá je súčasťou celého procesu realizácie programu. Okrem toho je samospráva aj prijímateľom takejto podpory ako podnikateľský subjekt (ak vlastní lesy, alebo poľnohospodársku pôdu). Obce sú však súčasne aj priamym prijímateľom podpory pre rôzne malé projekty podporujúce rozvoj infraštruktúry (cesty, vodovody, kanalizácie, námestia, materské školy ...). V neposlednom rade môžu byť aj prijímateľom podpory na rozvoj infraštruktúry podporujúcej podnikateľské aktivity vo vidieckom regióne (cyklotrasy, turistická infraštruktúra a pod.).

Obce a malé mestá vo vidieckom prostredí zohrávajú veľmi významnú úlohu pri napĺňaní cieľov rozvoja vidieka, najmä pokiaľ ide o zlepšovanie podmienok na bývanie, podnikanie, zamestnávanie, či samotný život vidieckeho obyvateľstva.

Na výraznejšiu podporu rozvoja vidieckych regiónov by sa miestna samospráva vo svojom strategickom smerovaní mala zamerať hlavne na tieto témy, ciele a úlohy:

- **efektívne využívanie majetku miest a obcí na podporu rozvoja vidieka** vo všetkých rozhodujúcich oblastiach, t. j. v ekonomickej, ekologickej aj v sociálnej oblasti,
- **využívať lesný majetok patriaci miestnym samosprávam** ako dynamizujúci prvok na rozvoj ekonomiky v obci, ale aj v regióne (pracovné miesta, tovary a služby z lesa a pod.),
- **podporovať podnikateľské aktivity v poľnohospodárstve, lesníctve a v agrolesníctve**, ako klasické vidiecke podnikateľské aktivity s cieľom vytvárať nové pracovné príležitosti, udržiavať ráz vidieckej krajiny a pomáhať spomaľovaniu odchodu najmä mladej generácie z vidieka do miest,

- v racionálnom rozsahu **podporovať diverzifikáciu poľnohospodárstva k nepoľnohospodárskym činnostiam**, ale aj k poľnohospodárskej nadstavbe smerujúcej k produkcii lokálnych potravín, no aj lokálnych výrobkov iného druhu pochádzajúcich z farmárskej produkcie,
- **podporovať turistický a rekreačný potenciál krajiny** s cieľom vybudovať z týchto aktivít rozhodujúci podnikateľský sektor schopný nahradiť v minulosti dominantný sektor poľnohospodárskej veľkovýroby,
- propagovať, podporovať a sprístupňovať kultúrno-historické pamiatky, regionálne a lokálne tradície či zvyky, ako spôsob vytvárania potenciálnych pracovných miest pre vidiecke obyvateľstvo,
- podporovať rozvoj technickej infraštruktúry vidieckych sídiel na zatraktívnenie bývania a žitia na vidieku, s osobitným zameraním na vytváranie priaznivých podmienok na život mladých rodín s deťmi,
- **vytvárať podmienky na vznik nových pracovných miest** (napr. prostredníctvom sociálnych podnikov, resp. prostredníctvom vytvárania podmienok na podnikateľské prostredie), s cieľom udržať na vidieku čo najviac mladých ľudí s rôznym stupňom vzdelanosti a z rôznymi pracovnými zručnosťami, ktorí budú kreovať ďalšie podnikateľské aktivity vytvárajúce nové pracovné miesta,
- neformálnym spôsobom v duchu regionálnych zvykov a tradícií budovať súdržnosť vidieckej society schopnej vzájomnej koexistencie na princípe spolupatričnosti ku konkrétnej vidieckej komunite „dedina je jedna rodina“,
- aktívne tvoriť podmienky na ekologicky priaznivé prostredie na život vo vidieckom prostredí – zdravé, čisté, bezpečné a bezstresové bývanie predovšetkým pre mladé rodiny s deťmi.²¹

²¹ Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020. Bratislava: MPRV SR, 2014, verzia 5, 272 s. Dostupné na: <<http://www.mpsr.sk/integrovaný-regionálny-operacný-program-2014-2020-verzia-5-0/1127-67-1127-14773/>>.

6.2. Využívanie lesného majetku miest a obcí na napĺňanie strategických cieľov rozvoja vidieka

Z pohľadu Programu rozvoja vidieka a jeho fokusových oblastí v rámci PRV SR 2014 – 2020 zohráva les a s ním súvisiaci lesný majetok významnú úlohu najmä pri napĺňaní cieľov piatych fokusových oblastí.

Ide hlavne o tieto fokusové oblasti podľa dokumentu PRV SR 2014–2020:²²

- FOKUSOVÁ OBLASŤ 2C: Zlepšenie hospodárskeho výkonu lesného hospodárstva.
- FOKUSOVÁ OBLASŤ 4A: Obnova, zachovanie a zvýšenie biologickej diverzity vrátane biodiverzity na územiach sústavy Natura 2000²³ a v oblastiach s prírodnými, alebo inými osobitnými obmedzeniami.
- FOKUSOVÁ OBLASŤ 4B: Zlepšenie vodného hospodárstva vrátane riadenia používania hnojív a pesticídov.
- FOKUSOVÁ OBLASŤ 4C: Predchádzanie erózií pôdy a zlepšenie jej obhospodarovania.
- FOKUSOVÁ OBLASŤ 5E: Podpora zachovania a sekvestrácie oxidu uhličitého v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve.

V rámci podpory rozvoja vidieka by mali aj mestá a obce využívať svoj lesný majetok tak, aby dokázali napĺňať fokusové oblasti Programu rozvoja vidieka, čím by na jednej strane podporovali systémový rozvoj vidieka a na druhej strane by si vytvárali možnosť stať sa

²² Slovakia - Rural Development Programme (National)/Program rozvoja vidieka SR 20142020. Bratislava: MPRV SR, 2014. 697s. Dostupné na: <[http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20\(1\).pdf](http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20(1).pdf)>.

²³ Natura 2000 – názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie a hlavným cieľom jej vytvorenia je zachovanie prírodného dedičstva, ktoré je významné nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre EÚ ako celok.

oprávneným žiadateľom na získanie finančnej podpory na zveľaďovanie lesného majetku vo vlastníctve miestnych samospráv.

Napĺňanie strategických cieľov rozvoja vidieka s využitím lesného majetku môžu mestá a obce realizovať týmito spôsobmi:

- Využívaním vlastného lesného majetku na podnikanie miest a obcí v oblasti lesného hospodárstva.
- Poskytovanie lesného majetku samospráv alebo surovín, tovarov a služieb pochádzajúcich z lesného majetku samospráv na podnikateľské aktivity iných subjektov.
- Využívanie lesného majetku samospráv na poskytovanie ekosystémových služieb pre obyvateľov (daňových poplatníkov).

6.2.1. Lesný majetok miest a obcí ako priestor na podnikateľské aktivity miestnych samospráv

Vzhľadom na rozsah lesného majetku miest a obcí a reálne súčasné podnikateľské možnosti v lesnom hospodárstve SR možno definovať pre ekonomickú oblasť tieto aktivity miestnych samospráv, ktoré môžu podporiť lokálnu ekonomiku a prispieť k ekonomickému a sociálnemu rozvoju vidieka. Aktivity môžu súbežne generovať aj ekologické benefity pre krajinu, regióny a obyvateľov. Ide najmä o tieto aktivity - lesná výroba, drevárska výroba, poľovníctvo, pestovanie okrasných drevín, sadenie ovocných drevín a vianočných stromčekov, zber a spracovanie lesných plodov, leso- a ekoturistika, výroba potravín, suvenírov a iných produktov, resp. tovarov pochádzajúcich z lesa.²⁴

²⁴ Národný lesnícky program SR 2021–2030 Lesy pre spoločnosť: vstupná správa. Bratislava: MPRV SR, 2019. 78s. Dostupné na: <<http://www.lesmedium.sk/aktualne/narodny-lesnický-program-2021-2030-ma-schvalenu-vstupnu-spravu>>.

Lesnícka činnosť (výroba)

Reálne obhospodarovanie vlastných lesov predstavuje pre miestnu samosprávu najväčšiu príležitosť na podnikateľské aktivity s cieľom generovať zisk pre potrebu rozvoja miest a obcí, podporovať vidiecku ekonomiku, vytvárať nové pracovné príležitosti a tým prispievať k rozvoju vidieka a udržaniu obyvateľov vo vidieckej krajine.

Mestá a obce majú rôznu filozofiu pri využívaní vlastného lesného majetku na podnikateľské účely. Časť miestnych samospráv má zriadené vlastné spoločnosti na obhospodarovanie obecných a mestských lesov, pričom aj samy realizujú lesnícke činnosti a obchod s drevom. Časť samospráv má rovnako vlastnú spoločnosť na zabezpečenie starostlivosti o svoje lesy s tým, že všetky, resp. časť lesníckych činností si objednáva v externom prostredí ako službu, za ktorú platí. Časť samospráv svoj lesný majetok prenajíma v celom rozsahu iným podnikateľským subjektom za odplatu. Existujú aj ďalšie typy prístupu miest a obcí k nakladaniu s vlastným lesným majetkom.

V princípe najväčší priestor na efektívnu podporu rozvoja vidieka prostredníctvom vlastného lesného majetku poskytuje obciam a mestám obhospodarovanie lesného majetku vo vlastnej réžii.

Hlavným zdrojom príjmov samospráv v tomto prípade je produkcia a predaj dreva ako ekologickej, trvalo sa obnovujúcej suroviny. Doplnkovým zdrojom príjmu samospráv môžu byť aj iné produkty a tovary pochádzajúce z lesa.^{25 26}

Samospráva má pod kontrolou celý komplex lesníckych činností. Ide najmä o realizáciu týchto činností:

- pestovné práce (produkcia sadbového materiálu, zalesňovanie, výchova lesa),
- práce súvisiace s ochranou lesa (ochrana proti škodcom, zveri, burine a pod.),

²⁵ Moravčík, M. – Novotný, J. – Toma, P. 2007. Národný lesnícky program Slovenska. Bratislava: MPRV SR, 63 s. ISBN 978-80-8093-036-3.

²⁶ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – ZELENÁ SPRÁVA. Bratislava: MPRV SR, 2019. 40 s. Dostupné na: < <http://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2019/123---14927/>>.

- práce pri ťažbe dreva,
- práce pri približovaní (približovanie koňmi, traktormi, lanovkami, procesormi),
- práce pri manipulácii dreva,
- práce pri odvoze a doprave dreva (nákladná doprava, železničná doprava, nakládka),
- zabezpečovanie činností odborného lesného hospodára,
- zabezpečovanie obchodnej činnosti pri obchodovaní dreva a iných tovarov a služieb pochádzajúcich z lesa.

Pri uvedených aktivitách má **samospráva plne pod kontrolou celý proces nakladania s ich lesným majetkom**, vytvára rozsiahlu a relatívne pestrú škálu pracovných miest, špecificky pre miestnych obyvateľov, pomáha formovať ekologické prínosy, ktoré poskytuje les lokálnemu obyvateľstvu a v neposlednom rade masívne zvyšuje sociálne istoty obyvateľov vidieka. Takýto prístup k využívaniu lesného majetku vytvára pre miestnu samosprávu, okrem priameho **finančného zisku**, aj výrazné príležitosti na získavanie finančných prostriedkov na rozvoj týchto aktivít z podporných mechanizmov. Ide najmä o finančné podpory z Programu rozvoja vidieka, z Integrovaného regionálneho operačného programu, z Operačného programu kvalita životného prostredia, ale aj s rozsiahlej škály sociálnych a vzdelávacích podporných mechanizmov implementovaných cez rezort sociálnych vecí a cez rezort školstva.²⁷

Drevárska výroba

Drevárska výroba môže tvoriť efektívnu ekonomickú a následne aj sociálnu nadstavbu k lesníckej výrobe. Drevná hmota vyprodukovaná v lesníckej výrobe sa môže spracovať do polofinálneho alebo finálneho produktu v drevárskej výrobe, ktorú vybuduje, vlastní a prevádzkuje miestna samospráva. Takáto výrobná jednotka môže produkovať tovary, ktoré

²⁷ Moravčík, M. - Novotný, J. - Toma, P. 2007. Národný lesnícky program Slovenska. Bratislava: MPRV SR, 63 s. ISBN 978-80-8093-036-3.

majú dlhodobu garantovanú surovinovú základňu (vlastný lesný majetok). Súčasne výroby drevárskej výroby môžu byť orientované špecificky na regionálny alebo lokálny trh. To znamená na reálnych spotrebiteľov v regióne, ktorí takýto tovar permanentne požadujú (napr. palivové drevo vo forme peliet alebo brikiet, drevené krovy, stavebné drevo a pod.). Tým je uzavretý rozhodujúci reťazec nutný na efektívne profitabilné podnikanie, t. j. garancia suroviny – reálne výrobné kapacity – garantovaný odtok produkcie.

Táto aktivita vytvára opäť miestne viazané pracovné miesta a podporuje miestnu ekonomiku. Je to jedna z aktivít, na ktorú môže miestna samospráva získať finančnú podporu napríklad v rámci programu budovania sociálnych podnikov.

Poľovníctvo

Poľovná zver je súčasťou lesných ekosystémov. Preto aj značná časť miest a obcí má na svojom lesnom majetku vyhlásené poľovné revíry. Tak ako pri samotnom lesnom majetku, aj pri poľovných revíroch používajú obce a mestá rôzne prístupy k ich obhospodarovaniu. Najčastejšie ide o prenájom poľovných revírov poľovným združeniam, skupinám poľovníkov alebo podnikateľom. Efektívne podnikateľské prevádzkovanie poľovných revírov vlastnou samosprávou nie je časté a možno to považovať skôr za raritu než ako bežnú prax.

Pritom je práve poľovníctvo vo svete jednou z významných podnikateľských aktivít poskytujúcich tzv. luxusné služby, čomu odpovedajú aj ceny takýchto služieb. Na Slovensku sa tejto podnikateľskej aktivite zatiaľ nevenuje taká pozornosť, ako by si zaslúžila. Pre príklady ako je možné využívať poľovníctvo na efektívne podnikanie vo vidieckej krajine, nie je potrebné chodiť ďaleko. Veľkú inšpiráciu v tomto smere je možné načerpať napríklad v susednom Maďarsku.

Na Slovensku tiež môže byť podnikanie v poľovníctve na lesnom majetku miest a obcí veľmi lukratívne, a to najmä v oblastiach atraktívnych na lov zveri. Keďže poľovníctvo sa vo svete považuje za hobby určitej špecifickej kategórie klientov, toto musí rešpektovať aj podnikateľský subjekt v oblasti „**služby poľovníckeho vyžitia**“. Teda poľovníctvo ako podnikateľská aktivita musí mať tento fakt na pamäti, a preto musí garantovať vysokú úroveň poskytovaných služieb.

Miestna samospráva, ktorá sa chce venovať podnikaniu v poľovníctve, si musí uvedomiť, že rozhodujúcim je vysoká kvalita týchto parametrov:

- kvalita ponúkaného tovaru, t. j. množstvo zveri, kvalita trofejí,
- kvalita poľovníckych služieb (sprievodcovstvo, adjustácia trofejí, dodržiavanie tradícií a iné),
- kvalita súvisiacich služieb - ubytovanie, stravovanie, doprava a pod.,
- kvalita iných služieb požadovaných poľovníckymi hosťami (sprievodný program v prípade ďalších nepoľovníckych hostí a podobne).

Miestna samospráva, ktorá ma pre takýto druh podnikateľských aktivít vytvorené priaznivé podmienky, by mala zaradiť poľovníctvo medzi svoje podnikateľské aktivity. **Poľovníctvo dokáže generovať relatívne vysoký zisk pri primeraných nákladoch.** Súčasne generuje širokú škálu nadväzujúcich podnikateľských aktivít, do ktorých sa môžu zapojiť ďalší živnostníci a podnikateľské subjekty v regióne. Vytvára to nové pracovné miesta, podporuje rozvoj vidieka a stabilizuje vidiecku komunitu.

Pestovanie okrasných drevín, ovocných drevín a vianočných stromčekov

Ďalšou podnikateľskou aktivitou, pre ktorú sú vytvorené biologické podmienky na lesnom majetku miest a obcí a ktorú môžu aktivovať miestne samosprávy vo vidiekom regióne, je produkcia nelesných drevín. Na nelesných plochách alebo v lesných škôlkach je možné efektívne produkovať okrasné dreviny, sadenice ovocných drevín alebo produkovať vianočné stromčeky. Na tento účel je možné využívať pracovné sily z oblasti pestovania lesa v mimosezónnom období. Táto podnikateľská aktivita môže byť doplnkovou aktivitou k lesníckej výrobe.

Zber a spracovanie lesných plodov, výroba lokálnych potravín

V regiónoch s výskytom dostatočného množstva lesných plodov rôzneho druhu na lesnom majetku miest a obcí možno vytvárať sezónnu podnikateľskú aktivitu, ktorá sa dá pracovne

nazvať organizovaný a riadený zber lesných plodov. Ide o zber malín, černíc, čučoriedok a iných plodov, ale aj húb, liečivých rastlín, či semien lesných drevín, prípadne rastlín.

Na aktivitu zber by mala nadväzovať aj aktivita spracovanie. Obce by mali budovať vlastné spracovateľské kapacity alebo podporovať vznik spracovateľských kapacít iných podnikateľských subjektov, kde by sa spracovávali nazbierané plody a suroviny. Následne do tohto reťazca by sa mala zapojiť aj aktivita výroba regionálnych a lokálnych potravín.

V rámci všetkých troch hlavných aktivít, t. j. zber, spracovanie a produkcia potravín je možné vytvoriť pracovné miesta aj pre vidiecke obyvateľstvo s najnižšou vzdelanostnou úrovňou. Súčasne túto podnikateľskú aktivitu možno financovať a prevádzkovať v rámci schémy sociálne podniky.

Leso- a ekoturistika

Leso- a ekoturistika je relatívne nová podnikateľská aktivita, ktorá sa vyvinula v poslednom období v dôsledku veľkého záujmu najmä mestského obyvateľstva o poznávanie prírody a lesných ekosystémov. Aktivita je veľmi obľúbená najmä u občanov v západnej Európe a medzi občanmi starých členských štátov EÚ. Postupne sa ich záujem presúva do strednej Európy, kde sa nachádzajú výrazne cennejšie lesné spoločenstvá a lesné biotopy ako v západnej Európe.²⁸

Takúto podnikateľskú činnosť by miestne samosprávy mohli začať efektívne prevádzkovať na svojom lesnom majetku bez výraznejších investícií. Aktivita si nevyžaduje špeciálne zariadenia ani vybavenie, iba vytváranie kvalitných sprievodcovských služieb a kvalitných podporných služieb (pozorovateľne, doprava, ubytovanie, stravovanie a pod.). Okrem toho je táto aktivita schopná vytvárať pracovné miesta pre mladú generáciu, jazykovo zdatnú,

²⁸ Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Bratislava: MŽP SR, 2018. 55s. Dostupné na: <http://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia_2030_def.pdf>.

vzdelanú v oblasti biológie a pre neziskové organizácie zaoberajúce sa ochranou prírody. Súčasne to stabilizuje záujem mladej, vzdelanej, ekologicky orientovanej generácie žiť a zakladať si rodinu na vidieku.²⁹

6.2.2. Lesný majetok miest a obcí ako priestor na podnikateľské aktivity iných subjektov

Mestá a obce môžu efektívne podporovať rozvoj vidieka prostredníctvom svojho lesného majetku aj tak, že umožnia iným podnikateľským subjektom podnikáť na lesnom majetku miestnej samosprávy. Ďalšou možnosťou je spojenie lesného majetku miestnej samosprávy s iným lesným majetkom s cieľom spoločného podnikania. Alternatívou je aj vloženie lesného majetku mesta alebo obce do podnikateľského projektu s inými podnikateľmi na vytvorenie podnikateľského konzorcia a podobne.

Takáto podnikateľská činnosť tiež dokáže zlepšovať ekonomickú situáciu vidieckeho obyvateľstva, vytvárať nové pracovné miesta, generovať nové nadväznú podnikateľské aktivity a v konečnom dôsledku podporovať rozvoj vidieka a brzdiť odliv vidieckeho obyvateľstva do miest.

Medzi hlavné podnikateľské aktivity v tomto smere možno zaradiť prenájom lesného majetku miest a obcí na podnikanie iným subjektom, spolupráca miest a obcí s inými subjektmi vlastiacimi les na spoločné podnikanie v lesníctve a agrolesníctve.

Prenájom lesného majetku miest a obcí iným subjektom či už na podnikanie v lesníctve, alebo poľovníctve je relatívne častá forma podpory rozvoja vidieka zo strany miest a obcí. V takomto prípade ide najmä o to, aby subjekt, ktorý si lesný majetok prenajal, zabezpečoval všetky ekonomické, ekologické a sociálne úlohy stanovené zákonom o lesoch, ale aj zmluvne dohodnuté s miestnou samosprávou. Miestna samospráva by pri takomto prenájme mala zmluvne stanoviť také podmienky, aby podnikateľský subjekt svojou podnikateľskou

²⁹ Moravčík, M., Novotný, J., Toma, P. 2007.: Národný lesnícky program Slovenska. Bratislava: MPRV SR, 63 s. ISBN 978-80-8093-036-3.

činnosťou súčasne napíňal aj ciele podpory vidieka a vidieckych komunít. Týka sa to najmä využívania lokálnej pracovnej sily, lokálnych dodávateľských kapacít, prednostného saturovania lokálneho a regionálneho trhu drevnou surovinou a pod. Ide o to, aby majetok miest a obcí, aj keď je v komerčnom prenájme, neprinášal len miestnej samospráve dohodnutý finančný profit z prenájmu, ale súčasne podporoval celú vidiecku infraštruktúru v tomto segmente a tým podporoval rozvoj vidieka.

Samostatnou témou podnikania s lesným majetkom miest a obcí je jeho spájanie s inými subjektmi v lesníckom a poľnohospodárskom sektore s cieľom vytvárania silnejších a výkonnejších podnikateľských zoskupení.

V tomto prípade ide najmä o spájanie lesného majetku miest a obcí s lesným majetkom iných predovšetkým neštátnych subjektov. Na vidieku je veľmi častým javom, že mestské a obecné lesy susedia s lesmi spoločenstvennými (urbariáty, komposesoráty, pasienkové spoločenstvá, želiarske spoločenstvá a pod), alebo lesmi súkromnými či cirkevnými.

V záujme vytvorenia silnejšej pozície lesníckeho podnikania najmä na trhu s drevom je vhodné vytvárať silné lokálne alebo regionálne zoskupenia lesníckych subjektov. Tieto potom dokážu oveľa efektívnejšie zabezpečovať jednak lesnícke činnosti (spoločné výrobné kapacity), ale aj efektívnejšie ovládať trh s drevom a dosahovať výrazne lepšie ekonomické výsledky, ako to bolo pri samostatnom podnikaní jednotlivých subjektov.

Tento spôsob lesníckeho podnikania je veľmi silný a efektívny hlavne v severských krajinách Európy (napr. Nórsko, Švédsko). Na Slovensku je vytváranie takýchto konzorcií zatiaľ skôr výnimkou. Napriek tomu treba miestnu samosprávu nabádať, aby sa inšpirovala pozitívnymi skúsenosťami z iných krajín a začala ich uplatňovať aj vo svojich regiónoch. Treba podotknúť, že práve takéto zoskupenia na severe Európy hrajú významnú úlohu pri pozitívnej dynamizácii rozvoja vidieka a pri motivovaní mladej generácie ostať žiť na vidieku. Preto nie je prekvapujúce, že aj finančné podporné nástroje smerujúce do rozvoja vidieka sú práve takýmto podnikateľským zoskupeniam sprístupnené v oveľa väčšom rozsahu a intenzite ako pre jednotlivé podnikateľské subjekty.

Ďalším novým trendom podpory rozvoja vidieka, prichádzajúcim do strednej Európy zo starých členských krajín EÚ, je **agrolesníctvo**. Táto forma poľnohospodársko-lesníckych aktivít predstavuje systém hospodárenia na pôde, pri ktorom sa vhodne kombinuje poľnohospodárska výroba, či rastlinná alebo živočíšna, resp. obidve, s pestovaním drevín lesných alebo ovocných, eventuálne s pestovaním krovitých rastlín. Agrolesníctvo sa v pripravovanom Programe rozvoja vidieka PRV 2020 – 2027 stáva jednou z nových podporovaných aktivít. Súvisí to najmä s pripravovaným dlhodobým programom dosiahnutia uhlíkovej neutrality EÚ a s tým súvisiacej schémy PRV Carbon Farming.

Agrolesníctvo môže zásadným spôsobom prispieť k ekologickému a uhlíkovo priaznivému využívaniu a udržiavaniu vidieckej krajiny, s pozitívnym vplyvom na zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny. Svetová vedecká komunita deklaruje že „Agrolesníctvo je schopné udržiavať alebo zvyšovať výnosy a zároveň zmierňovať emisie uhlíka, prispôbovať sa čoraz častejším suchám a povodňam, ktoré klimatické zmeny prinášajú, obnovovať degradované pôdy a maximalizovať celkovú produktivitu krajiny rovnako pre ľudstvo aj prírodu.“³⁰

Preto je pochopiteľné, že agrolesníctvo sa stane jedným z podporovaných opatrení v novom PRV. Bolo by vhodné, aby miestna samospráva vlastníca lesy hľadala prostredníctvom podnikateľských kooperácií s agrosektorom vhodnú kombináciu spoločných aktivít smerujúcich k agrolesníctvu. Tak by si miestna samospráva vytvárala predpoklad na využívanie finančných podporných mechanizmov Programu rozvoja vidieka, čo by viedlo k intenzívnejšej podpore priaznivých životných podmienok vo vidieckej krajine a k stabilizácii vidieckeho obyvateľstva v nej.³¹

³⁰ Európska komisia (Council of the European Union). 2017. Strategický plán OSN pre lesy 2017 – 2030 - Globálne strategické a čiastkové ciele pre lesy na úrovni EU, 8361/17, 6 s. Dostupné na: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/04/25/conclusions-on-un-strategic-plan-for-forests/>>.

³¹ Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Bratislava: MŽP SR, 2018. 55 s. Dostupné na: <http://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia_2030_def.pdf>.

6.2.3. Lesný majetok miest a obcí ako nástroj na poskytovanie požadovaných ekosystémových služieb pre verejnosť

Občianska spoločnosť (verejnosť) stále intenzívnejšie signalizuje záujem o využívanie lesov na rôzne mimoprodukčné účely. Lesníctvo súbežne deklaruje, že chápe fakt, že lesy poskytujú relatívne široké rozpätie ekosystémových služieb pre verejnosť. Tento reálny nárok na ekosystémové služby lesa si môžu občania uplatňovať najmä v štátnych lesoch, keďže sú spoločným majetkom všetkých občanov Slovenska.

Podobný prístup je možné použiť aj pri lesoch mestských a obecných, aj keď nie sú majetkom samospráv (samospráva je len ich správcom), sú majetkom všetkých občanov konkrétnej obce či mesta. Preto je logické, že požiadavky občanov miest a obcí na ekosystémové služby pochádzajúce z obecných či mestských lesov v konkrétnom území sú relevantné.

Otázkou ostáva, či na všetky tieto služby majú občania nárok bezplatne, alebo či ide o platené ekosystémové služby, alebo o ekosystémové služby vo verejnom záujme, t. j. platené z daní daňových poplatníkov (v tomto prípade obyvateľov konkrétneho mesta či obce).

V tejto súvislosti je potrebné si pripomenúť schému ekosystémových služieb, ktorá je analyzovaná v inej kapitole tohto dokumentu (kapitola 4). Umožní to logickejšie zadefinovať, ako sa má miestna samospráva postaviť k požiadavkám občanov na ekosystémové služby pochádzajúce z konkrétneho lesného majetku miest a obcí.³²

Ekosystémové služby možno rozdeliť do dvoch skupín:

- **ekosystémové služby lesa v celospoločenskom záujme** (ochrana prírody a ochrany krajiny, ochrana kvality a množstva vody, ochrana plodotvorných procesov a ochrana pred eróziou, ochrana čistoty ovzdušia),

³² Nová stratégia trvalo udržateľného bohatstva Slovenska. Zvolen: Platforma Zachráňme lesné bohatstvo Slovenska, 2019. 41 s. Dostupné na: <[http:// www.platmaprelesy.sk/dokumenty/nova-strategia-trvalo-udrzatelneho-vyuzivania-lesov/](http://www.platmaprelesy.sk/dokumenty/nova-strategia-trvalo-udrzatelneho-vyuzivania-lesov/)>.

- **ekosystémové služby lesa pre nárokové skupiny** (rekreácia, oddych, regenerácii, zdravotno-hygienické účely, šport a turistika, výchova a vzdelávanie, veda a výskum, iné, aj komerčne orientované požiadavky verejnosti).

Ako vidno v prvej skupine sú zahrnuté ekologicky mimoriadne dôležité služby celospoločenského záujmu, ako je ochrana prírody a krajiny, ochrana vôd, pôdy a ovzdušia. Už z takejto charakteristiky je jasné, že ide o služby pre všetkých občanov Slovenska a v mnohých prípadoch o služby pre občanov celej EÚ.

Ak tento typ služieb pre verejnosť poskytujú mestské a obecné lesy, miestna samospráva ako správca lesného majetku obce či mesta by mala jednoznačne trvať na finančnej kompenzácii za využívanie týchto služieb celou spoločnosťou. Išlo by teda o **nárokovanie štátnej dotácie za služby vo verejnom záujme**, lebo konkrétne mestské a obecné lesy trvalo udržateľným obhospodarovaním lesov v zmysle programu starostlivosti o les, zabezpečujú pre celú spoločnosť plnenie takýchto dôležitých ekosystémových služieb. Obecné a mestské lesy vlastní iba občania konkrétneho mesta a obce a oni nemajú dôvod znášať zo svojho rozpočtu náklady za služby vo verejnom záujme pre všetkých obyvateľov krajiny.

Iná situácia je pri **ekosystémových službách pre nárokové skupiny**. Tu je prístup mierne zložitejší. V princípe by tu malo platiť, že náklady na zabezpečenie ekosystémových služieb poskytovaných lesným majetkom miestnych samospráv hradí nároková skupina, ktorá si takúto ekosystémovú službu objednáva alebo si ju nárokuje. Tu však môžu nastať tri alternatívy:

- ak ekosystémovú službu požaduje nároková skupina občanov mesta alebo obce, ktorej lesy patria, táto služba by mala byť bezplatná,
- ak ekosystémovú službu požaduje nároková skupina občanov iného mesta či inej obce ako je mesto či obec, ktorej patrí lesný majetok, sú pre túto nárokovú skupinu požadované ekosystémové služby spoľatnené,

- ak ekosystémovú službu požaduje nároková skupina obyvateľov žijúcich na veľkom území krajiny alebo skupina občanov početne veľkého rozsahu, je možné nárok takejto skupiny chápať ako celospoločenský záujem a v takomto prípade by mali byť náklady na túto ekosystémovú službu financované štátom ako služba vo verejnom záujme.

Je logické predpokladať, že na využívanie takéhoto mechanizmu bude nutná precízna špecifikácia, kedy požiadavku takejto nárokovej skupiny možno skutočne považovať za požiadavku vo verejnom záujme.

Z uvedeného je zrejmé, že ekosystémové služby lesov, o ktorých sa vo verejnosti veľa diskutuje, si budú vyžadovať jednoznačné definovanie požiadaviek verejnosti na tieto služby a jasné definovanie finančných kompenzácií za tieto služby.³³

Na záver je nevyhnuté poznamenať, že ekosystémové služby vytvárajú mimoriadne významný nástroj na podporu rozvoja vidieka, lebo na seba môžu viazať široký komplex podnikateľských aktivít a dobrovoľníckych iniciatív. Tieto môžu následne generovať množstvo nových pracovných miest podporujúcich lokálnu ekonomiku, stabilizujúcich široké vekové a vzdelanostné spektrum obyvateľov vo vidieckom regióne a čo je veľmi dôležité, môžu pozitívne ovplyvňovať stav krajiny a priaznivé životné prostredie na vidieku najmä pre mladú generáciu.

Preto musí byť veľmi citlivo a pragmaticky posudzované, akým spôsobom, v akom rozsahu a v akom finančnom modeli budú poskytované ekosystémové služby pochádzajúce z lesného majetku miest a obcí.

³³ Nová stratégia trvalo udržateľného bohatstva Slovenska. Zvolen: Platforma Zachráňme lesné bohatstvo Slovenska, 2019. 41 s. Dostupné na: <[http:// www.platformaprelesy.sk/dokumenty/nova-strategia-trvalo-udrzatelneho-vyuzivania-lesov/](http://www.platformaprelesy.sk/dokumenty/nova-strategia-trvalo-udrzatelneho-vyuzivania-lesov/)>.

6.3. Finančné mechanizmy naviazané na lesný majetok miest a obcí, podporujúce územný rozvoj

6.3.1. Program rozvoja vidieka

Program rozvoja vidieka (PRV) je jedným z ťažiskových finančných mechanizmov EÚ. Tento program sa implementuje aj na Slovensku v rámci PRV SR 2014 – 2020 a perspektívne v pripravovanom PRV SR 2021 – 2027.

Program rozvoja vidieka podporuje stabilizovanie a dynamizovanie ekonomiky vidieka. V ekologickej oblasti pomáha chrániť a zveľaďovať prírodné a životné prostredie na vidieku vrátane opatrení smerujúcich k zabráneniu devastácie vidieckej krajiny a zabráneniu jej pustnutia. V neposlednom rade tento program podporuje zlepšovanie sociálnej situácie vidieckeho obyvateľstva, t. j. pomáha vytvárať prijateľné sociálne podmienky na udržanie vidieckych komunit na vidieku a spomalenie migrácie vidieckeho obyvateľstva do mestských aglomerácií.

Významnú úlohu v tomto programe zohráva vlastníctvo poľnohospodárskeho alebo lesného pôdneho fondu, na ktorý sa viaže väčšina finančných mechanizmov tohto programu. Z hľadiska vlastníctva či správcovstva lesného majetku môžu byť oprávneným prijímateľom finančnej podpory z PRV tak vlastníci, ako aj správcovia lesného majetku, resp. poskytovatelia lesníckych činností (služieb) pre vlastníkov lesného majetku. **V tomto smere teda môžu byť oprávnenými prijímateľmi finančnej podpory z PRV aj mestá a obce vlastniace alebo spravujúce lesný majetok.**

Miestna samospráva však môže profitovať z programu rozvoja vidieka aj nepriamo, tak že bude podporovať podnikateľské aktivity, napr. v oblasti turistiky vo svojom regióne. Tieto môžu byť realizované podnikateľskými subjektmi v poľnohospodárstve, ktoré majú nárok na podporu, napr. v rámci tzv. diverzifikácie poľnohospodárstva. Ide teda o diverzifikáciu

činnosti podnikateľských subjektov v poľnohospodárstve do iných podnikateľských oblastí. Takéto rozširovanie podnikateľských aktivít má v konečnom dôsledku viesť k diverzifikácii vidieckej ekonomiky. Rozšírenie podnikateľských aktivít bude viesť k vytváraniu nových pracovných miest a v konečnom dôsledku aj k podpore rozvoja vidieka a vidieckych komunít. To sú súčasne aj hlavné ciele miestnej samosprávy na vidieku. Program rozvoja vidieka SR 2014– 2020 podporil diverzifikáciu v poľnohospodárskom podnikaní najmä v oblasti agroturistiky a na zabezpečovanie komplexu chýbajúcich či nedostatkových služieb na vidieku pre vidiecke obyvateľstvo, s dôrazom na sociálne skupiny vidieckeho obyvateľstva (deti, seniori a invalidní občania a pod.). Ďalšími oblasťami podpory sa stalo spracovanie a uvádzanie nových tovarov a služieb na trh, a to nielen z oblasti poľnohospodárstva a lesníctva, ale aj mimo týchto odvetví, tak aby sa čo najviac vidieckeho obyvateľstva mohlo zamestnať v týchto nových aktivitách.

Dôležité je, že táto podpora nie je nasmerovaná len do súčasných poľnohospodárskych podnikov, ale aj do malých a stredných nepoľnohospodárskych podnikov. Toto opatrenie pri správnej podpore zo strany miestnej samosprávy môže mať významný pozitívny sociálny dopad na vidiecke komunity, najmä v podobe tvorby nových, trvalých pracovných miest. Súčasne tieto aktivity môžu podporiť zlepšovanie podmienok pre sociálne ohrozené skupiny vidieckeho obyvateľstva, ako sú dlhodobo nezamestnaní, osoby s nižším vzdelaním, osoby s vyšším vekom a pod.

Dôležitým mechanizmami PRV podporujúcimi rozvoj vidieka v kontexte možného využívania finančných mechanizmov pre vlastníkov a správcov lesného majetku (aj pre mestské a obecné lesy) sú projektové podpory a neprojektové podpory charakterizované ako environmentálny záväzok PRV.

V projektových a neprojektových podporách PRV, ktoré sú zamerané zväčša na podnikateľské subjekty v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, ale čiastočne aj na rozvoj a podporu vidieckych sídiel (obcí), majú miestne samosprávy významné miesto.

Miestne samosprávy ako vlastníci, prípadne správcovia lesného majetku môžu byť oprávnenými prijímateľmi finančnej projektovej podpory v oblastiach, ktoré definuje dokument MPRV SR, Slovakia - Rural Development Programme (National) / Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020.³⁴

Projektové podpory – vybrané opatrenia:

Opatrenie 4: Investície do hmotného majetku

Podopatrenie 4.3 Podpora investícií do infraštruktúry týkajúcej sa rozvoja, modernizácie alebo adaptácie poľnohospodárstva a lesníctva.

Opatrenie 8: Investície do rozvoja lesných oblastí a zlepšenie životaschopnosti lesov

Podopatrenie 8.3 Podpora na prevenciu škôd v lesoch spôsobených lesnými požiarimi a prírodnými katastrofami a katastrofickými udalosťami.

Podopatrenie 8.5 Podpora na investície do zlepšenia odolnosti a environmentálnej hodnoty lesných ekosystémov.

Podopatrenie 8.6 Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzanie na trh.

Neprojektové podpory – environmentálne záväzky:

Opatrenie 12: Platby v rámci sústavy NATURA 2000

Podopatrenie 12.2 Kompenzačné platby na lesné oblasti sústavy NATURA 2000 – lesné pozemky.

Opatrenie 15: Lesnícko-environmentálne a klimatické služby a ochrana lesov

Podopatrenie 15.1 Platba na lesnícko-environmentálne a klimatické záväzky.

³⁴ Slovakia - Rural Development Programme (National)/Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020. Bratislava: MPRV SR, 2014. 697s. Dostupné na: <[http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20\(1\).pdf](http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20(1).pdf)>.

Oprávnený prijímateľ – miestna samospráva

Projektové opatrenia na podporu vidieka nesúvisiace s vlastníctvom lesov alebo poľnohospodárskej pôdy:

Tieto projektové opatrenia sú určené na podporu infraštruktúry vidieckych sídel, tak aby sa zlepšili životné podmienky obyvateľov vidieka, aby sa skvalitnila infraštruktúra na rozvoj podnikateľských aktivít na vidieku a aby sa zlepšili sociálne podmienky pre vidiecke obyvateľstvo, najmä v oblasti tvorby nových pracovných miest. Súčasne tieto opatrenia majú podporiť rozvoj IKT v obciach. Projektové opatrenia by mali prispieť aj v zvýšení energetickej efektívnosti vidieka, a to najmä prostredníctvom modernizácie energetických zariadení a zvyšovaním podielu obnoviteľných zdrojov energie hlavne pri výrobe tepla a elektriny.

Opatrenie 7: Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach

Podopatrenie 7.2 Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie.

Podopatrenie 7.3 Podpora na širokopásmovú infraštruktúru vrátane jej budovania, zlepšovania a rozširovania, pasívnu širokopásmovú infraštruktúru a poskytovanie širokopásmového prístupu a elektronickej verejnej správy.

Podopatrenie 7.4 Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry.

Podopatrenie 7.5 Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie.

6.3.2. Integrovaný regionálny operačný program

Integrovaný regionálny operačný program (IROP) je ďalším s dôležitých finančných mechanizmov Európskej únie, ktorý podporuje rozvoj regiónov, ale aj miestnej

infraštruktúry, tým v podstate napomáha aj rozvoju vidieka. Oprávnenými žiadateľmi o finančné zdroje z tohto podporného mechanizmu sú najčastejšie regionálne a miestne samosprávy, t. j. vyššie územné celky, mestá a obce prostredníctvom svojich samosprávnych orgánov.

Hlavným cieľom IROP je najmä znižovanie regionálnych rozdielov a podpora hlavne znevýhodnených regiónov či oblastí. Hlavnými cieľmi IROP sú:

- zlepšovanie kvality života obyvateľstva,
- udržateľné poskytovanie verejných služieb,
- podpora udržateľného a vyváženého územného rozvoja,
- hospodárska a sociálna súdržnosť regiónov, miest aj obcí.

Hlavným cieľom IROP je dosiahnuť konkurencieschopnosť v oblastiach:

- infraštruktúra,
- dostupnosť verejných služieb,
- podpora podnikania a s tým spojená tvorba pracovných miest,
- podpora efektívneho rozvoja miestnych komunít v meste a na vidieku.

IROP má takú štruktúru prioritných osí a investičných priorít, ako ich uvádza dokument MPRV SR: Integrovaný regionálny operačný program 2014 –2020:³⁵

Prioritná os č. 1: Bezpečná a ekologická doprava v regiónoch

- Investičná priorita č. 1.1: Posilnenie regionálnej mobility prepojením sekundárnych a terciárnych uzlov s infraštruktúrou TEN-T vrátane multimodálnych uzlov;
- Investičná priorita č. 1.2: Vývoj a zlepšovanie ekologicky priaznivých, vrátane nízkouhlíkových a nízkouhlíkových dopravných systémov vrátane vnútrozemských

³⁵ Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020. Bratislava: MPRV SR, 2014, verzia 5, 272 s. Dostupné na: <<http://www.mpsr.sk/integrovaný-regionálny-operacný-program-2014-2020-verzia-5-0/1127-67-1127-14773/>>.

vodných ciest, multimodálnych prepojení a letiskovej infraštruktúry v záujme podpory udržateľnej regionálnej a miestnej mobility.

Prioritná os č. 2: Ľahší prístup k efektívnym a kvalitnejším verejným službám

- Investičná priorita č. 2.1: Investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry, ktoré prispievajú k celoštátnemu, regionálnemu a miestnemu rozvoju, znižujú nerovnosť z hľadiska zdravotného postavenia, podporujú sociálne začleňovanie prostredníctvom lepšieho prístupu k sociálnym, kultúrnym a rekreačným službám a prechod z inštitucionálnych služieb na komunitné;
- Investičná priorita č. 2.2: Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, zručností a celoživotného vzdelávania prostredníctvom vývoja vzdelávacej a výcvikovej infraštruktúry.

Prioritná os č. 3: Mobilizácia kreatívneho potenciálu v regiónoch

- Investičná priorita č. 3.1: Podpora rastu priaznivého pre zamestnanosť, a to rozvíjaním vnútorného potenciálu ako súčasť územnej stratégie pre konkrétne oblasti vrátane konverzie upadajúcich priemyselných regiónov a posilnenia prístupnosti a rozvoja špecifických prírodných a kultúrnych zdrojov.

Prioritná os č. 4: Zlepšenie kvality života v regiónoch s dôrazom na životné prostredie

- Investičná priorita č. 4.1: Podpora energetickej efektívnosti, inteligentného riadenia energie a využívania energie z obnoviteľných zdrojov vo verejných infraštruktúrach vrátane verejných budov a v sektore bývania;
- Investičná priorita č. 4.2: Investovanie do sektora vodného hospodárstva s cieľom splniť požiadavky environmentálneho acquis Únie a pokryť potreby, ktoré členské štáty špecifikovali v súvislosti s investíciami nad rámec týchto požiadaviek;
- Investičná priorita č. 4.3: Prijímanie opatrení na zlepšenie mestského prostredia, revitalizácie miest, oživenia a dekontaminácie opustených priemyselných lokalít (vrátane oblastí, ktoré prechádzajú zmenou), zníženia znečistenia ovzdušia a podpory opatrení na zníženie hluku.

6.3.3. Operačný program Kvalita životného prostredia

Časti operačného programu Kvalita životného prostredia (OP-KŽP) využiteľné na podporu obecných a mestských lesov, resp. súvisiacich aktivít Európska komisia schválila 28. októbra 2014 operačný program Kvalita životného prostredia, ktorý predstavuje základný strategický dokument na roky 2014 – 2020, prostredníctvom ktorého sú podporované projekty v oblasti ochrany životného prostredia.

Hlavným cieľom operačného programu je ochrana životného prostredia, efektívne využívanie prírodných zdrojov, protipovodňová ochrana a prispôsobenie sa klimatickej zmene, ako aj podpora nízko uhlíkového hospodárstva. Podpora je zameraná na všetky kľúčové oblasti životného prostredia. Jeho jednotlivé výzvy sú zamerané na prioritné témy v oblasti životného prostredia, ako je voda, ovzdušie odpady alebo environmentálne záťaže a podobne. V operačnom programe je vyhlásených viac ako 50 výziev.

Projektové opatrenia v OP KŽP 2014 – 2020 vytvárajú možnosť pre vlastníkov, správcov a užívateľov lesa získať v oblasti ochrany prírody projektové finančné zdroje v rámci špecifického cieľa :

1.3.1: Zlepšenie stavu ochrany druhov a biotopov a posilnenie biodiverzity, najmä v rámci sústavy Natura 2000.

Aktivita A: Dobudovanie sústavy Natura 2000 a zabezpečenie starostlivosti o sústavu Natura 2000 a ďalšie chránené územia, ako aj chránené druhy.

Aktivita B: Zachovanie a obnova biodiverzity a ekosystémov a ich služieb prostredníctvom ich revitalizácie, obnovy a budovania zelenej infraštruktúry.

Okrem toho na potreby financovania starostlivosti o lesy vo vlastníctve obcí je možné čerpať prostriedky hlavne v týchto konkrétnych výzvach:

- 13. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameraná na monitorovanie druhov a biotopov európskeho významu;

- 17. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameranej na zabezpečenie spojitosti vodných tokov;
- 18. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameraná na preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami realizované mimo vodných tokov;
- 21. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameraná na preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok;
- 29. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameranej na zachovanie a obnovu biodiverzity a ekosystémov a ich služieb mimo chránených území a zelenú infraštruktúru;
- 36. výzva zameraná na výstavbu zariadení využívajúcich biomasu prostredníctvom rekonštrukcie a modernizácie existujúcich energetických zariadení na báze fosílnych palív;
- 44. výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie NFP zameraná na aktualizáciu máp povodňového ohrozenia a máp povodňového rizika a aktualizáciu plánov manažmentu povodňových rizík.³⁶

6.3.4. Iné vhodné formy finančnej podpory

Zákon o ochrane prírody a krajiny

Na finančnú podporu obhospodarovania lesného majetku miest a obcí v chránených územiach je možné využiť náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a v zmysle nariadenia vlády SR č. 7/2014 Z. z. o podrobnostiach o obsahu žiadosti o vyplatenie finančnej náhrady, spôsobe výpočtu finančnej náhrady a spôsobe určenia výšky nájomného a výšky odplaty za zmluvnú starostlivosť pri náhradách za obmedzenie bežného obhospodarovania pozemku.

³⁶ Zdroj: Dostupné na internete: <<http://www.op-kzp.sk/obsah-vyzvy/harmonogram-vyziev/>>.

V zmysle uvedeného zákona je možné získať finančnú podporu, resp. kompenzáciu najmä podľa § 60 a § 61.³⁷

§ 60 – Finančný príspevok,

§ 61a – Zámena pozemkov,

§ 61b – Nájom pozemkov,

§ 61c – Výkup pozemkov,

§ 61d – Zmluvná starostlivosť,

§ 61e – Finančná náhrada.

Sociálne podniky a podpora zamestnanosti

Mestá a obce, ktoré vlastnia lesný majetok a chcú ho využívať na vytváranie nových pracovných príležitostí pre svojich občanov, najmä pre znevýhodnené komunity a ťažko zamestnateľných obyvateľov, môžu na tento účel využiť aj podporný finančný mechanizmus sociálny podnik. Na Slovensku platí od 1. mája 2018 zákon č. **112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov** definujúci legislatívny rámec na vznik sociálnych podnikov ako súčastí sektora sociálnej ekonomiky.

Zákon definuje aj formu finančnej pomoci štátu pre oprávnených zriaďovateľov sociálnych podnikov, medzi ktorých patrí aj miestna samospráva, t. j. mestá a obce. Finančná pomoc môže mať dve formy, a to investičný typ pomoci a kompenzačný typ pomoci.

Investičná pomoc má charakter nenávratnej finančnej pomoci. Musí byť však kombinovaná s čerpaním iného finančného nástroja, napr. pôžičky. Takto sa má zabezpečiť, aby sociálno-podnikateľský zámer mal udržateľný charakter.

Kompenzačná pomoc má za cieľ vyrovnávať sociálnym podnikom nevýhody, ktoré majú v podnikateľskom prostredí oproti štandardným podnikateľským subjektom. Dôvodom kompenzácie je fakt, že hlavným cieľom sociálnych podnikov je zabezpečenie pozitívneho sociálneho vplyvu, a nie dosahovanie maximálneho zisku, ako je to u štandardných podnikateľských subjektov. Kompenzačná pomoc môže mať nenávratný aj návratný charakter.

³⁷ Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny,

Samotná podpora môže byť smerovaná na nákup zariadení a technológií potrebných na realizáciu výroby, ale aj na nákup licencií, ak sú potrebné na prevádzkovanie sociálneho podniku. Na realizáciu podnikateľského plánu sociálneho podniku možno využiť aj finančný nástroj „mikropôžička“.

Mestá a obce vlastniace lesný majetok môžu využívať sociálne podniky na podporu rozvoja zamestnanosti, napríklad vytvárať sociálne podniky na zabezpečovanie lesníckych činností, ktoré sú nedostatkovou službou pre nedostatok zamestnancov alebo pre nízke finančné ohodnotenie služby. Takýmto príkladom môže byť služba zalesňovanie alebo ochrana lesa či približovanie dreva koňmi a podobne. Pri takýchto činnostiach je možné zamestnávať znevýhodnené komunity alebo občanov so základným vzdelaním. Pritom tieto služby môže sociálny podnik poskytovať priamo mestu a obci pri obhospodarovaní lesného majetku, alebo aj iným subjektom v širšom regióne, ktoré tiež potrebujú takúto službu a je pre nich nedostatková (napr. urbárske spoločenstvá, komposesoráty, súkromní vlastníci lesa a pod.). Obce a mestá môžu vytvárať sociálne podniky aj na produkciu tovarov a služieb pre znevýhodnené komunity, prípadne sociálne slabých občanov. Tovarom môže byť drevná surovina pochádzajúca z mestských či obecných lesov, spracovaná do podoby palivového dreva alebo využitá na produkciu vykurovacích peliet či brikiet. Pričom tento tovar vzhľadom na fakt, že bol vyprodukovaný sociálnym podnikom, môže mať prijateľnú cenu pre sociálne slabšie vrstvy obyvateľov. Alternatív ako zapojiť nástroj sociálny podnik do systému podpory sociálnej infraštruktúry s prepojením na lesný majetok miestnych samospráv je podstatne viac.

Malé dotačné schémy Ministerstva životného prostredia SR

V rámci MŽP SR a jeho rezortných organizácií existujú ešte malé dotačné schémy na podporu samospráv (najmä obcí), ktoré môžu byť použité ako nástroj na zlepšenie stavu lesov alebo na dobudovanie infraštruktúry k obhospodarovanému lesnému celku. Ide najmä o Program obnovy dediny (gestorom je Slovenská agentúra životného prostredia) alebo o Program ochrany prírody (gestorom je Štátna ochrana prírody SR).

Program obnovy dediny

Cieľom programu je vytvoriť ekonomické, organizačné a odborné predpoklady podpory vidieckych komunít na to, aby sa vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, zachovávanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj environmentálne vhodných hospodárskych aktivít s dôrazom na identitu a špecifiká tohto prostredia.

Program ochrany prírody

Cieľom tohto programu je prispieť k zabezpečeniu starostlivosti o chránené časti prírody a krajiny Slovenska, podporiť ochranu prírody, krajiny a pozitívny vzťah obyvateľstva k nej.

6.4. Ako podporiť rozvoj vidieka s využitím lesného majetku miest a obcí

- 1.** Zaradenie lesného majetku miest a obcí do štruktúrovaného systému prepojených podnikateľských aktivít miest a obcí, vytvárajúcich podporný mechanizmus na rozvoj vidieckej ekonomiky, podpory zamestnanosti a zlepšovania podmienok života vidieckeho obyvateľstva.

Systém by mal pozostávať zo štruktúry: lesnícka činnosť + poľovnícka činnosť + nové tovary a služby z lesa + ekoturistika + rozvoj cykloturistiky a rekreačných aktivít + vytváranie a prevádzkovanie lesoparkov + vytváranie a prevádzkovanie eko-vzdelávacích komplexov v prírode a náučných chodníkov, resp. trás + lesná pedagogika + škola v prírode + kaskádové využitie drevnej hmoty + sociálne podniky podporujúce lesnícke činnosti (zalesňovanie, pestovanie lesa ochrana lesa alebo ekologické približovanie dreva koňmi, približovanie dreva modernou ekologicky vhodnou technikou, manipulácia a odvoz dreva ekologicky šetrnými technológiami a technikou) + sociálne podniky zamerané na spracovanie dreva a drevných častí z drevárskej výroby + sociálne podniky zamerané na zber a spracovanie lesných plodov a produktov z lesa + iné podnikateľské aktivity podľa miestnych podmienok súvisiace s lesom vo vlastníctve miest a obcí.

Miestna samospráva podľa miestnych podmienok si sama môže zostaviť štruktúrovaný systém podnikateľských aktivít zložený z výberu vyššie preddefinovaných aktivít.

Hlavným parametrom pri zostavovaní uvedeného štruktúrovaného systému je čo najefektívnejšie naviazanie zvolených aktivít na finančné zdroje z podporných mechanizmov a programov EÚ (napr. PRV, IROP, OPRH, OPKZP, OPLZ, OPII, OPVa a podobne). To umožní miestnej samospráve efektívne a trvalo udržateľne rozvíjať aktivity podporujúce rozvoj regiónu, vytváranie priaznivých podmienok na život vidieckeho obyvateľstva, zabránenie odlivu vidieckeho obyvateľstva do miest a tým aj zabránenie pustnutiu vidieckej krajiny.

2. Vytváranie efektívnych podnikateľských zoskupení založených na kooperácii miest a obcí pri využití ich lesného majetku, s inými vlastníkmi či správcami lesného majetku (neštátny vlastníci lesov) či s poľnohospodárskymi podnikateľskými subjektmi, ale aj s inými podnikateľskými subjektmi podnikajúcimi vo vidieckom prostredí (turistika, rekreácia, potravinárstvo, lokálny priemysel a pod.) s cieľom vytvárať stabilné podnikateľské aktivity na vidieku, garantujúce pracovné miesta a dynamizujúce rozvojové aktivity najmä v službách pre obyvateľov vidieka. Cieľom je pritiahnúť mladých ľudí na vidiek a vytvárať podmienky na permanentnú prítomnosť aj mestských komunít vo vidieckej krajine (chalupárstvo, turistika, ekovzdelávanie a pod.). Možností na kombinované podnikateľských aktivity je veľa. Základnou inšpiráciou by mali byť – možnosti konkrétneho regiónu a finančné nástroje štátu a EÚ, ktoré tieto aktivity môžu finančne stimulovať, resp. dynamizovať.
3. Efektívnejšie využívanie lesného majetku ako súčasť sociálnej politiky miest a obcí. Cieľom musí byť podporovanie zamestnávania znevýhodnených komunít, občanov so základným vzdelaním, ale aj vytváranie efektívnejších a komplexnejších služieb pre obyvateľov vidieka, ako aj zlepšovanie infraštruktúry najmä obcí s nedostatočnou infraštruktúrou.
4. Obce a mestá musia vytvárať politický tlak na rezorty zodpovedajúce za implementáciu operačných programov, ktoré priamo alebo nepriamo podporujú rozvoj krajiny, hlavne

regiónov a vidieka, aby lepšie a efektívnejšie podporovali miestne samosprávy pri ich snahe o ochranu krajiny, o rozvoj regiónov a o posilňovanie moderného vidieka. Miestne samosprávy by mali žiadať presun významnej časti kompetencií pri tvorbe obsahu programov a formovaní podporných finančných mechanizmov priamo na regionálne a miestne samosprávy. Dôvodom je fakt, že tieto samosprávy najlepšie poznajú lokálne pomery a vedia, čo by najviac mohlo pomôcť vidieku a vidieckemu obyvateľstvu v ich regiónoch pri podporovaní rozvoja vidieckych komunít a ekologickej stability samotnej vidieckej krajiny.

7. MOŽNOSTI EFEKTÍVNEHO VYUŽÍVANIA POTENCIÁLU OBECNÝCH LESOV – ZÁKLADNÉ MODELY

Lesný majetok miest a obcí má veľký potenciál slúžiť občanom (daňovým poplatníkom) príslušného mesta a obce a za určitých okolností aj obyvateľom širšieho regiónu. Prínosy tohto špecifického typu majetku miest a obcí sa môžu pozitívne prejavovať v ekonomike miestnej samosprávy v podobe relatívne silného finančného zdroja rozpočtu samospráv. Súčasne môže ekologicky orientované využívanie takéhoto majetku priniesť aj významné ekologické benefity tak v intraviláne, ako aj v extraviláne obce či mesta. V neposlednom rade je možné využívať lesný majetok na podporu sociálnej stability na vidieku, hlavne pri redukcii nezamestnanosti, pri podporovaní mladých rodín či pri zamestnávaní skupín obyvateľov so základným vzdelaním, resp. dlhodobo nezamestnaných obyvateľov.

Záleží iba na tom, ako efektívne dokáže samospráva štruktúrovať hlavné príležitosti, ktoré lesný majetok ponúka v oblasti ekologickej, ekonomickej či sociálnej.

Pre jednoduchšiu orientáciu, ako efektívne postupovať pri využívaní lesného majetku miest a obcí, boli spracované modely možností využívania potenciálu obecných lesov:

A. Drevoprodukčný a drevospracovateľský model

Popis modelu: Predstavuje klasický eko-exploatačný model využívania lesa, pri ktorom sa vlastník alebo správca lesa zameriava na produkciu dreva ako ekologickej, trvalo sa obnovujúcej suroviny. Hlavným cieľom je vyprodukovať drevnú hmotu čo najekonomickejšie a zhodnotiť túto surovinu čo najefektívnejšie. Znamená to, že starostlivosť o les by mala garantovať trvalú udržateľnosť lesov, mala by byť viac orientovaná na spôsoby hospodárenia blízke prírode, čo prináša značné ekonomické úspory najmä v obnove a v ochrane lesa. Následne by sa lesnícke činnosti, ako ťažba dreva, približovanie a doprava dreva mali realizovať čo najefektívnejšie (najlepšie dodávateľský bez zbytočných nákladov).

Ďalšia realizácia vyťaženej drevnej hmoty a sortimentov môže mať charakter predaja guľatinových alebo iných sortimentov. Predaj by sa mal realizovať za trhovú, čo najvyššiu cenu, ak je to efektívne, tak aj s použitím metód aukčného predaja alebo predaja sortimentov surového dreva na stojato. Realizácia však môže mať aj charakter následného spracovania sortimentov surového dreva vo vlastných drevárskych spracovateľských kapacitách za predpokladu, že je pre drevárske výrobky reálny, dlhodobý a stabilný odbyť.

Tento model spravidla prináša vysoký ekonomický benefit pre miestnu samosprávu za predpokladu, že samospráva dokáže skutočne ekonomicky manažovať celý lesnícky a drevospracovateľský proces.

V prípade, že miestna samospráva sa necíti dostatočne kompetentná na efektívne manažovanie tohto modelu, mala by zvoliť tzv. najmenej rizikový systém dodávateľov a odberateľov. To znamená, že pre pestovné a ochranné práce by mal byť vysúťažený jeden kompetentný dodávateľ, ktorého kvalitu práce dokáže v teréne jednoducho skontrolovať odborný lesný hospodár. Na realizáciu produkcie drevnej hmoty by si takáto samospráva mala zvoliť systém profesionálne pripraveného predaja dreva na pni s profesionálne pripravenou sortimentáciou, prípadne s profesionálne riadenými aukciami predaja dreva na pni. Pri takomto systéme miestna samospráva eliminuje všetky riziká a straty súvisiace s ťažbou dreva, približovaním dreva, s jeho manipuláciou a dopravou k odberateľovi. Práve tieto výrobné procesy v reálnom živote často predstavujú výrazné náklady (často neefektívne) a často aj významné straty drevnej hmoty.

Týmto problémom sa v súčasnosti dá vyhnúť profesionálne riadeným predajom sortimentov dreva na pni. Dnes už existujú v strednej Európe spoločnosti, ktoré vedú takýto proces predaja dreva profesionálne pripraviť takzvané na kľúč aj pre miestnu samosprávu. Takýto model predaja dreva zahŕňa presné zisťovanie zásob dreva v teréne, sortimentáciu týchto zásob na stojato, kalkuláciu reálnej hodnoty takéhoto dreva a manažovanie celej aukcie predaja dreva na pni podľa lesných porastov (jednotiek priestorového rozdelenia lesa).

Tam, kde pre to existujú objektívne podmienky, je doplnkovým zdrojom finančných príjmov miest a obcí z lesného majetku pri tomto modeli aj „poľovníctvo“, realizované ako biznisovo orientovaná služba, chápaná ako špeciálna zážitková turistika (luxusná) pre bonitnú klientelu.

Napriek tomu, že pri tomto modeli je obhospodarovanie lesného majetku exkluzívne zamerané na produkciu dreva, vzniká v takto obhospodarováných lesoch aj čiastočné ekologické benefity (sekvestrácia uhlíka, zadržiavanie vody v lesnom prostredí, ochrana pôdy pred eróziou a podobne). Dôvodom je fakt, že všetky lesy na Slovensku, teda aj hospodárske, sa zo zákona obhospodarujú trvalo udržateľným spôsobom.

Podmienky, na ktoré je tento model vhodný: Pre lesný majetok s prevahou hospodárskych lesov, kde je hlavný záujem získať čo najvyšší ekonomický výnos z lesa.

Financovanie obhospodarovania: Finančné náklady na lesnícke a iné súvisiace činnosti sa pri tomto modeli hradia z výnosov z predaja dreva a z poľovníctva alebo aj z predaja drevárskych výrobkov.

Výhody a nevýhody modelu:

Výhodou modelu je výrazný ekonomický benefit pre miestnu samosprávu. Nevýhodou je nižší ekologický benefit, hlavne pre nárokové skupiny požadujúce ekosystémové služby viazané k bezzásahovým územiám a k eliminácii výrubu lesných drevín.

B. Model plnenia ekosystémových služieb

Popis modelu: Tento model má výrazný ekologický význam pre miestnu samosprávu. Predstavuje nový prístup k obhospodarovaniu lesného majetku miest a obcí tým, že obhospodarovanie lesov sa riadi požiadavkami na ekosystémové služby pochádzajúce z lesa, ktoré si uplatňujú občania alebo nárokové skupiny žijúce v príslušnom meste či obci. Občania môžu požadovať, aby les spravovaný miestnou samosprávou v plnom rozsahu plnil len celospoločensky dôležité ekosystémové služby (ekosystémové služby v ochrane prírody, v ochrane vôd a pred povodňami, v ochrane ovzdušia a pôdy), alebo ekosystémové služby nárokových skupín (poskytovanie rekreačných služieb, športového vyžitia, liečebno-kúpeľníckych možností, podmienok na hobby aktivity a podobne). V takomto prípade miestna samospráva nevyužíva les na produkčné účely, ale vytvára iné typy území, a to chránené územia na ochranu prírody, územia zabezpečujúce zachytenie a zadržanie vody v prírode, územia na sekvestráciu uhlíka v lesných drevinách a v lesnej pôde, lesoparky, rekreačné a účelovo viazané lesné územia na turistiku (napr. cykloturistiku, ekoturistiku

spojenú s pozorovaním zvierat či rastlín), kúpeľníctvo, vzdelávacie územia na environmentálnu výchovu detí či dospelých a podobne.

Lesný majetok pri tomto modeli sa postupne musí obhospodarovať spôsobom blízky prírode, na niektorých územiach aj bezzásahovým režimom a inými ekologicky orientovanými opatreniami, aby sa naplnili požiadavky na ekosystémové služby požadované obyvateľmi alebo konkrétnymi nárokovými skupinami.

Tieto špecifické opatrenia musia byť zakotvené aj v programe starostlivosti o lesy, ktorý sa spracováva pre konkrétne územie a pre konkrétneho vlastníka lesov na 10-ročné obdobie.

Takýto lesný majetok neprináša mestám a obciam žiadny priamy finančný profit, ale vytvára obrovský environmentálny benefit pre región a jeho obyvateľstvo.

Pri tomto modeli sa neuvažuje s poľovníctvom ako s podnikateľskou aktivitou, ale iba s poľovníctvom ako hobby aktivitou pre nárokovú skupinu s ekologicky orientovanými záujmami. Je však vysoko pravdepodobné, že v tomto modeli môže nastať konflikt záujmov práve medzi poľovníckou komunitou a ekologicky orientovanými komunitami. V tomto prípade, vzhľadom na charakter tohto modelu, majú prednosť záujmy ekologickej komunity.

Podmienky, na ktoré je tento model vhodný: Pre lesný majetok s prevahou ochranných lesov a osobitného určenia, so značným zastúpením chránených území (CHÚ) národného či európskeho významu, pre regióny, kde majú občania záujem o vysoké ekologické benefity pochádzajúce z lesa alebo záujem o rozvoj ekologicky orientovaného cestovného ruchu a podobne.

Financovanie obhospodarovania: Finančné náklady na lesnícke a iné súvisiace činnosti sa pri tomto modeli hradia z rozpočtu miest a obcí, z finančných zdrojov nárokových skupín, ktoré si nárokuje konkrétne ekosystémové služby, z projektových finančných zdrojov EÚ prostredníctvom, napr. operačného programu Kvalita životného prostredia, alebo Programu rozvoja vidieka a pod. Ale finančné zdroje na manažment takýchto lesov môžu miestne samosprávy získať aj zo štátneho rozpočtu SR prostredníctvom podpôr, kompenzácií či štátnej pomoci od MŽP SR, MPRV SR a podobne.

Výhody a nevýhody modelu:

Výhodou modelu je výrazný príspevok k ekologickej stabilite lesa, ochrane biodiverzity, ochrane pred povodňami, ochrane podzemných vôd, klímy a podobne. Nevýhodou je takmer nulový finančný benefit pre rozpočet miest a obcí z lesného majetku.

C. Model sociálnych priorít

Popis modelu: Základ pre tento model je už popísaný v drevoprodukčnom a drevospracovateľskom modeli. Model sociálnych priorít je viazaný na produkciu a spracovanie dreva.

Zásadný rozdiel je v tom, že miestnej samospráve nejde o maximalizáciu zisku z predaja dreva tak, ako je to pri drevoprodukčnom a drevospracovateľskom modeli, ale ide o využitie lesného majetku na zvýšenie sociálnej stability a sociálnych istôt obyvateľov.

Pritom hlavným cieľom je, aby lesný majetok vytváral stabilne a ekonomicky únosné nové pracovné miesta pre miestne komunity. Ide teda o záujem zamestnať pri lesníckych činnostiach a pri nadstavbových aktivitách súvisiacich so spracovaním dreva čo najviac miestnych občanov, najmä dlhodobo nezamestnaných a občanov s najnižším vzdelaním. Ide teda aj o riešenie vážneho problému, ktorý trápi hlavne mnoho menších dedín a mestečiek, t. j. podporovať rozvoj vidieka a efektívne redukovať počty dlhodobo nezamestnaných občanov.

Práve lesnícke činnosti v obnove, pestovaní a ochrane lesa sú činnosti nevyžadujúce stredoškolské vzdelanie, sú často manuálne nenáročné a sú sezónne. To všetko signalizuje možnosť zamestnávať vekovo a vzdelanostne znevýhodnené skupiny obyvateľov. Podobne je to aj pri ďalších lesníckych činnostiach, ako sú ťažba dreva a jeho približovanie. Tieto činnosti síce vyžadujú určitý stupeň odbornosti a zručnosti, ale tieto činnosti patria do kategórií, ktoré sú známe a rutinne vykonávané predovšetkým vidieckym obyvateľstvom vekovo starším s nižšou kvalifikáciou.

V tomto modeli môže zohrávať zásadnú pozitívnu úlohu mechanizmus implementácie sociálnych podnikov na vidieku. Možnosť zriaďovať sociálne podniky dáva miestnej samospráve možnosť vytvárať komplexné profesionálne zoskupenia pracovných tímov, napr. na obnovu a pestovanie lesa alebo na ťažbu a približovanie dreva. Tieto pracovné tímy, ako

súčasť sociálneho podniku, môžu tvoriť efektívnu pracovnú silu pre práce v obecných, resp. mestských lesoch zriaďovateľa sociálneho podniku.

Okrem toho, keďže ide v súčasnosti o veľmi žiadané profesie (napr. lesná robotníčka v pestovaní lesa alebo kočiš konského záprahu pre ekologické približovanie dreva a pod.) môže miestna samospráva poskytovať tieto činnosti aj iným vlastníkom a správcom lesného majetku za odplatu, ako činnosti (služby) pri pestovaní lesa, ťažbe a približovaní dreva a podobne.

Keďže takúto pracovnú silu by miestna samospráva mohla financovať z oprávnených zdrojov sociálnych podnikov, kompenzovala by si tým straty vzniknuté v lesnej výrobe zamestnávaním znevýhodnených komunit.

Rovnaký model zamestnávania by mohla miestna samospráva využiť aj pri spracovávaní drevnej hmoty v drevárskej výrobe. Drevárska výroba by mohla mať tiež charakter sociálneho podniku. Vyprodukovaný tovar v drevárskej výrobe z drevnej suroviny pochádzajúcej z obecných alebo mestských lesov by mohol byť využívaný na programy sociálnej podpory znevýhodnených komunit (výstavba drevených domov, pelety, brikety na kúrenie, drevomateriál na jednoduché nábytky a pod.).

Doplňkovým zdrojom finančných príjmov miest a obcí z ich lesného majetku je pri tomto modeli aj biznisovo orientovaná služba poľovníctvo .

Podmienky, na ktoré je tento model vhodný: Pre mestá a obce vlastniace lesný majetok s prevahou hospodárskych lesov, ktoré majú vážne problémy manažovať sociálnu situáciu svojich obyvateľov (najmä juh a sever stredného Slovenska, juhovýchodné, a severovýchodné Slovensko).

Financovanie obhospodarovania: Obhospodarovanie takýchto lesov možno financovať z výnosu z lesa (predaj dreva) a z finančných podporných mechanizmov, ako je sociálny podnik či iné finančné mechanizmy administrované MPSVR SR, smerujúce k podpore zamestnanosti a k iným sociálnym podporám.

Výhody a nevýhody modelu:

Veľkou výhodou tohto modelu je fakt, že pri relatívne udržateľnom financovaní dokáže miestna samospráva zabezpečiť dva dôležité benefity – získať finančné zdroje z lesného

majetku (alebo jeho prostredníctvom) do svojho rozpočtu a súbežne efektívne riešiť vážne sociálne problémy svojich obyvateľov, najmä výrazne zvýšiť zamestnanosť sociálne najcitlivejšej komunity svojich občanov (vekovo a vzdelanostne znevýhodnení občania a občania dlhodobo nezamestnaní). Nevýhodou tohto modelu je jeho zraniteľnosť a riziko nestability súvisiace s otázkou ochoty znevýhodnených komunit skutočne sa zapojiť do pracovného procesu.

D. Ekologicko – ekonomický model

Popis modelu: Tento model je kombináciou modelu plnenia ekosystémových služieb s drevoprodukčným a drevospracovateľským modelom. Ide o ekologicky orientovaný model, ale s jasným dôrazom na zabezpečenie finančných benefitov pochádzajúcich z lesného majetku.

Princípom je rozdelenie lesného územia mestských či obecných lesov na dve samostatné časti. Jednu časť tvorí ekologicky cenné a environmentálne dôležité územie. V plnom rozsahu sa tu implementuje model ekosystémových služieb. V druhej časti lesného majetku, ktorá má výrazný potenciál produkovať kvalitnú drevnú hmotu a má charakter hospodárskeho lesa, sa aplikuje model drevoprodukčný a drevospracovateľský. Výsledným efektom takéhoto dvojmodelového hospodárenia je uspokojenie požiadaviek verejnosti a nárokových skupín na ekosystémové služby z lesa a súbežne zabezpečenie finančných zdrojov z predaja dreva na financovanie obhospodarovania celého lesného majetku, t. j. aj toho, ktorý poskytuje ekosystémové služby.

Podmienky, na ktoré je tento model vhodný: Pre lesný majetok obcí, resp. miest na území ktorého sa nachádza významná výmera lesov so značným zastúpením chránených území národného či európskeho významu. Súčasne sa v obciach a mestách nachádza signifikantné množstvo obyvateľov ekologicky zmýšľajúcich a nárokových skupín požadujúcich rozsiahle ekosystémové služby. Lesný majetok však súbežne musí obsahovať aj produkčné lesy (hospodárske lesy) schopné na relatívne menšom území produkovať veľký objem sortimentov dreva, ktoré je možné na trhu s drevom ekonomicky a efektívne zhodnotiť.

Financovanie obhospodarovania: Obhospodarovanie takýchto lesov možno financovať z výnosu z lesa (predaj dreva) a z finančných zdrojov na ekologické opatrenia, získaných z projektov a podpôr EÚ, MŽP SR a MPRV SR.

Výhody a nevýhody modelu:

Výhodou tohto modelu je fakt, že dokáže výrazne podporovať pozitívny vplyv lesov na prírodné a životné prostredie (ekologické benefity), poskytovať ekosystémové služby a pritom financovať celkové obhospodarovanie lesov z výnosu z predaja dreva, ktoré sa získa na výrazne menšej ploche, ako je lesná plocha na poskytnutie ekosystémových služieb. Dofinancovanie nákladov na manažment takýchto lesov je možný aj z projektových a podporných finančných mechanizmov EÚ a zo štátneho rozpočtu EÚ.

Nevýhodou modelu môže byť komplikovanosť vymedzenia optimálneho územia (veľkosti lesných komplexov), resp. optimálneho rozdelenia územia pre obidva modely. To môže v konečnom dôsledku rozhodnúť, či tento model bude súčasne ekologicky aj ekonomicky efektívny. Lebo iba ak sa splní táto podmienka, prináša model najväčší efekt pre miestnu samosprávu a pre obyvateľov obce či mesta.

E. Ekonomický a ekologicko-sociálny model

Popis modelu: Tento model je kombináciou všetkých troch základných modelov A, B a C.

Základom je drevoprodukčný a drevospracovateľský model, ktorý je nosný, lebo tvorí finančný základ na podporu modelu ekosystémové služby a modelu sociálne priority.

Princípom je rozdelenie lesného územia mestských či obecných lesov na dve samostatné časti. Väčšiu časť lesného majetku tvoria lesy určené na produkciu dreva a aktivity súvisiace s modelom sociálnych priorit, ktorý je viazaný k ekonomickým aktivitám (ako lesná výroba, spracovanie dreva, obchod s drevom a drevárskymi výrobkami). Menšia časť lesného majetku, ktorá má výrazné ekologické hodnoty a potenciál poskytovať ekosystémové služby, sa obhospodaruje modelom ekosystémových služieb. Pritom aj časť lesného majetku určená na ekosystémové služby by mohla poskytovať aspoň čiastočné príležitosti na napĺňanie sociálnych priorit. V tomto prípade najmä pre sociálnu skupinu mladých ľudí orientovaných

ekologicky s určitými jazykovými schopnosťami a znalosťami, napr. z oblasti biológie, ochrany prírody a podobne.

Vytvára sa tak optimalizovaný priestor na poskytovanie najdôležitejších benefitov, ktoré verejnosť od lesa požaduje (ekologické, ekonomické a sociálne benefity).

Kombinovaný model „E“ využívania lesného majetku je pravdepodobne optimálnym variantom pre väčšinu miestnych samospráv, ktoré spravujú lesný majetok miest a obcí.

Podmienky, na ktoré je tento model vhodný: Pre mestá a obce, ktoré na lesnom majetku musia uspokojiť environmentálne požiadavky obyvateľov, súbežne však potrebujú zabezpečiť aj financovanie obhospodarovania lesov z výnosov z predaja dreva a nevyhnutne potrebujú zabezpečovať aj sociálne benefity, ktoré môže obhospodarovanie lesov poskytnúť miestnym komunitám. Pri tomto modeli by značná časť lesného majetku mala mať potenciál produkčného lesa (hospodárske lesy).

Financovanie obhospodarovania: Obhospodarovanie takýchto lesov možno financovať z výnosu z lesa (predaj dreva) a z finančných podporných mechanizmov, ako je sociálny podnik či iné finančné podporné mechanizmy administrované MPSVR SR, smerujúce k podpore zamestnanosti a k iným sociálnym podporám. Zároveň je možné obhospodarovanie lesa finančne podporovať aj z finančných zdrojov na ekologické opatrenia získaných v rámci projektov a podpôr EÚ, MŽP SR a MPRV SR.

Výhody a nevýhody modelu:

Veľkou výhodou tohto modelu je fakt, že môže zabezpečovať financovanie obhospodarovania lesného majetku z kombinovaných zdrojov – výnos z lesa, finančné mechanizmy pre oblasť sociálnej podpory a finančné mechanizmy pre ekológiu. To robí financovanie bezpečným a stabilným. Pritom model dokáže efektívne uspokojiť požiadavky verejnosti na ekosystémové služby a sociálne benefity poskytované lesným majetkom. Nevýhodou tohto modelu je jeho rizikovosť z hľadiska správneho nastavenia proporcionality medzi výmerou výnosových lesov (produkcia dreva) a nevýnosových lesov (ekosystémové služby). Rizikovým môže byť aj získavanie doplnkových finančných zdrojov z ekologických a sociálnych programov. V neposlednom rade je tu i riziko nestability súvisiace s otázkou ochoty znevýhodnených komunít skutočne sa zapojiť do pracovného procesu.

8. ODPORÚČANIA

Skôr ako budú definované odporúčania na zefektívnenie hospodárenia v obecných lesoch, je dôležité spomenúť niekoľko podstatných bariér, prekážok či problémov pri správe a obhospodarovaní obecných a mestských lesov.

Ide hlavne o problémy, ktoré komplikujú efektívne využívanie lesného majetku patriaceho mestám a obciam, alebo zhoršujú ekonomický, ekologický, resp. sociálny prínos lesného majetku pre samosprávy a občanov miest či obcí.

Najväčšie prekážky sú definované v týchto oblastiach:

- Výber formy a riadiacej štruktúry na efektívne a transparentné spravovanie lesného majetku miest a obcí.
- Využívanie strategického dokumentu na efektívny manažment lesného majetku.
- Existencia a kvalita podnikateľských zámerov na manažovanie lesného majetku.
- Problémy so získavaním a využívaním podporných finančných mechanizmov štátu a EÚ napomáhajúcich najmä ekologickému obhospodarovaniu lesov.
- Získavanie a implementácia nových poznatkov a expertíz pomáhajúcich využívať najmodernejšie a najefektívnejšie postupy pri obhospodarovaní obecných lesov.
- Problémy vyvolávajúce nedostatok finančných zdrojov na rozvojové aktivity lesného podniku spravujúceho obecný lesný majetok.

- Nedostatočná diverzifikácia výrobných a podnikateľských činností lesného podniku spravujúceho obecný lesný majetok.
- Identifikácia požiadaviek občanov miest a obcí na ekosystémové služby pochádzajúce z obecných lesov a spôsob napĺňania takýchto požiadaviek.
- Komplikácie pri riešení zložitého vzťahu manažovania obecného lesného majetku a nárokov, resp. záujmov štátnej ochrany prírody.
- Absencia systému funkčného členenie lesného majetku s cieľom plnenia dôležitých funkcií lesa a ekosystémových služieb.
- Zložitosti súvisiace so zapájaním lesného majetku do lokálnych podnikateľských príležitostí predovšetkým so zámerom efektívnejšie využiť lesný majetok na podporu sociálnych cieľov a úloh samospráv.
- Problémy so zefektívnením konaní súvisiacich s lesným majetkom obcí, ako aj s povoľovaním výstavby v ochrannom pásme lesa.

Pri zefektívňovaní obhospodarovania lesného majetku je dôležité zamerať sa na oblasti a témy uvedené v týchto odporúčaníach.

- **Zefektívnenie štruktúry spravovania lesného majetku, vplyv miestnej samosprávy na inštitucionálny a ekonomický chod obecného lesného podniku**

Lesný majetok nie je majetok ako každý iný. Je to špecifický majetok, ktorého spravovanie (obhospodarovanie) je relatívne náročné (zákon o lesoch). Vytvára to značný tlak na samosprávu, ktorá sa snaží riešiť odborne garantované a právne bezpečné spravovanie svojho lesného majetku rôznymi spôsobmi – priama správa, prenájom, vytvorenie spoločného podniku a pod. V tejto súvislosti často vznikajú komplikácie s efektívnosťou subjektu spravujúceho lesný majetok. Tá závisí od vytvorenia podmienok na jeho rozvoj

a dôležitým bodom je zloženie riadiacich a kontrolných mechanizmov - valné zhromaždenie, dozorná rada s fundovaným personálnym obsadením týchto inštitúcií, ktoré rozhodujú o hlavných ekonomických smerovaniach a investíciách lesného podniku. Častými zmenami v personálnom obsadení dochádza k prerušeniu kontinuity vo vývoji a smerovaní lesného podniku, proporcionálne vzhľadom na to, že lesná výroba je dlhodobý proces (100 rokov) a možnosti ťažieb a ekonomických tržieb najmä za drevnú hmotu je potrebné limitovať s dôrazom na dlhšie obdobie.

Aby sa čo najviac eliminovali tieto problémy, mali by samosprávy presadzovať obhospodarovanie lesného majetku vo vlastnej réžii (obecný lesný podnik), čo sa ukazuje ako najefektívnejší nástroj na naplnenie strategických cieľov očakávaných od lesného majetku obcí. Treba však pripomenúť, že aj tu rozhoduje o ekonomickej efektívnosti lesného podniku prepočet nákladov a výnosov vzhľadom na výmeru lesov, ale najmä na disponibilné množstvo ťažby dreva ako základného tržbonosného tovaru.

- **Využívanie strategického dokumentu na efektívny manažment lesného majetku miest a obcí**

Problémovou oblasťou pri správe lesného majetku býva absencia strategického dokumentu definujúceho rozhodovacie procesy o forme a spôsobe využívania lesného majetku miest a obcí.

Samosprávy by mali prijať záväznú stratégiu na využívanie lesného majetku obcí. Stratégia by mala mať dlhodobú platnosť, odolať povolebným zmenám a individuálnym pokusom o jej zmenu, zohľadňovať potreby samosprávy i obyvateľov obce a mala by byť ekonomicke, sociálne a environmentálne vyvážená. Odklon od vyváženosti (od ekonomickej oblasti) by mal byť garantovaný dlhodobou udržateľnosťou (predovšetkým dostatočnými zdrojmi na jeho zabezpečenie v dlhodobom aspekte). Stratégia by mala upravovať predovšetkým formu manažmentu lesného majetku miest a obcí a spôsob jeho obhospodarovania – očakávané plnenie funkcií lesov (od ekonomiky cez návštevnosť, sociálne programy až po environment).

Mestské či obecné lesy sú často lukratívnym majetkom, a preto musia mať nielen odborne, ale aj eticky kvalitné personálne obsadenie rozhodujúcich riadiacich a kontrolných orgánov. Preto by súčasťou strategického dokumentu mal byť aj **etický kódex manažérov a zamestnancov**, ale aj **protikorupčné štandardy** či **pravidlá transparentnosti**. Toto by mali mať na pamäti mestské a obecné zastupiteľstvá, keď rozhodujú o tom, komu zveria manažment svojich lesov.

- **Určenie základného rámca fungovania obecných lesných podnikov**

Samospráva musí určiť obecným lesným podnikom jasné pravidlá ich pôsobenia v súlade s prijatou stratégiou nakladania s lesným majetkom obcí. Pravidlá musia určovať očakávania samosprávy (súčasne premietnuté aj očakávania verejnosti – obyvateľov obce) zároveň pritom musia zohľadňovať ekonomické možnosti. Pravidlá musia umožňovať efektívne fungovanie obecných lesných podnikov.

- **Dynamický a efektívny podnikateľský zámer**

Samospráva by mala mať vždy vypracovaný realistický podnikateľský zámer vychádzajúci zo strategického dokumentu a z reálneho ekonomického ohodnotenia lesného majetku mesta či obce. Absencia takéhoto dokumentu môže viesť k dvom nežiaducim situáciám:

- a) neadekvátne ekonomické vyčerpanie lesného majetku vedúce k devastácii lesného majetku,
- b) nedostatočné využívanie ekonomického potenciálu lesného majetku spôsobené podhodnotením výnosovosti lesného majetku.

Obidve uvedené situácie v konečnom dôsledku spôsobujú nedostatok finančných zdrojov na trvalo udržateľné obhospodarovanie lesa a nevzniká reálny finančný výnos z lesa využiteľný na financovanie iných aktivít potrebných pre mesto či obec.

- **Správne stanovenie výšky nájmu alebo odvodu pre lesný podnik zo strany samosprávy**

Výška nájmu za lesné pozemky by mala byť stanovená na základe správne vyhodnotených nákladov a výnosov. Vzhľadom na hospodárenie podľa programu starostlivosti o lesy, vypracovaného na obdobie spravidla 10 rokov, odporúčame dodržať vyváženosť ťažieb počas jednotlivých rokov decénia, a tak aj približne rovnomerného dispozičného množstva finančných prostriedkov pre lesný podnik aj samosprávu v každom roku platnosti PSoL. V prípade vysokého nájmu hrozí lesnému podniku poddimenzovanie vlastných ekonomických investícií do rozvoja firmy aj do prác v pestovnej činnosti, údržbe ciest a pod., čo sa môže prejavíť v budúcich rokoch na stabilite a kvalite lesných porastov, ale aj na stave lesných ciest a následne nutných vysokých investíciách do ich opráv či rekonštrukcií.

- **Efektívne využívanie podporných finančných mechanizmov štátu (ŠR) a EÚ**

Samospráva by mala čo najintenzívnejšie využívať podporné finančné mechanizmy štátu a operačných programov EÚ na zveľaďovanie lesného majetku. Nevyužívanie týchto možností môže spôsobiť zhoršovanie stavu lesov (kalamity, problémy s obnovou a ochranou lesa ...), ale aj zhoršovanie stavu prírodného a životného prostredia (náhrada starej lesnej techniky modernejšou a ekologickejšou, sprístupňovanie lesného územia a protipožiarna ochrana, udržanie vody v lesnej krajine, protierózne opatrenia a podobne). Tieto finančné zdroje môžu výrazným spôsobom posilniť aj investičné zdroje potrebné na rozvoj lesného podniku.

- **Získavanie a implementácia nových poznatkov a expertíz**

Nepochybne je užitočné, aby manažment obecných a mestských lesov mal dostatok informácií a expertíz, ktoré mu umožnia využívať najefektívnejšie metódy pri zabezpečovaní lesníckych činností, t. j. pri obnove, ochrane a výchove lesa, pri ťažbe, približovaní, manipulácii a odvoze dreva, či pri samotnom obchodovaní produktov, tovarov a služieb pochádzajúcich z lesa. Napríklad: uplatňovať obhospodarovanie lesov blízke prírode (s podporou eurofondov), využívať moderné a ekonomicky efektívne metódy predaja dreva (predaj sortimentov dreva na stojato, elektronické aukcie) a podobne.

- **Eliminácia bariér spôsobujúcich nedostatok finančných zdrojov na rozvojové aktivity a diverzifikáciu**

Ekonomicky menej efektívnym manažovaním obecných a mestských lesov či už vplyvom nadmerného odčerpávania finančných zdrojov do rozpočtu samospráv, alebo opačne nedostatočným využívaním ekonomického potenciálu lesného majetku sa vytvára situácia znamenajúca nedostatok finančných zdrojov na rozvojové aktivity lesného podniku. Následne to spôsobuje znižovanie ekonomickej výkonnosti takéhoto subjektu v budúcich obdobiach.

Na ekonomickú dynamizáciu podnikov spravujúcich mestské či obecné lesy je nutná diverzifikácia výrobných činností, ako aj vyhľadávanie nových podnikateľských príležitostí súvisiacich s tovarmi a službami pochádzajúcimi z lesa. Lesný podnik nemôže ekonomicky prosperovať iba z predaja drevnej hmoty, ale musí rozvíjať obchodnú činnosť aj v pridruženej výrobe, ako je piliarska výroba, predaj energetickej štiepky, pestovanie sadeníc, poľovníctvo a rybárstvo, ubytovacie služby, turistika, služby zemnými strojmi, včelárstvo, zimná údržba ciest, predaj vianočných stromčekov a iné. Na rozbeh týchto činností je väčšinou potrebné väčšie finančné krytie.

Rozvojové aktivity a diverzifikácia by mali byť prioritou samospráv pri usmerňovaní lesných podnikov manažujúcich lesný majetok samospráv.

- **Ekonomicky a ekologicky prijateľný manažment poľovnej zveri**

V oblasti poľovníctva by mala samospráva presadzovať užívanie poľovného revíru, zahŕňajúceho obecný lesný majetok, v réžii obecných lesných podnikov. Umožňuje to zároveň diverzifikáciu príjmov prostredníctvom predaja časti lovu. Súčasný nárast početnosti poľovnej zveri sa výrazne prejavuje aj na stave lesných porastov. Výrazné škody zverou zároveň ovplyvňujú schopnosť plniť viaceré funkcie a taktiež vyžaduje dodatočné finančné prostriedky na ochranu lesov pred škodami spôsobenými poľovnou zverou, ako aj na odstraňovanie následkov takéhoto poškodenia lesa. Manažment poľovných revírov vo vlastnej réžii dáva jedinečnú možnosť efektívne a optimálne udržiavať stavy poľovnej zveri na dlhodobu udržateľnej úrovni.

- **Logickejšie zdaňovanie lesných pozemkov a súvisiacich nehnuteľností**

Daň z nehnuteľností je jednou z dôležitých položiek v nákladoch lesného podniku. Jej neprímeraná výška môže lesný podnik ekonomicky značne vyčerpať. Miestna samospráva podporuje zachovanie alebo zvýšenie dane z lesných pozemkov a vidí v dani z lesných pozemkov jeden z najvýznamnejších zdrojov príjmov. Lesný podnik zriadený konkrétnou samosprávou síce neodvádza dane z lesných pozemkov do rozpočtu miest a obcí, ktoré tento podnik zriadili. Nie je však výnimočný prípad, keď lesný podnik patriaci jednej samospráve má lesné pozemky aj v katastrálnych územiach susedných samospráv. Tieto samosprávy, keďže nie sú zriaďovateľom tohoto lesného podniku, mu dane vyrubia. V niektorých prípadoch, najmä pri zložitých vzťahoch medzi susediacimi samosprávami, môžu takto vyrubené dane dosahovať extrémne vysoké hodnoty a stávajú sa pre lesný podnik takmer likvidačné. Bolo by preto vhodné, aby sa v tejto oblasti daňová politika štandardizovala, resp. zjednotila.

- **Plneniu požiadaviek miestnych komunít na ekologické funkcie a ekosystémové služby pochádzajúce z obecných lesov**

Miestna samospráva sa stretáva s legitímnou požiadavkou obyvateľov ich miest a obcí na poskytovanie ekosystémových služieb pochádzajúcich z lesného majetku. Preto by miestna samospráva mala veľmi citlivo posudzovať takéto požiadavky svojich občanov. Ide najmä o vytváranie lesoparkov, rekreačných zón bez lesníckej činnosti územia s obmedzeným hospodárením, cyklotrasy v lese po lesných cestách, náučné chodníky či vzdelávacie trasy a podobne. Tieto aktivity na prvý pohľad vytvárajú dojem, že les, ktorý poskytuje takéto služby, nevyžaduje žiadne náklady na jeho obhospodarovanie. To však nie je pravda. Každý les, ktorý má poskytnúť nejakú ekosystémovú službu, musí byť obhospodarovaný tak, aby túto službu bol schopný poskytnúť v plnom rozsahu a bezpečne. Preto mestá a obce pri vytváraní podmienok na ekosystémov služby musia súčasne zvažovať aj finančné náklady súvisiace s takouto službou a hľadať pre ňu zdroje financovania (napr. rozpočet samosprávy, zdroje nárokových skupín, finančné mechanizmy štátu alebo EÚ a podobne).

Z hľadiska presadzovania požiadaviek samosprávy a verejnosti (hlavne ide o zníženie ťažieb, podporu návštevnosti lesa a environmentu) musí samospráva počítať so zmenou ekonomickej bilancie obecných lesných podnikov s pravdepodobnou zmenou základných hospodárskych výsledkov k záporným hospodárskym výsledkom. To si zároveň vyžiada dodatočné zdroje z rozpočtu samosprávy na vykrytie týchto požiadaviek.

- **Riešenie zložitého vzťahu medzi využívaním obecného lesného majetku a požiadavkami, resp. záujmami ochrany prírody**

Miestna samospráva na svojom lesnom majetku poskytuje aj ekosystémové služby pre oveľa väčší okruh nárokovateľov, ako sú iba obyvatelia konkrétneho mesta či obce. Najvýznamnejšou ekosystémovou službou v tomto smere je služba nazvaná ochrana prírody. Ide o chránené územia národného a európskeho významu nachádzajúce sa na lesnom majetku samospráv. Tu vzniká často zložitý vzťah lesnícka výroba – ochrana prírody. Najmä v 3., 4. a 5. stupni ochrany prírody vznikajú mestu alebo obci obmedzenia pri využívaní ich lesného majetku (obmedzené hospodárenie). V takomto prípade by mala miestna samospráva požadovať od štátu (MŽP SR) kompenzácie za poskytnutie ekosystémových služieb vo verejnom záujme, a teda kompenzáciu za obmedzené hospodárenie na svojom majetku. Takto získané financie by mali mestá a obce využívať na zveľaďovanie svojho lesného majetku. Finančný tlak na štátnu správu by zároveň mohol prispieť aj k prehodnoteniu rozsahu, eventuálne k objektivizácii siete chránených území, ktorá je nutná.

- **Chránené územia národného a európskeho významu na lesnom majetku miest a obcí**

Chránené územia národného a európskeho významu, okrem obmedzení na priame obhospodarovanie lesov, môžu mať aj významný pozitívny vplyv na efektívne využívanie lesného majetku. Prítomnosť takýchto území na lesnom majetku miest a obcí zvyšuje atraktivnosť takéhoto územia a vytvára podmienky na rozvoj ekoturistiky, vzdelávania a ďalších aktivít, aj komerčne orientovaných, nadväzujúcich na chránené územia. Okrem toho chránené územia majú pozitívny vplyv na zlepšovanie kvality životného prostredia lokálneho obyvateľstva. Súčasne podporujú ekologické funkcie lesných ekosystémov, ako je

vodozadržná a protierózna funkcia lesa či znižovanie negatívnych dôsledkov zmeny klímy a podobne, čo je tiež dôležité pre lokálne komunity.

Na druhej strane prítomnosť chráneného územia môže pre obyvateľov obcí či miest znamenať významné obmedzenia. Ide napríklad o zhoršenie dostupnosti k získavaniu palivového dreva, stavebného dreva, skomplikovanie možností výstavby domov a rekreačných objektov. Súčasne sa znižuje možnosť tvorby nových pracovných miest najmä v lesníckom a drevárskom sektore v konkrétnych vidieckych regiónoch, čo môže následne spôsobiť odsťahovanie sa aktívne činných obyvateľov za prácou, vyludňovanie vidieka, následne zlú udržateľnosť materských a základných škôl, obchodíkov a služieb predovšetkým v menších obciach.

- **Vytvorenie systému funkčného členenia lesného majetku s cieľom plnenia dôležitých funkcií lesa a ekosystémových služieb**

Konflikty s nárokovými skupinami svojich občanov o využívanie lesov a poskytovanie ekosystémových služieb by mali mestá a obce riešiť tak, že na svojom lesnom majetku vytvoria funkčné členenie lesného územia (zóny). Znamená to, že by mali vyčleniť samostatnú zónu, kde bude les prioritne slúžiť na produkciu drevnej hmoty a iných tovarov a produktov z lesa a samostatnú zónu na poskytovanie ekosystémových služieb, napr. na rekreáciu, cykloturistiku a podobne. Týmto funkciám musí byť vzápätí prispôsobený aj manažment lesov v danej zóne. Stanoviť ho musí program starostlivosti o les.

- **Aktívne zapojenie lesného majetku do lokálnych podnikateľských príležitostí**

Samospráva by mohla viac integrovať lesný majetok miest a obcí do lokálnych podnikateľských príležitostí. To znamená, vnímať lesné podniky či firmy ako dôležitú súčasť miestnej či regionálnej hospodárskej politiky. Mala by efektívne kombinovať strategicky dôležité príležitosti, ktoré v tomto smere lesný majetok poskytuje - napr. produkcia dreva = lokálne spracovanie na materiál (napr. stavebné drevo), výrobky z dreva a iných produktov z lesa (napr. detské hračky, suveníry z dreva a pod.), služby = poľovníctvo – agroturistika –

výroba a predaj miestnych špecialít alebo chránené územia = ekoturistika – ekovzdelávanie, ale aj iné podobné kombinácie podporujúce miestny rozvoj.

- **Efektívnejšie využívanie lesného majetku na podporu sociálnych cieľov a úloh samospráv**

Samospráva by mala klásť väčší dôraz na využívanie svojho lesného majetku na podporu sociálnych cieľov a úloh v regióne. Ide najmä o podporu zamestnanosti, udržanie mladých rodín na vidieku a podobne. V tejto súvislosti sa les a produkty z lesa dajú efektívne využívať aj ako priestor či zdroj na vznik a efektívnu prevádzku sociálnych podnikov. Pritom sociálne podniky, vďaka finančným nástrojom SR a EÚ, môžu výrazne pomáhať miestnej samospráve rozvíjať vhodné podmienky na zvyšovanie zamestnanosti, sociálnych štandardov či udržiavanie mladých rodín vo vidieckom prostredí a podobne.

- **Zefektívnenie procesov pri povoľovaní stavebnej činnosti v ochrannom pásme lesa a konania súvisiace s lesným majetkom obcí**

Samospráva by pri konaniach súvisiacich s výstavbou v ochrannom pásme lesa mala zvažovať dopady na les. Súčasný „ekologický“ postoj verejnosti láka čoraz viac ľudí bývať v blízkosti lesa alebo v lese. Je takmer pravidlom, že umiestnenie takejto stavby si v budúcnosti vyžiada odstránenie stromov (lesa) v ich blízkosti z dôvodu bezpečnosti osôb. Zároveň môže dochádzať k obmedzeniu využívania lesného majetku obcí v takýchto lokalitách.

Na dosiahnutie efektívnejšieho manažovania lesného majetku miest a obcí odporúča expertný tím tieto zmeny v niektorých strategických dokumentoch a v legislatívnych predpisoch:

Operačné programy EÚ

Mestá a obce by sa mali snažiť získať výrazne silnejšiu pozíciu vo finančných mechanizmoch EÚ, najmä v Programe rozvoja vidieka a v operačnom programe Kvalita životného prostredia. Ich cieľom by malo byť dosiahnuť nové, špeciálne projektové zamerania, teda „intervencie“

na podporu mestských a obecných lesov. Hlavným argumentom je fakt, že obecné lesy poskytujú rozsiahle ekosystémové služby obyvateľom tejto krajiny, zlepšujú stav životného prostredia, zmierňujú vplyv zmeny klímy na krajiny, podporujú biodiverzitu a podobne. Pritom to zabezpečujú pre veľmi konkrétne územie, kde žijú obyvatelia konkrétneho mesta či dediny. Takže takýto lesný majetok nie je prioritne komerčne orientovanou aktivitou, ale pri správnej intervencii cez eurofondy môže výrazne napomáhať štátu plniť ekologické záväzky, ktoré v rámci spoločnej environmentálnej politiky EÚ prijala a garantuje Slovenská republika ako člen EÚ.

Strategické lesnícke dokumenty – nový Národný lesnícky program

Do tohto dokumentu, ktorý sa v súčasnosti kreuje pod gesciou MPRV SR, je potrebné zabudovať hlavný podporný finančný mechanizmus s pracovným názvom „Kompenzácie lesným podnikom pri zvýšených nákladoch na ekologické, t. j. obhospodarovanie lesa blízke prírode. Ide o implementáciu obhospodarovania lesov blízkeho prírode, ale aj o vytvorenie systému ohodnotenia pozitívneho vplyvu ekosystémových služieb lesov na život a zdravie obyvateľstva. Tieto manažmentové opatrenia vyžadujú osobitné finančné náklady, ktoré by mali byť obhospodarovateľom lesa finančne kompenzované.

Zmena legislatívy:

- Presadzovať návrh na prijatie nového, modernejšieho **zákona na podporu lesného hospodárstva**.

V rámci tohto zákona vytvorí legislatívny rámec na zriadenie **podporného fondu v lesnom hospodárstve**, čiastočne naviazaný na štátny rozpočet, ktorý by bolo možné využívať pre subjekty v ekonomicky nepriaznivej situácii pri živelných pohromách, kalamitách, v krízovom a bezpečnosť ohrozujúcom stave, pri budovaní ciest. Implementoval by sa formou dotácie alebo bezúročného úveru.

- **Zákon č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov a o zmene a doplnení niektorých zákonov**

Návrh úpravy:

Návrh úpravy je v zmene povinnosti likvidácie invázných druhov tak, aby náklady za ich odstraňovanie znášal štát. Likvidácia invázných druhov je prakticky v celospoločenskom záujme. Obce ani iní vlastníci nespôsobili (spravidla) rozšírenie týchto invázných druhov. Do účinnosti zákona č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov mal povinnosť odstraňovania nepôvodných druhov štát. Túto povinnosť však nedodržiaval a počas účinnosti zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny nedošlo k zníženiu početnosti a rozšírenia invázných druhov, pričom možno pozorovať, že došlo k ich nárastu. Štát sa tejto povinnosti zbavil práve uvedeným zákonom č. 150/2019 Z. z. Je pravdepodobné, že striktné napĺňanie uvedeného zákona povedie k extrémnym nákladom vynaloženým na likvidáciu invázných druhov, ktorá je ekonomicky a časovo vysoko náročná. Týka sa to obcí ako takých (na pozemkoch vo vlastníctve obcí), ako aj obecných lesných podnikov. Pokuty za nesplnenie povinností môžu byť nad rámec ekonomických možností samosprávy, ako aj obecných lesných podnikov, čo môže viesť k exekúciám a strate vlastníctva obecných lesných alebo iných majetkov. Uvedený stav je vo výraznej miere výsledkom nečinnosti orgánov ochrany prírody zastupujúcich Slovenskú republiku v predchádzajúcom období.

- **Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)** v nadväznosti na konania súvisiace so zákonom č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, zákonom č. 326/2005 Z. z. o lesoch a ostatných zákonoch vplývajúcich.

Návrh úpravy:

Návrh úpravy je v znení §14 ods. 1 tak, že účastník konania musí preukázať, že jeho práva alebo právom chránené záujmy, alebo povinnosti môžu byť rozhodnutím priamo dotknuté.

Vo všeobecnosti by nemali platiť na posúdenie práv účastníkov konania deklaratívne práva, ako sú napríklad právo na priaznivé životné prostredie a podobne. Tieto deklaratívne práva by sa mali týkať len miestne príslušnej verejnosti – t. j. verejnosti s trvalým pobytom v katastrálnom území, ktorého sa konanie týka. V súčasnosti sa pod deklarovanými právami uvedenými vyššie stávajú účastníkmi konania obyvatelia miest vzdialených často viac ako

200 km, ktorí pravdepodobne v danom území nikdy neboli a nemajú k nemu žiadny vzťah, avšak sa cítia dotknutí.

Príslušný orgán nemá priestor a ani kapacity vyvracať tvrdenia o dotknutosti práv. Prax ukazuje, že správny orgán spravidla účastníka konania nespochybňuje. Ten, kto chce byť účastníkom konania, by mal preukázať, že jeho práva alebo právom chránené záujmy, alebo povinnosti môžu byť rozhodnutím priamo dotknuté.

Hlavné témy, ktoré je vhodné v rámci sociálneho dialógu ďalej rozvíjať:

1. Schopnosť samospráv definovať priority využívania lesného majetku a schopnosť samospráv tieto priority aj realizovať.
2. Limity a problémy brániace samosprávam ekonomicky efektívne využívať lesný majetok miest a obcí.
3. Schopnosť samospráv zistiť požiadavky občanov na ekosystémové služby poskytované lesom a schopnosť zabezpečiť naplnenie požadovaných ekosystémových služieb.
4. Možnosti miestnych samospráv využiť lesný majetok na napĺňanie sociálnych cieľov na lokálnej úrovni.
5. Využívanie skúseností a kapacít iných vlastníkov a správcov lesov (štátne a neštátne lesy) na rozvoj obecných lesov.
6. Pripravenosť miestnej samosprávy rozvíjať podnikateľský potenciál lesného majetku (vo všetkých záujmových oblastiach) v rámci hospodárskej politiky na lokálnej a regionálnej úrovni.

7. Využívanie finančných mechanizmov SR a EÚ na podporu rozvoja ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií obecných a mestských lesov.
8. Možnosť uplatnenia sociálne slabších skupín v lesnom hospodárstve.
9. Zvyšujúce sa strety obhospodarovateľov lesov a záujmov pri rekreačnom využívaní lesov verejnosťou a ochranou prírody, objektivizácia a optimalizácia siete chránených území.
10. Postavenia samosprávy – udržanie alebo posilnenie postavenia samospráv pri rozhodovacích procesoch súvisiacich s činnosťami v katastrálnom území konkrétnej obce.
11. Podpora stredoškolského vzdelávania pre oblasť lesníctva, najmä pre profesie do pestovných a ťažbových prác, využitie duálneho vzdelávania.

ZÁVER

V závere analytického výstupu zameraného na využitie potenciálu obecných lesov je odpoveď na základnú otázku, ktorú v sebe obsahoval aj názov zadania tohto analytického výstupu, t. j. či má byť využitím potenciálu obecných lesov ich zvýšená ochrana alebo intenzívnejšie obhospodarovanie. Základná otázka zadania analýzy bola sformulovaná jednoznačne: „Využitie potenciálu obecných lesov – viac chrániť alebo viac hospodáriť“?

Na túto otázku bola daná jasná odpoveď. Na základe odborných argumentácií bol prijatý záver, že neexistuje „čierno-biela“, resp. paušálna odpoveď na túto otázku platná pre všetky obecné a mestské lesy. Znamená to, že pre celú samosprávu, ktorá spravuje lesný majetok neexistuje jediná odpoveď, teda či viac chrániť, alebo či viac hospodáriť.

Existuje však jednoznačné stanovisko expertného tímu, ako by mali mestá a obce postupovať v rozhodovaní, akým spôsobom chcú usmerňovať starostlivosť o svoj lesný majetok. Teda či uprednostnia jeho prísnu ochranu, alebo uprednostnia intenzívne hospodárenie. Treba tiež podotknúť, že z pohľadu logiky veci a vzhľadom na špecifický charakter lesného majetku neexistuje racionálny dôvod na takéto striktné rozhodovanie. Pre biologický komplex, akým je lesný ekosystém, nie je správne využívať extrémne polarizujúce rozhodnutia. Pre les má svoj význam jeho obhospodarovanie, najmä keď je blízke prírode, ale pre niektoré časti lesných biotopov je dôležitá ich ochrana (v niektorých prípadoch aj prísna ochrana).

Preto je jediným správnym a logickým riešením, aby mestá a obce na základe objektívnych vstupov a reálnych požiadaviek svojich občanov samy rozhodli, či chcú svoj lesný majetok viac chrániť, alebo chcú na svojom lesnom majetku viac hospodáriť, alebo zvolia komplexnejší kombinovaný spôsob využívania svojho lesného majetku.

Vzhľadom na tieto skutočnosti je odporúčaný tento prístup k rozhodovaniu o danej otázke:

Lesný majetok miest a obcí musí byť využívaný čo najefektívnejšie. Pritom by tento špecifický majetok mal prinášať komplexný úžitok občanom miest a obcí, ktorí sú vlastne reálnymi spoluvlastníkmi takýchto lesov. Lesný majetok by mal teda prinášať ekonomické benefity v podobe finančných zdrojov do rozpočtu miest a obcí. Súčasne lesy musia prinášať aj ekologické benefity v podobe tvorby zdravého životného prostredia pre obyvateľov a súbežne poskytovať občanom ekosystémové služby. V neposlednom rade by mal lesný majetok prinášať sociálne benefity v podobe vytvárania možností na zlepšovanie sociálnych podmienok života miestnych komún, najmä v podobe tvorby nových pracovných miest, sociálnych služieb, zlepšovania podmienok na život, podpora rozvoj vidieka a podobne.

Priorizovanie niektorého z uvedených benefitov alebo proporcionalita medzi uvedenými tromi benefitmi sa môže v každej obci alebo meste líšiť, a to v závislosti na kvalite a kvantite lesného majetku, na ekonomických možnostiach samosprávy, na požiadavkách občanov na funkcie lesa a ekosystémové služby, na objektívnych prírodných a sociálnych podmienkach v konkrétnych regiónoch.

Z uvedeného je zrejmé, že každá samospráva spravujúca lesný majetok miest či obcí si musí vytvoriť vlastný strategický zámer, aký mix ekonomických, ekologických a sociálnych benefitov od lesa požadujú miestni obyvatelia a podľa toho by mala vybrať a nastaviť model využívania potenciálu obecných lesov.

Je úplne jednoznačné, že každá samospráva (mesto a obec) spravujúca lesný majetok by mala mať vlastnú stratégiu s názvom **Program efektívneho využívania lesného majetku** na obdobie dlhšie, ako je jedno volebné obdobie samosprávy (ideálne na 10 – 30 rokov). Pritom nejde o program starostlivosti o lesy, ale o strategický dokument, ako nakladať s obecným lesným majetkom.

Aby takýto dokument mohol byť skutočne relevantný a v praxi použiteľný, mali by mať mestá a obce spracované:

1. Profesionálnu ekonomickú analýzu hodnoty a efektívneho využívania svojho lesného majetku (od renomovanej spoločnosti).
2. Analýzu požiadaviek verejnosti a nárokových skupín na ekologické benefity z lesa a na ekosystémové služby poskytované lesom (na základe dát pochádzajúcich z profesionálnych prieskumov a auditov požiadaviek verejnosti).
3. Analýzu sociálnych priorít obcí, resp. miest a možností lesného majetku prispievať k napĺňaniu týchto priorít.

Syntézou obsahu uvedených troch vstupov (analýz) získa miestna samospráva relevantné podklady na vytvorenie strategického dokumentu program efektívneho využívania lesného majetku.

Aby sa mestá a obce mohli efektívne rozhodovať, ako budú detailne svoj majetok ďalej obhospodarovať, t. j. čo bude reálnou náplňou **programu**, boli vytvorené vzorové modely využívania potenciálu lesného majetku, ktoré sú obsiahnuté v tejto analýze v kapitole 7 s názvom *Možnosti využívania potenciálu obecných lesov – ZÁKLADNÉ MODELKY*.

Vznik kvalitného programu efektívneho využívania lesného majetku a jeho dôsledná implementácia je jedinou správnou cestou, ako ekonomicky účelne a ekologicky vyvážené obhospodarovať lesný majetok miest a obcí. Je to súčasne aj cesta, ako odstrániť, prípadne sa v budúcnosti vyvarovať chýb a nedostatkov pri spravovaní obecných a mestských lesov, na ktoré upozorňuje aj táto analýza.

Nie je teda dôležité odpovedať na otázku či viac chrániť, alebo viac hospodáriť v obecných lesoch. Dôležité je, aby bolo zabezpečené také nakladanie s lesným majetkom, aby les napíňal občanom miest a obcí ich oprávnené požiadavky na ekonomické, ekologické a

sociálne benefity. Súčasne aby sa zabezpečila trvalá udržateľnosť lesného majetku, ktorý má samospráva čo najzodpovednejšie spravovať.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. Literatúra

Európska komisia (Council of the European Union), 2017. Strategický plán OSN pre lesy 2017 – 2030 - Globálne strategické a čiastkové ciele pre lesy na úrovni EU, 8361/17, 6 s. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/04/25/conclusions-on-un-strategic-plan-for-forests/>.

Integrovaný regionálny operačný program 2014– 2020. Bratislava: MPRV SR, 2014, verzia 5, 272 s. Dostupné na: <http://www.mpsr.sk/integrovaný-regionálny-operacný-program-2014-2020-verzia-5-0/1127-67-1127-14773/>.

Kaliňák, M. a kol. 2019. Dobrovoľníctvo v samospráve – krok k aktívnym komunitám. Národný projekt Podpora kvality sociálneho dialógu, operačný program Ľudské zdroje, Európsky sociálny fond. Bratislava: ZMOS, 2019. 174 s.

KOVALČÍK, M. 2018. Význam lesnícko-drevárskeho sektora na Slovensku – Ekonomické výsledky v roku 2017. In.: Sarvašová Z., Kovalčík M., Moravčík M. 2018. Aktuálne otázky lesníckej politiky a ekonomiky LH SR 2018 : zborník vedeckých prác z konferencie. Zvolen: 2018. s. 43 – 57. ISBN 978-80-8095-259-6.

Kulla, L. a Moravčík M. 2014. Programy starostlivosti o lesy a vlastníka lesa. In: Les & Letokruhy, 2014, č.1.

Mederly, P. – Černecký, J. a kol. 2019. Katalóg ekosystémových služieb Slovenska. Nitra: ŠOP SR, UKF; Banská Bystrica: ÚKE SAV, 2019. 215 s. ISBN: 978-80-8184-067-8.

Moravčík, M. – Novotný, J. – Toma, P. 2007. Národný lesnícky program Slovenska. Bratislava: MPRV SR, 63 s. ISBN 978-80-8093-036-3.

Národný lesnícky program SR 2021–2030 Lesy pre spoločnosť: vstupná správa. Bratislava: MPRV SR, 2019. 78s. Dostupné na: <<http://www.lesmedium.sk/aktualne/narodny-lesnicky-program-2021-2030-ma-schvalenu-vstupnu-spravu>>.

Nová stratégia trvalo udržateľného bohatstva Slovenska. Zvolen: Platforma Zachráňme lesné bohatstvo Slovenska, 2019. 41 s. Dostupné na: <<http://www.platformaprelesy.sk/dokumenty/nova-strategia-trvalo-udrzatelneho-vyuzivania-lesov/>>.

Slovakia - Rural Development Programme (National)/Program rozvoja vidieka SR 20142020. Bratislava: MPRV SR, 2014. 697s. Dostupné na: <[http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20\(1\).pdf](http://www.apa.sk/C:/Users/admin/Downloads/slovakia-rural-development-programme-national%20(1).pdf)>.

Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – ZELENÁ SPRÁVA.. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2019. 44 s. Dostupné na: <<https://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2019/123---14927>>

Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Bratislava: MŽP SR, 2018. 55s. Dostupné na: <http://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia_2030_def.pdf>.

Žoncová, M., Dubcový, A. 2015. Transformácie vidieckej krajiny na Slovensku. In: Geografická revue - Geografické a geoekologické štúdie. Banská Bystrica: FPV UMB, ročník 11, číslo 2, s. 13 – 24

2. Právne predpisy:

Nariadenie vlády SR č. 7/2014 Z. z. o podrobnostiach o obsahu žiadosti o vyplatenie finančnej náhrady, spôsobe výpočtu finančnej náhrady a spôsobe určenia výšky nájomného a výšky odplaty za zmluvnú starostlivosť pri náhradách za obmedzenie bežného obhospodarovania pozemku.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

Vyhláška MS SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku.

Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch.

Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázií nepôvodných druhov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

3. Elektronické zdroje:

Forma spravovania obecných lesných majetkov. Dostupné na internete:

<http://www.zolsr.sk/adresar%20zolsr.pdf>.

Inštitucionalizačné začlenenie obecných lesných podnikov. Dostupné na internete:

<http://www.zolsr.sk/>.

Harmonogram výziev OPK ŽP. Dostupné na internete:

<http://www.op-kzp.sk/obsah-vyzvy/harmonogram-vyziev/> >.